ARTVİN SAZ ŞAİRLERİ

40 Şair 170 Şiir

MEHMET GÖKALP

ARTVİN SAZ ŞAİRLERİ

HAZIRLAYAN :

MEHMET GÖKALP

Asır Ajan Yayınları
Peykhane Cad. 53/3, Çemberlitaş-İstanbul
526 44 93
Dizgi, baskı : Yörük Matbaası — İstanbul
Kapak : Özgün Ofset

ARTVİN
Saz Şairleri

Ey benim sevdiğim Çoruh diyarı,
Baharın başkadır, yazın başkadır.
Mânendi cennettir yeşil bahçeler
Çayırın, çimenin, düzün başkadır.

Ardanuçlu Efkârî

Çoruh mahsulüyüm Yusufelinden,
Belki Köroğlu'nun Çamlıbelinden.
Okur yazarlığım sazın telinden
Derdi alır safaları boşarım.

Huzurî

Dost dostun hatırın yokluyor amma
Bülbüller gülünü kokluyor amma,
Sevdiğim bir selâm bekliyor amma
Teller garip, pullar garip, ben garip.

Özerî

Yaylâmızdaki neş'eler
Çayır, çimen dört köşeler.
Boynu buruk menekşeler
Kokuşun hatırı yok mu?

Deryamî

MEHMET GÖKALP'ın

Yayınlanmış eserleri :

1 — Şafaklar Dolusu (Şiir) 1954
2 — Kılıçların Gölgesi (Şiir) 1955
3 — Kahramanlık Şiirleri (1971 de 4 ncü baskısı yapıldı)
4 — Milliyetçi Mütefekkir Başgil, 1962
5 — Trafik Davaları (400 s.) 1984
6 — Mahirî ile Mahitâban Hikâyesi 1985

MEHMET GÖKALP'IN YAYINA HAZIR ESERLERİ :

Şair Huzurî, Hayatı, eserleri, 228 sahife.
Âşık Pervanî, Özeri ve Keşfî, 240 sahife.
Âşık Karşılaşmaları, 170 sahife.
Bardızlı Âşık Nihanî, 140 sh. (Basılıyor).
Tanıdığım Şahsiyetler, 60 sahife.
Dostluk Üzerine Sohbetler, 82 sahife.
Sosyal Hukuk ve Ahlâk, 180 sahife.
Trafik Kazaları, 300 sahife.
Cemiyet Nizamı, 120 sahife.
Hazreti İsa Aramızda (hikâyeler), 146 sh.

MEHMET GÖKALP'ın

Yayınlanmış eserleri :

1 — Şafaklar Dolusu (Şiir) 1954
2 — Kılıçların Gölgesi (Şiir) 1955
3 — Kahramanlık Şiirleri (1971 de 4 ncü baskısı yapıldı)
4 — Milliyetçi Mütefekkir Başgil, 1962
5 — Trafik Davaları (400 s.) 1984
6 — Mahirî ile Mahitâban Hikâyesi 1985

MEHMET GÖKALP'IN YAYINA HAZIR ESERLERİ :

Şair Huzurî, Hayatı, eserleri, 228 sahife.
Âşık Pervanî, Özeri ve Keşfî, 240 sahife.
Âşık Karşılaşmaları, 170 sahife.
Bardızlı Âşık Nihanî, 140 sh. (Basılıyor).
Tanıdığım Şahsiyetler, 60 sahife.
Dostluk Üzerine Sohbetler, 82 sahife.
Sosyal Hukuk ve Ahlâk, 180 sahife.
Trafik Kazaları, 300 sahife.
Cemiyet Nizamı, 120 sahife.
Hazreti İsa Aramızda (hikâyeler), 146 sh.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ
Şirinî
Divan/17
Sıtkî/18
Geldi gam kuvveti sere dayandı/18
Bu düşen sevdânın bir nişanıdır/19
Çünkü yaratmıştır kıblegâh beni/20
Okuyam Arabî Farsî anlatam/12
Şerifî/21
Mevlid'den bir bölüm/22
Pend-i Gülistan'dan bir bölüm/24
Şöhretî
Birin oruç, birin namaz biri naz/26
Söyletsin efsane efsane beni/27
Dolanır dünyayı kahraman gibi/28
Tez düştüm dile ağlarım/29
Muhibbî/30
Bana bâde veren o han benimdir/31
Daim sönmez bir ateştir bu sevdâ/32
Çekilmiş kameti minalar geçti/32
Bir sözüne yalan katmaz efendi/33
Bakan dilber kiminsin sen/33
Şamilî/34
Sunam gelmez merhamete hey vah hey/34
Varamazsın başa gönül/35
Müşr-i âzama küşad eyleyin/36
Nevbahar seli giderim/37
Yanar yüreğimin hun telâşı var/37
Bilmem o çöllerin maralı mıdır/37
Bend ettin ayağın tuttun ey felek/38
Saidî

Zâr kılarım bağda güller usandı/39
Servilere dönmüş boyun gel yârim/40
Toz kondurma kızıl güle sevdiğim/40
Nûş edelim ab-ı kevser lebin üzre bal yeter/41

Hakkî

Gonca iken soldu gülün Ardahan/42
Düşürtür bîhaber zâlim delice/43
Her haçan ki cûşa gelir âleme odlar saçar/44

Recaî

Yine bu ömrümü harab eyledin/45
Çıkar vaktiyle dar-ı amane bizi/46
Semai: Derse ne diyem/46
Uyandı külli nebatat geldi çünkü nevbahar/47

Cesîmî

Bu mum başa çıkmaz söner yazıktır/48
Gözüm kaldı nazlı yâre ağlarım/48
Emanet tarıkla gelin getirin/49
Uryan teneşirde soydun Yarabbi/50
Çaylar gibi bulanır da ağlarım/51
Baykuş tek vîranda kalsam gam değil/51
Ali gibi aç arslana kalmadı/52

Murgullu Osman

Acep onlar gökte uçan kuş mudur/53
Abdal gönül neresini yurd eyler/54
Acıyın kalbime türbedar olsun/45
Teşbih edip arasını bildiniz mi ey dağlar/37
Keşfî/39
Ayığım gaflet istemem ah ah/58
Cehlim gibi nârım yandı ha yandı/59
Erenlerin ihsanından okudum/41
El zanneder kolay iştir bu sevdâ/41
Allahım, Allahım güzel Allahım/61
İkrârî

Biz de yârimize yürüyelim mi/64
Satınalır bu diyarı sevdiğim/65
Bu deli gönlümü şaz eder kızlar/65
Ol veliyullahı gözler gözlerim/66
Ne sebebdir bilmem acep soyunan üryan beni/67
Mahirî/68-69
Açarsın sînende yâre dediler/69
Yûdem, n'idem bir cânanın elinden/70
Bülbül pervaz eyler gülün yahşidir/70
Yanaklara konmuş güle maşallah/71
İ z n î /72
Çekebilmem iki yara sevdiğim/73
Keremden in'anım ola/73-75
Ömrüm yıktı yâr sürmeli gözlerin/76
Aslâ güç vermedim neyi diyorlar/76
Atmak ister isen köye muhtar/77
Bahr-i muhit, haft-ı umman bendedir/78-79
Fırakî
Diyar-ı gurbette kapandı kaldı/80
Mürura kalmadı gün yavaş yavaş/80
Onlar da cihana boşa geliptir/81
Her cefayı şirin cana tapşırdım/81-82
Suzanî
Kalemim tutuştu el ateşlendi/83
Safi-i derundur o, kadar yok ona şanı/84
Hicranî
O beyaz gerdanı şişeleniptir/85
Garip bülbül gonca güle hasrettir/86
İrşadî
Derdime bir çare bulan olmadı/87
Kadd-i kametinde servi dal gerek/88
Elfazî
Arayıp ehl-i dil bulduz ahçikler/89
Gece gündüz artar firkatımız bir/90
Geçtim emlâkımdan bu yana geldim/90

Atmayın elizden arı güzeller/91
H u z u r î/92-98
Keman gibi kara kaşlar ok atar/99
Hal ve hatırını sormağa geldim/100
Çoğu kan-yaş döker hurrem kalmamış/101
Sivrisinek kadar kimse gören yok/101
Arşa dikmiş iken nigâhımızı/102
Ahlâkına uygun imam bulamaz/103
Sayısız yolunda uzmanımız var/104
Huban olsa da bir, olmasa da bir/104
Dide-i pür hunu tazeden taze/105
Semai: Soyuna kurban olduğum/105
Güneş gibi yere düştük felekten/106
Hararet tazeden taze/106
Gazel: Günlümüz ruhsar-ı yâre her dem pervanedir/107
Tezatlar Destanı/107
Şatlık Destanı/110-114
Bülbülan Yaylasında/115
Zuhurî/73-7
Doldurdum boşalttım çok kabdan kaba/119
Akıyor sel gibi yürüyor Atam/121
İznî'yi gurbette yitirdim geldim/122
Acep bir şişeyi boş mu bıraktım/123
Uçtu bülbül viran kaldı bağlarım/123
Neden akar durmaz gözüm yaşları/124
Yanar, tüter sönmez bağrımın başı/124
Semai: Akan yaşlarım kan oldu/125
Açıl bahar gülü gibi/125
Tekmilî
Yeni on beşlemiş aya rastladım/127
Derya
Vefa vermez aslâ insan efendi/128
Nidasız
Merhaba sevdiğim sen sefa geldin/129
Yarımî
Akıttı gözüm yaşını sanki kul etti felek/131

Kaynarî
Bağı kim becerir il viran olsun/132
Bir yüce dağa yazılmış dağını kim gezdirir/133
Semai: Tazeden düş olan gönül/134
Kahrî
Çıkmaz nazlı Sunam göllerde kaldı/135
Görenler desin maşallah telleri güldür yârin/136
Seyrangahta gezer iken taze fidanım benim/137
Hıfzî
Açılmış nevreste gül yanakların/138
Çekilip tenhada örer mi ola/138
Yediği tanenin tuzu ne idi/139
Esrarî
Un olup haddeden geçtim de geldim/140.
Terk edip küffarı kaçanlardanız/141
Figanî
Kaldırıp nikabın hoş nazar kıldım/142
Sana kurban olsun serim gel yârim/143
Mahcubî
İlme ragıp ol Gazi Han yetişti/144
Saniyen kelâmi bismilah deriz/145
Şavşatlı Didarı/146
Aşkım dalgalanıp fezana geldim/147
Destan: Şad gönlümüz gamlı güne yetişti/147
Konar göçer, onun yüz bin hanı var/149
Her biri bir hazne değer halları falankesin/149
E f k â rî/150
Çayırın, çimenin düzün başkadır/151
Semai: Yakar nazlanı nazlanı/152
Oynaşırlar, oyunları millîdir/153
Bayram mıdır, bahar mıdır yaz mıdır/154
Şu yanık kavala vur çoban kardeş/155
Yaşasak ne olur, ölsek ne olur/156
Toprağa karışan saçlar ağlıyor/157
Fatma nineye taşlama/157
Huzurî'nin sazına/159
Efkârî ile Fahrî karşılaşması/161-165

Aybın diyemem kimseye zira ki benimsin/166
Artvin Destanı/167
Zor Köyü Destanı/168

F a h r î

Müseddes: Bî mihr ü türlü hatır dökenimsin/166
Artvin destanı: Altındır toprağı, taşı Artvin'in/167
Esenyaka «Zor» köyü Destanı/168
Mahzun bir bakışla bakarsın güzel/169
Efkârî'den duvardaki resme/170
Gönlüme akışın desem aldanmam/170
İzharî/171
Maderim sırtında Çorum'a vardım/171-172
Şavşatlı Deryamî/174
Kaynayınca etrafına taşmaz mı/174
Bizim köyün gelini yok kızı yok/175
Şiir sahasında cevheriniz var/177
İzinli gitmiş dediler/178
Batağa batmış dediler/178
Tüyleri yolunmuş kazları da yaz/179
Bizimki ekşi ayran mı/180
Gül kokusu almayınca ötemez/181
Sanki ona karşı isyan mı yaptın/181
Zamlar üstüne: Yut yutabildiğin kadar/182
Yanmazsa onun közünden/183
Keşke otursaydı benim başıma
O'na mı minnet edecem/184
Bakışın hatırı yok mu/185-186

Özerî/187
Göz yaşlarım pınar pınar giderim/188
Güller garip, dallar garip ben garip/189
Közü bayramda bayramda/190
Pervanî/191-193

Derin yaralarım sar da öyle git/195
Arzu maksadına yetmek içindir/195
Sevdiğimi gelişinden tanırım/196
Erenlerin yatağında yerim var/197
Davut gibi Süleymanı nic'oldu/198
Semaî: Ben ağlarım zarı zarı/198
İlahî: İndi nişanı Muhammed/199
Huzurî-Pervanî Karşılaşması/201
Pervanî-Güllühan karşılaşması/203
Pervanî ile Kelâmî karşılaşması/205
Para Destanı/214
Hızır, bâde ve ledün ilmî/218
Sözlük/225
Reklâmlar/233

ÖNSÖZ

Kuzeydoğu Anadolu'da Kars, Artvin ve Erzurum'da nice saz şairleri yetişmiştir. Yıllarca önce sosyoloji hocamız merhum Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu 1927 yılında **«Erzurum Şairleri»** adını verdiği ilk antoloji niteliğindeki kitabı yayınladı. Kars yöresinde yetişen Zülâlî, Şenlik, Müdamî ve Cemal Turan'ı ise Erzurum Atatürk Üniversitesinin dinamik bilim adamı Prof. Dr. Ensar Arslan ele aldı ve «Doğu Anadolu Saz Şairleri» adı altında yayınladı.

Artvin yöresinde, Çoruh vadisinde altmıştan fazla saz şairi yetişmiştir. Bunların içinde **ehl-i dil** olanlar, **kalem şairi** olanlar yanında **«bâdeli âşıklar»** da vardır: Muhibbî, Mahirî, Saidî, Şamilî, Sıtkî, Cesimî, Şöhretî ve Pervanî gibi Allahın lütfu ve inayetiyle çevrede yetişip saz eşliğinde şiirlerini söyleyerek köy köy, şehir şehir gezen **Hak şairleri** dediğimiz âşıklar da vardır.

Bütün bu saz şairlerinin şiirlerini, semai ve destanlarını toplayıp ciltler dolusu eser meydana getirmek mümkündür. Ancak biz Yusufeli'li Huzurî ile onun oğlu Galip Fikrî Coşkun ve emekli öğretmen Mustafa Adil Özder Beyin derlemelerinden yararlandık.

Bilhassa M. Adil Özder beyin Artvin Saz şairlerini arayıp yıllarca gezerek (Çoruh'un Kırkbeş Şairi) adlı eserini Hasan Çelebi'ye sunması, onun da İstanbul Edebiyat Fakültesinde bitirme tezi olarak bu eserden yararlanması, kütüphaneye yeni bir eser kazandırmış oldu. Biz de bu eserden hayli yararlandık.

«Artvin Saz Şairleri» otuz yıl süren bir derleme, tetkik

ve tasnifin mahsulüdür. Halk kültürümüzü, halk edebiyatı ile kuvvetlendirmek, kıyıda, köşede kalan değerleri tanımak ve tanıtmak emelindeyiz.

Eserin yayınlanmasında emeği geçen fedâkâr Artvinli hemşehrilermize minnet ve şükran borçluyuz.

Daha nice eserler yayınlamak emelinde olduğumuzu arz etmek isteriz. Artvin'in edebiyat meraklısı gençlerine, Üniversitede halk edebiyatı okuyan gençlere, bu küçük kitabı ithaf ediyoruz.

Bu antolojinin hazırlanmasında bizlere destek olan başta **Acarlar** Şirketler grubu başkanı **İsmet Acar** ve Artvin Kültür ve Dayanışma Derneği başkanı **Edip Akın** ile değerli üyelerine, Kartal'da kurulmuş bulunan **Artvin Kültür ve Turizm Derneği** Başkanı emekli «Savcı» Avni **Yurdabayrak**, üyeler Haşmet ve Mustafa Yılmaz ile İlker Hasan Duman, Ahmet Kavasoğlu, müteahhit Mehmet Öztürk ve Hanlar Gök ile M. Tunç Çapa'ya en derin sevgilerle teşekkürlerimizi arz ederiz.

Nice şairler yetiştiren güzel **Artvin** ilimizi ilerde bütün folkloru ile, tarihi ve edebî zenginlikleriyle tanıtmak dileğiyle.

Mehmet GÖKALP

ŞİRİNÎ

Hızarlı köyünden İbrahim Pehlivan'ın M. Adil Özder'e verdiği bilgilere göre Şirinî, Sirya «Zeytinlik» bucağının A. Maden «Hod» köyünde yaşamış, Artvin'in en eski saz şairlerindendir.

A. Maden köyünde halen yaşamakta olan «Şirinoğlu» ailesi, köyün en köklü ailesidir. Doğum ve ölüm tarihleri belli olmayan Şirinî'nin elimizde bir divanı vardır.

DİVAN

Kurban olam öyle yâre kaşların yaya çatar
Onlara meyl eyleyenler aklımı zâya çatar.
Dilleri hâl üste varıp aslâ teftiş eyleme
Ne kadar kıyak yapışsan varır bir boya çeker.

Tâ ezelden meşk ederler âşıka darılmayı
Yenilere meyledüben eskiden ayrılmayı
Can havlinde va'd ederler bir gece sarılmayı
Dillerin üç gün demesi dolanır aya çeker.

Der ŞİRİNİ ben bilirim güzellerin fendini,
Ne kadar kıya(k) yapışsan sarpa çeker kendini
Bazı ahmak kendin bilmez sever üçü dördünü
Beşini severim derken başı kavgaya çatar.

SIDKÎ

Artvin ilinin Ardanuç ilçesine bağlı «Petekli» köyünde 1765 yılında doğan âşık Sıtkı, âşık Şöhretî (1795-1860) nin babasıdır. Artvin yöresinde ilk bâde içen âşıklardan olduğunu:

Alıp yâr bâdesin kandı bu canım
Bir şem'a pervâne yandı bu canım.

mısralarından anlıyoruz. Sıdkî'nın âşıklığı 1780 yıllarında başlamış. Âşık Efkârî'nin M. Adil Özder'e naklettiğine göre Sıdkî, İran'a kadar gitmiş, şahın dâveti üzerine saraya giderek İranlı âşıklarla deyişmelerde bulunmuştur.

Sıdkî'dan sonra oğlu Şöhretî (Şerif) ve torunu Yusuf Cesimî (1855-1915) de bâdeli âşıklar olarak Doğu Anadolu'da uzun süre gezip kahvelerde saz eşliğinde koşma, semaî ve güzellemeler söylemişlerdir. Sıdkî'nin 1833 yılında öldüğü sanılmaktadır.

Sıdkîye ait elimizde pek az şiir vardır.

DAYANDI

Gitti Lokman gitti yoktur Eflâtun
Vurdular sîneme yara dayandı.
Dünyada çektiğim dert ile mihnet
Geldi gam kuvveti sere dayandı.

Bu dünyaya gelip kadem basalı
Aradım derdimin yoktur emsâli
Ah çekip ağlarım mansur misâli
Çekildi urganım dâre dayandı.

Fuzûlî aşk ile gezdim âlemi
Ehl-i kâmil bilir herbir kelâmı
Levh-i mahfuz böyle yazmış kalemi
El-aman umudum Bir(*)'e dayandı.

SIDKÎ gam hicrandır durağım gibi
Gören derdim sormaz Firavun gibi
Mancınığa girdim İbrahim gibi
Vücudum yanmağa nâre dayandı.

BİR NİŞANIDIR

Bin iki yüz birde düştü canıma
Bu düşen sevdânın bir nişanıdır.
Girdi gönül aşkın meyhanesine
Okuyup imlâdan alışanıdır.

Alıp yâr bâdesin kandı bu canım
Bir şem'a pervane yandı bu canım
Bir dîvan kuruldu döndü bu canım
Mürşid-i kâmille görüşenidir.

Mürşidim gösterdi bana bu farzı
Yedi ispat ile kıldım namazı
Efendim sorarsaz vatanımızı
SIDKÎ Ardanuç'un dervişanıdır.

(*) Bir: Cenab-i Allah.

BENİ

Bir isyanım yoktur Acem şahına
Koy istesin dîvanına şah beni
Ne şahtan korkarım ne de ölümden
Çünkü yaratmıştır Kıblegâh beni.

Sözüm bu hususta değildir yalan
Benim Osmanlı'dan buraya gelen
Bugün ümmetiyim bir yardım kılan
Korur darda koymaz Kıblegâh beni.

Ben SIDKÎ'yım doğru yolu terk etmem
Şaha, padişaha müdahle etmem
Beni yaradanı daim unutmam
Her yerde korusun Ulu Şah beni.

ANLATAM

Şahım bana ruhsat versin bir zaman
Artvin, Ardanuç'u, Karsı anlatam
On ikinci babda bir dersim vardır
Okuyam Arabî, Farsî anlatam.

Artvin'i sorarsan dili Osmanlı
Ardanuç şahbazı hep demir tenli
Ardahan dağları, kışı tufanlı
Kars'ta okuduğum ders anlatam.

Hiç yalan değildir SIDKÎ'nin methi
Gezip dolanmıştır her memleketi
Arkamda var bir Osmanlı Devleti
İran'la var bir kavgası anlatam.

Âşık Sıdkî'nın bu koşmayı İran Şahının huzurunda söylediğini, âşık Efkârîden dinleyip nakleden M. Adil Özder'den Allah razı olsun.

ŞERİFÎ

Yusufeli ilçesinin Zor «Esenyaka» köyünde 1768 de doğan Şerifî'nin asıl adı Mehmet'tir. «Pendi Gülistan» adlı bir eseri ve Mevlid-i Nebevisi bulunan Şerifî hakkında ilk bilgileri merhum hocamız Prof. Dr. Fındıkoğlu Ziyaeddin Fahri Bey Ülkü Dergisinin 100. sayısında, 1941 yılında vermiştir.

Fındıkoğlu «Erzurum Şairlerinden Şerifî» başlıklı etüdünde şu bilgileri veriyor:

«Son zamanlarda sabık Erzurum mebuslarından Ahmet Sadık Beyin delâletiyle rastladığımız ehemmiyetli bir vesika (Marifetname)nin malzemesini İbrahim Hakkı'ya temin eden muhitin, İbrahim Hakkı ayarında değilse bile ona yakın şahsiyetler yetiştirdiğini gösteriyor. Erzurum'un 17. asırdaki sosyografisini vermek itibariyle ayrıca ikinci bir ehemmiyeti haizdir... Müellifin ismi Mehmet Şerif, babasının adı Ahmet, dedesinin adı Halil'dir. Mehmet Şerif, 1768 de Erzurum civarında, Livana'da (Yusufeli'nin eski adı) Zorı köyünde doğmuş, bilâhare Erzurum'da tahsil etmiştir...»

Mehmet Şerif, Marifetname müellifi ile Erzurum bilginlerinden Hazık Efendiden dersler almış, **(Pend-i Gülistan'ı Şerif»** adlı eserini 1810-1827 yılları arasında yazmıştır.

Fındıkoğlu bu eser için diyor ki:

«Şerifi'nin Gülistan'ı umumiyet itibariyle ve kendisinin de arzusu veçhile Muhammediye ve Ahmediye nev'inden dinî ve ahlâkı bir eserdir. Bunun yanında şair olduğunu gösteren tarafı dikkate şâyandır: Zamanın Erzurum'u, yaşayış tarzı, aile hayatı, eğlenceleri hakkında malûmat veriyor. Nihayet muhtelif mevzulara ait kasidelerinde nâzımlık fevkına yükselmeğe çalışan bir şair karşısında bulunduğumuzu da söylemek lâzımdır...» diyerek Şerifî'yi tanıtmıştır.

1985 yılı Temmuz ayında Yusufelinin Esenyaka köyünü ziyarete gittiğimde Şerifî'nin mezarını da öğretmen Galip Fikri Coşkun'la birlikte ziyaret ettik. Köyün batı tarafında, ağaçlar altında, iki taş arasında bir mezardı ve onarıma muhtaçtı.

Şerifî'nin bazı kaside ve şiirlerini köyde Galip Fikri Bey bir deftere yazmıştı. Asıl eseri ve Mevlid-i Mehmet Tabak ailesinde ve Hilmi Göktürk'de bulunuyordu.

Şerifî, 1844 yılında, doğduğu Zor köyünde ölmeden önce bir de Mevlid-i Nebevî yazmış, ancak başlangıç kısmını dercedebildik.

Allah adın zikredelim evvelâ
Vacip oldur cümle işte her kula.

Allah adın olsa her işin sonu
Herkes ebter olmaya anın sonu.

Allah adın her nefeste de müdam
Allah adiyle olur her iş tamam.
.....
Girip gönül mısrına kıldım sefer
Bağladım anda nice tenk ü şeker.

Öyle lezzetli şekerdir bu şeker
Kim bunun yanında şeker bir hecer.

Bu meân-i sükkereyn ger yiyesin
Dünyada bu ne şekerdir diyesin.

İşit imdi nice doğdu Ol Resül
Ol özü cümle usûllardan usûl.

Kulağım ağzına verdim dinledim
Söylediği sözü ol dem anladım.

Hakka bağlayıp gönülden himmeti
Der idi kim: Ümmeti va ümmeti.

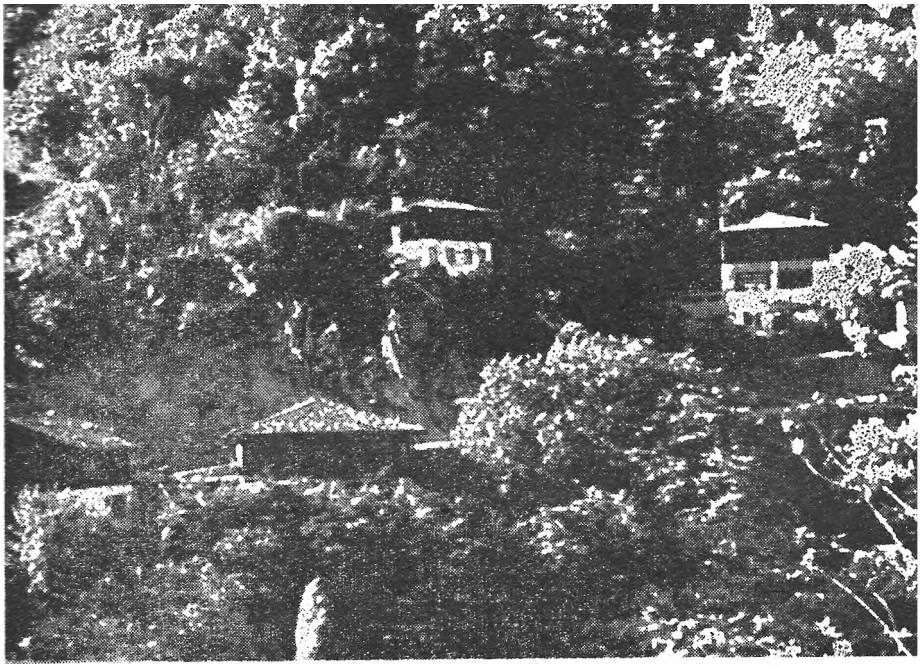

Şair Keşfî'nin yaşadığı Esenyaka köyünden bir görünüm.

Tıfl iken aldılardı ümmetin
Sen kocaldın terkedersin sünneti.

Ümmeti dedi sana çün Mustafa
Ver salâvat sen de ana bul safa.
.....

Görüldüğü gibi, Şerifî'nin Mevlid'i Süleyman Çelebi'nin Mevlid'ine bir nevi nazîre şeklinde yazılmış. Ancak Zor köyünde yetişen Keşfî Efendi (1844-1909) ondan daha başarılı ve sade Türkçe ile bir Mevlid yazmıştır ki bu eser henüz elimizdedir, yayınlanmadı (*).

Şerifî hakkında daha geniş bilgi için bakınız:
Prof. Dr. M. Fahrettin Kırzıoğlu; Erzurumlu şair Mehmed Şerifî ve «Pend-i Gülistan»ı. Köz Dergisi, Ağustos 1980, Erzurum Atatürk Üniversitesi, Mediko Sosyal Hizmetler Yayını, sayı: 5 sh: 3-18.

Kırzıoğlu, Şerîfî'nin 1771'de doğduğunu yazıyor.

PEND-İ GÜLİSTAN'dan

Kalmış iken günci karyemizde ben
Arar idim kemal ehlini müdam.

Tarihi teliften evvel dokuz yıl
Eyledim ata ona destini takbil.

Söyledim izniniz olursa ger
Eylerim belde-i Erzurum'a sefer.

Varıcak ol şehri mâmura heman
Tarh oldu dilden hüzn-ü gam ol an.

Bulıcak asl-ı cây-ı mevlidimi
Göricek gülistan-ı Erzurum'u.

Ne Erzurum belki ol cây-ı sefa
Âlem ü havası cism-ü câne şifa.

Çeşm-i zülâle yok hesab-u adet
Ol şehr-i dimişkiye manent.

Esmane takatın vasfı medhine tâ
Lik katı şiddetiyle berf-i şitâ.

Mesacidi, hücre emaretleri mâmur
Sahib-i ehl-i hayrat ola mağfur.

Oluben bir zat-ı hoş nihade konuk
Oldu çok itibar u izzetleri çok.

Gördüm anda bu hoş âdetlerini,
Tahsin ettim bu hoş hasletlerini,

Gör ne güzel ahlâk, evsafları var
Derc olurlar bezmi âleme yekpar.

Eder bazı tevarih sohbetini
Okur hem bazı Nebi siyretini.

Kimiler «Hilye-i Hakanı» okur
Kimiler «Hayriye-i Nabi» okur.

Kimi hüsnü sartıyle name-i cenk
Okuyup ol dilâverlere ahenk.

Havf-i Huda düşüre Hak
Sinesine muhtekirin.
Kehle, güve üşüre Hak
Hücresine muhtekirin.

Sureta bir andelib-i nâzım-ı efsaneyem
Siyretâ bilmem acep Mecnunuyem divaneyim.
Bend-i pâ ettim cihanı zâr ile efganeyem
İçmişim hubb-u fenayı sekr ile mestaneyem.
Pür kusuram ben ŞERİFÎ halka destan olmuşam.

İBRET ALMAZSIN

Niçün sen hâlini fikreyleyip insafa gelmezsin,
Görürsün sekr-i mevti gayrilerden ibret almazsın.
Bilirsin kim göçüverir sarayı faniden insan
Tedarik eyle kim bir gün göçersin bunda kalmazsın.
Yatar zîr-i zeminde devr-i âlemden beri insan
Yazarsın nazm ile mürsel ferişteh meyt-i âlemde
Senindir şimdi nevbet hoş niçün efkâre dalmazsın?
Niçün bu yazdığın evraka eşk-i çeşmi salmazsın.
O mevtin acısın gördü hususa yetti ol Mürsel
Nice sırdır ŞERİFÎ hikmet-i Mevlâ'yı bilmezsin.

ŞÖHRETÎ

Şöhretî'nin asıl adı Şerif'tir. Ardanuç'un Petekli köyünde 1795 yılında doğmuş olup, âşık Sıtkî'nin oğlu, Cesimi'nin babasıdır. Bâdeli âşık olduğuna dair bir vesika elde edemedik. Ancak bir süre medresede tahsil ettiği, 1816 yılında Erzurum'a giderek «Abdurrahman Gazi» türbesine intisap ederek dinî bilgisini kuvvetlendirdiği, askerliğinde Şam'a giderek orada tabur imamlığı yaptığını Efkârî'den naklen M. Adil Özder Beyin notlarından öğreniyoruz.

Şam'dan İstanbul'a giden Şöhretî, orada semai ve âşık kahvelerinde gezmiş, daha sonra Ardanuç'un Petekli köyüne geri dönerek burada evlenmiş ve 15 yıl kalmıştır. Oğlu Cesimî'nin pîr elinden bâde içip âşık olması ve gurbete çıkması üzerine o da Merzifon'a giderek bir tekkeye kapanarak ibadetle meşgul olmuş, daha sonra köyüne dönerek 1860 yılında Petekli'de ölmüştür.

NİYAZ

Bu yıllarda üç nesne var sevilir:
Biri aydır, biri gündür, biri yaz.
Kadir Mevlâm bize üç nesne verdi
Birin oruç, birin namaz, birin niyaz.

Aç hüsnün kitabın başta düz oku
Bir bir eyle bu sîneme düz oku
Dersin «tensil» deyse heman düz oku
Birin oku, birin dinle, biri yaz.

ŞÖHRETÎ'yim yâr başına dönerim
Emserdir lebleri emer kanarım
Vechinde üç nişan ona yanarım:
Birin cilve, birin şive, biri naz.

DERTLİ'YE NAZÎRE

Şöhretî, Dertli'nin :

Şâkıyâ camında nedir bu esrar
Kıldı bir katresi mestâne beni
Şarâb-ı lâ'linde ne keyfiyet var
Söyletir efsâne efsâne beni (*).

diye başlayan koşmasına bir nazîre yazmıştır.

BENİ

Sâkı ver elinden şu dolu câmi
Bir katresi kılsın mestâne beni.
Deme bu şarapta ne keyfiyet var
Söyletsin efsâne efsâne beni.

Sevdâ iner âşıkların başına
Bazı hayâline bazı düşüne
Sâkı sen karışma aşkın işine
Koy görüp desinler divâne beni.

ŞÖHRETÎ'ye derler yangundur deyi
Aşk ile sevdâya vurdundur deyi
Bir Şuh-i tâbana vurgundur deyi
Şem'a dolandırır pervâne beni.

(*) Bkz. M. Fuad Köprülü, Türk Saz Şairleri, 3. cilt, s. 660. 1941, İst. Ahmet Sait Matbaası.

ÂCİZDİR

Sînem içre kurulmuştur bir kazan
Aman dedi kaynamaktan âcizdir.
Can bülbülü cevlân eder bir zaman.
Bu kafeste oynamaktan âcizdir.

Demeyin gurbette yamandır işim
Çünkü sevdâlıyım vardır teftişim
Ecel yastığında ağırır başım
Hasta canım inlemekten âcizdir.

Bilmezsiz ŞÖHRET'in siz havasını
Bu garip gönlümün gam dâvasını
Kilisede öten şu çan sesini
Bu imanım dinlemekten âcizdir.

KAHRAMAN GİBİ

Havalandı gönül bürüdü efkâr
Hükmeyle cihana Süleyman gibi.
Gece gündüz aslâ karar edemez
Dolanır dünyayı kahraman gibi.

Anadan doğup da dünyada kalan
Kimdir durumunda esrarı bilen?
Muhammet dinine düşer mi yalan
Yorarlar çeneyi çarçavan gibi (*).

Sadakat kalmadı yoksulda bayda
Geçti ömür cism u canım hay hayda
Bîçâre ŞÖHRETÎ muhacir köyde
Geçirdi ömrünü yelkovan gibi.

(*) Çarçavan: Değirmen taşının sürümesiyle buğdayı aşağı akıtan parça.

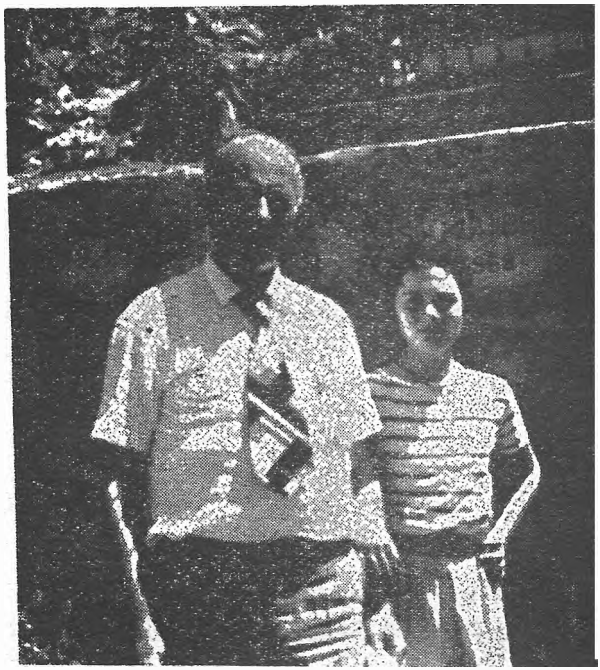

Muhibbî'nin mezarı başında Mehmet Gökalp ve Kızı Beyza Gökalp,

AĞLARIM

(Şöhretî'nin bahçesini sel basması üzerine söylediği semai).

Hey yârenler bu bahçede
Bülbülüm güle ağlarım.
Kıymetimiz bir akçedir
Tez düştüm dile ağlarım.

★

Kısmetimi yel almıştır
Ben sevmişim el almıştır
Bizi zaten sel basmıştır
O giden sele ağlarım.

★

Ben ŞÖHRETÎ şehirlere
Şeker derim zehirlere
Göz yaşımı nehirlere
Dökülen göle ağlarım.

MUHİBBÎ

Keşfî Efendi ona «şairlerin sultanı» diyor. 1923 de doğdu.

Asıl adı Kaya Salih olan Muhibbî, Erkinis «Demirkent» bucağının yetiştirdiği en büyük edebî şahsiyetlerinden biridir. Babası ona tahsil yaptırmamış, Ato adlı bir demircinin yanına çırak olarak vermişti. Çocukluğu Ato'nun ve Zelalet adlı Erzurum'lu bir kalaycının yanında çalışarak geçti.

On yedi yaşında iken Erkinis'in imamı Sabit Hoca'nın kızı «Esma Hatun»u bir rüyada görüp pîr elinden onun aşkına bâde içerek âşık oldu. Yanık şiirler söylemeğe başladı ve sonunda Oltu mutasarrıfı Süleyman Paşanın yardımı ile Esma ile evlendi.

Erkinis bucağına bir saat mesafede bulunan Maden köyünden âşık Şamilî'ye ve yarım saat ötede, Çoruh ırmağı kenarında bulunan İphan «İnanlı» köyünden Mahirî'ye ustalık etti.

Şamilî ile birlikte sazı omuzunda doğudaki bir çok köy ve kasabaları gezen Muhibbî, bir kaç defa İstanbul'a da gelmiştir.

Karşılaşmalarda bulunduğu İdrakî, Elfazî ve Coşkunî adlı âşıkları mat etmiş, âşıklar arasında şöhreti gittikçe yayılmağa başlamıştır.

Posoflu Âşık Müdamı'nin dedesi Fakirî'yi de ziyaret edip onunla şiir sohbetlerinde bulunmuş, daha sonra Erzurum'da Erbabî ile çetin bir imtihan faslı yapan Muhibbî, bir ara Erzurum tekkelerine devam edip Nakşî tarikatına girmiş, ömrünün sonlarında ibadetle vakit geçirmiştir. 1853-1855 Ahıska savaşına iştirak eden âşık 1868 de köyünde ölmüştür. Mezarı Demirkent'in Merkez camisinin 500 metre yukarısında, bağ içindedir.

Nakşîliğe girişini şöyle anlatıyor:

Goncalar andelibiyiz zâr figanda nakşiyiz
Bir acaip derde düştük ol mekânda nakşiyiz.

Eğletiriz gönlümüzü aşk u zikri hû ile
Zâhira meydanımız var, hem nihânde Nakşiyiz.

Sırr-ı seri saklarız biz, şüphesiz Bektaşiyiz
Hem erenler meclisinde imtihanda Nakşiyiz.

Veririz biz Şemsi gibi serimiz dost yoluna
Hak deyüp al boyatırız cism ü canda Nakşiyiz.

Her taraftan kullanırız Nuh gibi zevrakı biz
Açmayız yelkeni bizler ol tufanda Nakşiyiz.
.....
Bu MUHİBBÎ Ali'nin evlâdının kurbanıdır
Serverimiz Mustafa'dır, dervişanda Nakşiyiz.

Şiirlerinde insan ve tabiat sevgisi, Allah'a sonsuz bir güvenle bağlanışı sezilen Muhibbî'den bir kaç örnek verelim.

BENİMDİR

İster lâyık görsün ister gülsünler
Çâre yok sevdiğim o can benimdir.
Pîrlerin ikrarı haktır bilsinler
Bana bâde veren o han benimdir.

Açılmış bağında gonca gülleri
Bülbül gibi söyler şirin dilleri
O da bencileyin bekler yolları
Sevdâ çeken o nazlı han benimdir.

MUHİBBÎ âşıkı beklesin yansın
Ne çâre gözlerim kana boyansın
İster komşu hakkı kabahat sansın
Neticede şirin cânân benimdir.

BU SEVDA

Dinleyin ahbaplar tarif edeyim
Yetmiş iki dertten baştır bu sevdâ.
Yandırır odlara pervane gibi
Daim sönmez bir ateştir bu sevdâ.

Felek hisar çekmiş, yolun açılmaz
Bir bülbülüm gonca gülüm açılmaz
Felek kırdı kanat kolum açılmaz
Yazı gelmez, yaman kıştır bu sevdâ.

MUHİBBÎ'nin elif kaddin dal eyler
Ağlatıben göz yaşımı sel eyler
Hicran haddesinden çeker tel eyler
El sanar ki bir cümbüştür bu sevdâ.

SUNALAR GEÇTİ

Seherde uğradım göl kenarına
Geldi yeşil başlı sunalar geçti.
Al yanak üstünde güller dizili
Çekilmiş kameti minalar geçti.

Arzum kaldı o cânanın özünde
Siyah sürme çekmiş elâ gözünde
Sırma zülüf tel tel olmuş yüzünde
Taramağ çün altun şaneler geçti.

Avcısıyım o cânanın göllerde
Gele diye gözetirim yollarda
Biçare MUHİBBÎ gurbet ellerde
Nice ay dolandı seneler geçti.

EFENDİ

Cahile eylesen dilde nasihat
Gûş verip birini tutmaz efendi.
Âşık olan söyler Hak kelâmını
Bir sözüne yalan katmaz efendi.

Ezelî çektiğim ah u zâr iken
Sînemizi yakan aşk-ı nâr iken
Başında pamuklu kavuk var iken
Şeytan kuru sazda yatmaz efendi.

Der MUHİBBÎ aklın başına dövşür
Dinle sözlerimi aklını şaşır
Kış gününde tipi, borada üşür
Terk edip bir yana gitmez efendi.

KİMİNSİN SEN?

Pencereden melül melül
Bakan dilber kiminsin sen
Yârin koyup yad ellere
Akan dilber kiminsin sen.

İnci dizilmiş dişine
Kalem çekilmiş kaşına
Âşıkı aşk ataşına
Yakan dilber kiminsin sen?

MUHİBBÎ'yi ettin Mecnun
Leylâ cemâline meftun
Ziynet için kızıl altın
Takan dilber kiminsin sen?

Muhibbî hakkında kaynakça:

1) M. Adil Özder, Yusufeli'li Muhibbî, Kars il Mat. 1941 Muhibbî ile Esmahan Hikâyesi, 1976, Lale Matbaası, Ankara.

2) Eflâtun Cem Güney, Halk Şiiri Ant. 1947, Varlık Y, S. 121.

ŞAMİLÎ

On dokuzuncu yüzyıl saz şairlerimizden Şamilî, Artvin ilinin Zeytinlik (Sirya) bucağına bağlı Yukarı Maden köyünün Akhalet mahallesinde 1815 yılında doğmuştur. Sultan Abdülmecit Han'ın padişahlık döneminde (1859-1861) yaşayan Şamilî'nin sesinin güzelliği, saz çalmadaki ustalığı, çevresinde ün yapmasını sağlamıştır.

Demirkent (Erkinisli) Muhibbî - ki 1823 de doğmuş, 1868 de ölmüştür - Şamilî'nin birlikte çevreyi dolaşıp karşılaşmalar yaptığı usta bir saz şairidir.

Şamilî kendi köyünden Sona adlı bir kıza gönül vermişti. Âşık Said de ayni kızı sevince aralarında bir rekabet başlar. Sunası için yanıp yakılan Şamilî'nin, sevdiğine söylediği güzelleme halen Çoruh boylarında türkü olarak söylenmektedir:

Gün-be-gün başımı saldı dumana
Çıkamadım selâmete hey vah hey...
Bir of çeksem kâfir gelir imana
Sunam gelmez merhamete hey vah hey...

★

Feleğin ettiği bana çoğ oldu
Kem sözleri yüreğime dâğ oldu
Gece gündüz işim ağlamağ oldu
Gönül düştü bu firkate hey vah hey...

★

ŞAMİL'in cismini nâre düşürdü
Aşk ateşi her işimi şaşırdı
Kavuşmadan felek ayrı düşürdü
Vuslât kaldı kıyamete hey vah hey...

Yukarı Hod (Maden) köyünden 1905 doğumlu eğitmen Yusuf Koç Bey Şamili'nin koşmalarını yazıp cönklerde saklamış. Ondan da değerli folklorcu, öğretmen Adil Özder Bey bu koşmaları Kars'da Doğuş dergisinde 1940 yılında yayınlamıştır. Refik Ahmed Sevengil merhum da bu usta saz şairimize radyo proğramlarında genişçe yer vermiştir. (*)

Saz üstadı Şamilî'nin bâdeli bir âşık olduğu, onun koşmalarındaki meharetli söyleyişinden ve mısralarının güzelliğinden anlaşılıyor. Bilhassa semai tarzındaki şiirleri çok başarılıdır:

GÖNÜL

Dalma gönül gam gölüne
Korkam serden aşa gönül
Uyma yalancı dünyaya
Varamazsın başa gönül.

Nice çekem bu zulümü
Kime arz edem hâlimi
Kem yerde kırdın belimi
Çaldın beni taşa gönül.

ŞAMİL der: Bahtımız kara
Bulunmaz derdime çare
Dayanmadın sîtemlere
Tez kırıldın, şişe gönül.

Şairimiz gönül şişesinin kırıldıktan sonra onarılmasının mümkün olmadığını ne güzel dile getiriyor...

«Sona» adlı kıza gönlünü kaptıran âşık Şamilî, âşık Saidin de ayni kızı sevmesini hazmedemiyor, kıskançlığı yüzündenSaidi öldürünce tutuklanıyor ve Erzurum Ağır Ceza Mahkemesinde ağır hapis cezasına mahküm oluyor. Oradan Er-

(*) (Bkz. R. Ahmed Sevengil, Halk Şairleri, 1965 sh. 121).

zincan Hapishanesine sürülüyor. Orada bir Müşir Kerem Paşa vardır, onun aracılığı ile saraya, Sultan Abdülmecit Hana bir dilekçe (arzıhal) gönderiyor ve affedilmesini istiyor.

Karşıda oturan ağalar beyler,
Benim bu hâlimi irşad eyleyin.
Yazdım arzı-halim dîdem kanıyle
Müşir-i âzama küşad eyleyin.

Baktım dört yanıma kesildi râhım
Göklere erişti feryad ü âhım
Bu hususda çok olursa günahım
Ya afvedin, ya da cellâd eyleyin.

Bir el atın bu fakirin işine
Hâlk eden Hallâk'ın gider hoşuna
Dolandırın Mecid Han'ın başına
Bîçare ŞAMİL'i azâd eyleyin.

Bu dilekçe üzerine Saraydan, yanı Padişahtan bir **afv-ı şahane** çıkar. Şamilî afvedilip köyüne dönmesi için hapishaneden tahliye edilir. Ne var ki ona derece derece tesir edecek bir zehir içirmişlerdir.

Köyüne giderken zehirin tesirini duyar. Şu semaiyi söyler:

Hey yârenler kan hicranda
Boş geldim dolu giderim.
Bu aşkım kaynayıp coştu
Nevbahar seli giderim.

Yüreğime vurdu nârı
Arttırdı ah ile zârı
Göremedim nazlı yâri
Sağ geldim ölü giderim.

Mecnun-tek melûl oturdum
Yâri yâdıma getirdim
ŞÂMİL der: Aklım yitirdim
Düz geldim deli giderim.

Son dizedeki düz geldim = akıllı geldim anlamına, deli giderim = delirdim öylece ölüp gidiyorum, anlamına geliyor.

Şamilî, yaklaşık olarak 1850 yılı baharında, Yusufeli ilçesinin İşhan köyüne varıyor. Sancıları artıyor. Verilen zehir tam mânasiyle tesirini gösteriyor ve ölümün yaklaştığını anlayınca şu acıklı koşmayı okuyor.

Yığılmış ahbablar umut verirler.
Düşmanın ben ile kan telâşı var.
Yedi derya nûş eylesem söndürmez
Yanar yüreğimin hun telâşı var.

Bu can emanettir durur kafesde
Ömrümüz kesilir her bir nefesde
İlâç kâr eylemez vücudum hasta
Bir değil gönlümün bin telâşı var.

Elvedâ yârenler yüklendi göçüm,
Bağışla Ya Rabbim çoğaldı suçum
Yığılın mollalar kitaplar açın
Bîçare Şamil'in can telâşı var.

Bu koşmayı söyledikten sonra İşhan köyünde vefat eden Şamilî'yi köyün Garipler mezarlığına defnederler.

Otuz beş yaşlarında ve en verimli çağında, acıklı bir şekilde ölen usta saz şairi Şamilî'nin değerini bilenler onu her zaman hatırayıp hayır dua okurlar. İşte onun bir güzellemesi daha:

Bâd-ı sabâ nazlı yâri gördün mü
Zülfü mâh yüzünü saralı mıdır?
Sevdiceğim mesken kurdu gelmedi
Bilmem o çöllerin maralı mıdır?

Ben gidip gelemem kesildi râhım
Vardı asümana dayandı ahım
Benden ayrılalı gül yüzü mâhım
Bilmem al giyinmiş, karalı mıdır?

Der ŞAMİLÎ hayâl midir, düş müdür
Doğru bir haber ver bağrın taş mıdır
Sorun o cânânın hatrı hoş mudur
Yoksa bencileyin yaralı mıdır?

Şamilî'nin ölümü üzerine onu çok seven âşık Muhibbî bir ağıt söylemiştir. Adil Özder beyin derlediği bu ağıtta Muhibbi:

Ey felek seninle emr-i şerrim var
Şâmil kardeşimi n'ettin ey felek?
Arzulayıp sılasına gelirken
Bend ettin ayağın tuttun ey felek.

Âşıklar içinde pehlivan idi
Emsâi bulunmaz bir irfan idi
Haddi, kenarı yok bir umman idi
Kara topraklara kattın ey felek.

MUHİBBÎ dünyadan göçtü Şamilî,
Ecel şerbetini içti Şâmilî,
Ruhu revan olup uçtu Şâmilî
Netice murada yettin ey felek.

Şimdi Yusufeli'nin İşhan köyünün Garipler mezarlığında, büyük taşlar arasında yatan Şamilî'yi, yüz otuz yıl sonra hatırlıyor ve ruhuna Tanrıdan rahmet diliyoruz.

SAİDÎ

Artvin'in Sirya «Zeytinlik» bucağına bağlı Yukarı Mad-n, eski adıyle (Hod) köyünde 19. yüzyılda yaşamış bir saz şairimizdir. Genç yaşta köyünde Sona adlı bir kıza âşık olmuş, Âşık Şamilî de aynı kıza âşık olunca aralarında bir rekabet doğmuştur. Bu rekabet, **Şamilî**'nin **Saîdî**'yi öldürüp hapse girmesine sebep olmuştur. Şamilî'yi taklid ederek söylediği birkaç koşma ve güzellemesi vardır.

GÜLLER USANDI

Bir huba müptelâ olmuşam çoktan
Söyleye söyleye diller usandı.
Matlubum bir güldür dilerim Hak'tan
Zâr kılarım bağda güller usandı.

Hayli demdir hasretini çekerim
Gözlerimden kanlı yaşlar dökerim
Kaddi keman gibi leb-i sükkerim
Aylar saya saya yıllar usandı.

SAİD şu fâniden çekmişim elim
Dahi bîvefaya arzettim hâlim
Kalmadı mürekkep bitti kalemim
Dertler yaza yaza eller usandı.

GEL YÂRİM

Lâle, sümbül müsün taze gül müsün
Gılmandan almışsın huyun, gel yârim.
Cennet şûle vermiş alevi solmuş
Servilere dönmüş boyun, gel yârim.

Meleksin semâda boyun ziyade
Kavuşmadan ayrı düşürdü Huda
Erelim murada eller duada
Halvet odasında soyun gel yârim.

Der SAİD hâlimiz çok şükür eyce
Hâlimiz o yâre değil bellice
Konuşak hâlimiz kırk gün kırk gece
Kuralım bir yüce toyun gel yârim.

SEVDİĞİM

Allah'a emanet ettik sizleri
Gider oldum gurbet ele sevdiğim
Hoşca besle o gül sînen bağını
Toz kondurma kızıl güle sevdiğim.

Güzel olanların solar mı bağı
Tıflıdır goncası, güldür yanağı
İyi hâlde gördüm ayrılan çağı
Göz yaşımla saldım yola sevdiğim.

Yandı aşk oduna kavruldu cismim
Hoşdilin meftunu dağıldı resmim
SAİD gitti diye unutma ismim
Kâh kâh getir dudu dile sevdiğim.

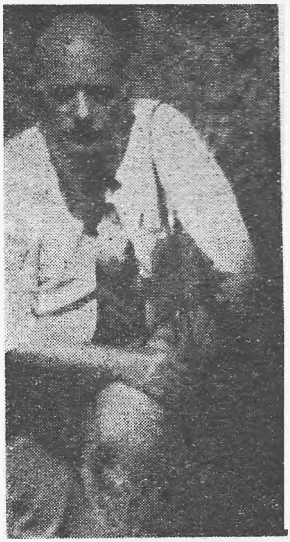

M. Gökalp, Şerîfî'nin mezarı başında.

DİVAN

Bûs edem dest ü damanın barışalım gel yeter
Mâh yüzün döndür bu yana bir selâmım al yeter.
O güzellik sende iken bende sevdâ az değil
Nûş edelim âb-ı kevser lebin üzre bal yeter.

Sanki cennet koynun içi öyle gonca güllerin
Acaip şirin görünür veçhin üzre tellerin
Al yanağın bir kızıl gül mâh-tâbandır halların
İstemem bir şey cihanda ol simada kal yeter.

Ey peri zârın çekerim bülbül-i şeydâ gibi
Görmedim âlemde misli sen melek soyda gibi
Der SAİDÎ hiç bulunmaz bendeki sevdâ gibi
İstemem dünya metaın bana eski şal yeter.

HAKKÎ

Şavşat'ın Çoraklı köyünde 1828 de doğmuştur. Hakkî, 1877-78 savaşlarında milis kuvvetlerine yüzbaşı olarak katılmış, Ardahan'ın Emiroğlu tepesini büyük bir cesaret ve yiğitlikle savunan Kaptan Mehmet Bey hakkında yazdığı destan tarih kitaplarına geçmiştir.

Bir zamanlar hocalık yapan ve dinî şiirler de yazmış bulunan Hakkî, 1907 yılında ölmüştür.

ARDAHAN DESTANI

Hücum edip kâfir tabur bağladı.
Top sesinden yürekleri dâğladı.
Bunu gören ehl-i İslâm ağladı
Gonca iken soldu gülün Ardahan.

Müzeyyen çarşılar vîrane kaldı
Dil bilmez kimseler eline kaldı
Kalmadı şenliğin tarümar oldu
Yağma oldu cümle malın Ardahan.

Sultan Hamid bizzat gafletten uyan
Satıldı vilâyet ayan be ayan
Ortalıkta kaldı hep sab u sübyan
Her yana dağıldı halin Ardahan.

Biz de ol Huda'ya çok ettik kusur
Selâtin camiler hep kaldı esir
Haber olsun sana İstanbul, Mısır
Her yandan kesildi yolun Ardahan.

.....

Emiroğlu tabyası odlara yandı
Kahraman Kaptan bey pervane döndü
Seksen bin düşmanla yalınız kaldı
Duman sardı sağ ve solun Ardahan.

Ağlayıp İsmail sen kalma zârı
Ezel takdir etmiş Cenabı Bâri
Düşmanın canına cehennem nârı
Soldu al yeşilli gülün ardahan (*).

MUAMMA

Soğuk, sıcak bilmez amansız tutar
Eceldir etraftan zincirler atar
İçerden haykırır boğazı yırtar
Düşürtür bîhaber zalim delice.

Namusun yok her ülkede bitersin
Koca çanak gibi kelle dikersin
Tohumun kesilmez kendin ekersin
Zemheri de bile zâlim delice.

Sebeb sen buğdayla dostluk bozuldu
Çok can bîhuş olup canı ezildi
Arpa kerdigeden artık bezildi
Çadı şöhret budu zâlim delice.
(Çözümü: Bir çeşit kötü ot).

*) Bkz. M. Adil Özder, Artvin ve Çevresi, 1973, - Ankara (1828-1921 savaşları), sh. 55 ve 56 da Hakkî'nin bu destanı vardır.

ODLAR SAÇAR

Bir acaip nesne gördüm kendisi insan gibi,
Boynuzu yere batırmış sedâsı ceylân gibi.
Bend olup yer yerinde yerbeyer kanat açar
Yemek içmekten beridir bazı bir tütün içer
Her haçan ki cuşa gelir âleme odlar saçar.

Bazı bir üfler havaya Hallac-ı Mansur gibi
Der İsmail bu dediğin bir dağın ardındadır
İki kulağını dikmiş gözleri gerdandadır
Kendisi ehl-i zanaat müşteri ardındadır
Burnunu yere batırmış cuş verir suzan gibi.

(Çözümü: Körük).

RECAÎ

Şavşat'ın Kocabey «Güçen» köyünde 1834 de doğmuştur. Asıl adı Muhammet, babasının adı Üzeyir olan Recaî'nin medrese tahsili gördüğü ve Arapça öğrendiği bu arada «Hediyet-ül İhvan» adlı bir divançe düzenlediğini edebiyatçı -yazar Murat Uraz ve M. Adil Özder'in yazılarından öğreniyoruz. 1907 de ölmüştür.

Hediyet-ül İhvan'ın başlangıç bölümünden örnek:

ÖMRÜMÜ HARAB EYLEDİM

Benim şairliğe yoktur hevesim
Lâkin bizzarure icap eyledim.
Sinnimiz ulaştı elli ikiye
Geçen günlerimi hesap eyledim,
Yine bu ömrümü harap eyledim.

Dilerim Mevlâdan ihsan olaydı
Gaip erenlerden himmet olaydı
Bizden sonra bir yadigâr kalaydı
Yazıp bu manzumu kitap eyledim.
Bütün ihvanımı kitap eyledim.
.....
Mahlâsım Recaî adım Muhammet
Karyemiz Güçen'dir, kazamız Şavşat
Bu manzum kitaba eyledim himmet
Hediye-tül ihvan lâkap eyledim
Korkarım ki sui edep eyledim.

BİZİ

Niyazımız Yarab hulûs-i kalbden
Erenler himmeti şark ile garpten
Muhammedîleri bu dar-ı harpten
Çıkar vaktiyle dar-ı amane bizi.

.....

RECAÎ cehdin yok acep ne haldir
Hicret vacip oldu durmak vebaldir
Yarab kısmetimiz durmak vebâldir
Yetiştir ol Ali Osman'a bizi.

DERSE NE DİYEM

Aklın var idi
Cismin yâr idi
Fi'lin har idi
Nerse ne diyem?

Sevindim vara
Gezdim avare
Geç yüzü kara
Derse ne diyem?

Yalana yemin
Ederdim hemin
Değildin emîn
Derse ne diyem?

Yalan sözlüydün
Hain gözlüydün
İki yüzlüydün
Derse ne diem?

Adın MUHAMMET
Günahın bî-hat
Geç ey fi'li bet
Derse ne diyem?»

DİVAN

Ey muhabbet bülbülü sen ne dursun eyle zâr
Göster bir alâmet çünkü gülün aşkı sende var.
Bezendi bağlar giyindi yeryüzü elvan libas
Uyandı külli nebatat geldi çünkü nevbahar.

Gir muhabbet bağının sen gözle revnak vaktini
Gülden uzak gitme sakın araya girmeye har.
Cümle mahlûk hâl- hâlince yad eder mahbubunu
İsmini sen unutmuşsun böyle olmaz yâre yâr.

Ey RECAÎ evvel kendi nefsin islâh etmez isen
Bu senin nasihatın hiç kimseye eylemez kâr.

---

*) Kaynakça: (F. Saltkan) - M. Fahrettin Kırzıoğlu, Doğuş Dergisi, 1940, sayı: 8/49 ve 10/51 de iki yazı.
Murat Uraz, Türk Edip ve Şairleri, 1939, İst.

CESİMÎ

Asıl adı Yusuf olan Cesimî, Artvin'in Ardanuç ilçesine bağlı «Cugo» yeni adıyle Cevizli köyünde doğmuştur. Dedesi âşık Sıdkî (1768-1833) babası âşık Şöhretî (1795-1865) dir. M. Adil Özder Beyin tesbitlerine göre 1835 yılında Cevizli köyünde doğan Cesimî, Gerede'de Şehri Efendi adındaki adamın kızı Servidarı rüyasında görüp pîr elinden bâde içerek ona âşık olmuştur. Âşıklık alâmetleri belirdiğinde babası Şöhreti, onun başucunda durmuş ve bir koşma söylemiştir:

Oğlum bencileyin düşmüş hicrana
Ayrılık derdine yanar yazıktır.
Aşkı meftun olmuş şem'a pervane
Bu mum başa çıkmaz söner yazıktır.

Âşığı görenler derler delidir
Kimi der «Mevlâ'nın abdal kuludur»
Bu sevdâ dert, hicran, kaygu yoludur
Ahırı üryana döner yazıktır.

Yavrunun başında ağla Şöhretî
Bana söz kâr etmez söyle Şöhretî
Ne çâre takdiri böyle Şöhretî
Gider vîrâneye konar yazıktır.

Babasının bu içli söyleyişi karşısında kendini âşıklık hülyasına kaptırmış olan Cesimî, ona cevap vermekte geç kalmıyor; elini kulağının arkasına koyarak şu cevabı veriyor.

Dokunmayın melûl, mahzun halime
Ateş almış yanar, nâre ağlarım.
Avcı olup bir cebelde gezerken
Gözüm kaldı nazlı yâre ağlarım.

Gönül bu aşk ile karar edemez
Geçip bu sevdâdan zarar edemez.
Gönül başkasına firar edemez.
Gerede'de Servidar'a ağlarım.

CESİMÎ'yim içtim kırklar tasından
Aklımı şaşırdım yâr havasından
Gönül gam çekmekte dert kaygusundan
Mansur gibi düştüm dâra ağlarım.

Servidar'ın aşkıyle yanıp tutuşan Cesimî köyünden çıkarak İran'a kadar gitmiş, geri dönüşünde Artvin köprü başında karşılaştığı **Cihanî** ve **Kararî** adlı saz şairleriyle karşılıklı deyişmelerde bulunarak onları mat etmiştir. Artvin'den Batum'a geçen Cesimi, hasımlarının kıskançlığı sebebiyle öldürülmek istenmiş ise de orada bulunan Türk asıllı dostları onu korumuşlardır.

Uzun süre sevgilisi Servidar'a gitmeği başaramayan âşık Cesimî bir koşmasında yakın dost ve arkadaşlarına yalvarıp onlardan yardım istemiştir.

O yarin şehrine giden olursa
Dilinden bir nâme alın getirin
Yalnız salmayın yâri yollara
Emanet tarîkle gelin getirin.

Gece gündüz kaldım ah u amanda
Semek tek oynarım bahr-i ummanda
Değildir sevdiğim Hind'de Yemende
Gerede şehrinde bulun getirin.

Yâre haber verin hasta Cesimî
Şevki cânân çeksin benim yasımı
Vermez ise kavim, kardeş, hısımı
Bir şahin misâli çalın getirin.

Bu yanık sesli deyişler âşık Cesimî'ye bir fayda vermedi. Ardanuç'tan kalkarak Gerede'ye gelip Servidar'ı sordu. Onun bir kaç gün önce öldüğünü haber alınca derin bir üzüntüye kapıldı. Servidarın ateşiyle yanıp tutuşan âşık Cesimî onun arkasından şu ağıtı söyleyerek teselli bulmağa çalışmıştır:

YARABBİ

Ol melek-ül mevta canlar alıcı
Kıymazdım sevdiğim kıydın Yarabbi.
Müzeyyen otağdan ehl-i pederden
Üryan teneşirde soydun Yarabbi.

Ömrümüz geçmeden bir dem gülmeden
Gönül havaîdir sevdâlanmadan
Bülbül goncasından murat almadan
Kara topraklara koydun Yarabbi.

Bilâl Seydi pîr eyledin Cesim'e
Ayrılığı kâr eyledi Cesim'e
Bu gurbeti yer eyledin Cesim'e
Ahımı cihana yaydın Yarabbi.

Servidar'ı unutmak için uzun süre gurbet ellerinde gezen âşık Cesimî'nin Gerede'li Dertli ile de tanışmış olması muhtemeldir.

Gurbette iken söylediği koşmalarından birkaçını, M. Adil Özder Bey derlemiş, kaybolmaktan kurtarmıştır. Bunları da halk edebiyatının kitaplığına dahil edebiliriz.

AĞLARIM

Kuru secer gibi bağda yetiştim.
Mahsul vermez sulanır da ağlarım.
Bir sel olup yüce dağda yetiştim
Çaylar deli değildim yâr etti deli

Ben deli değildim yâr etti deli
Bana derler akıl baştan serseri
Mesken oldu sevdiğimin mezarı
Etrafını dolanır da ağlarım.

Neylesin dünyayı hasta Cesimî
Kaybetti Leylâ'yı yasta Cesimî
Severim Mevlâ'yı dosta Cesimî
Ulam ulam ulanır da ağlarım.

GAM DEĞİL

Hey ağalar sevdalıyım gamlıyım
Ayva tek sararıp solsam gam değil
Güle bülbül oldum bağa ermedim
Baykuş tek vîranda kalsam gam değil.

Bana demen sağ düşmüyor elimden
Sevdiğim cânanı kesmen dilimden
Kısmet olsa ben o dudu dillimden
Bir teselli haber alsam gam değil.

İlâç olsa Cesimî'nin derdine
Kısmet olup varsam yârin yurduna
Cânan gitse gözüm sürsem ardına
Böyle baka baka ölsem gam değil.

KALMADI

Gam yiyip gam çekme dîvane gönül
Fani dünya bir insana kalmadı
Sedd-i İskender'e Rüstem'i Zal'a
Ali gibi aç Arslana kalmadı.

Onun hükmü adalette kalırdı
Her canlının lisanından bilirdi
Kuşlar bile dîvanına gelirdi
Davud oğlu Süleyman'a kalmadı.

CESİMÎ düşmüştür ah ile zâra
Gerede uzaktır ermedim yâre
Yüzerler bedenden çekerler dâre
Bu ceset mülk olup cana kalmadı.

BÂDELİ ÂŞIKLARDAN

MURGULLU ÂŞIK OSMAN

Artvin iline bağlı Murgul bucağının Damar «Zansul» köyünde 1840 (1256) yılında Mehmet Efendinin bir oğlu doğdu. 1901'de öldü. Adına Osman dediler. Osman, önce köyün medresesinde Kur'an okumağa başlıyor. Daha sonra «TİRİYAL» yaylâsında davar gütmeğe başıyor. Kışın da köyünde çiftçilikle vakit geçiriyor. Osman bir gün yaylâda uyurken yanına iki ihtiyar adam geliyor. Osman'ı alıp uzaklara götürüyorlar. Bu ihtiyarlar Osman'ı biraz imtihan ettikten sonra ona hitaben:

«Artık sana yol gösterecek arkadaş lâzım değil. Şu istikamette gidersen ma'şukanın yanına varırsın...» derler.

Gösterilen istikamette giden Osman, akşam karanlığı bastığında büyük bir nehrin kenarına varır. Osman bu nehri geçer. Bir şehre varır ve bir dükkânın altındaki sandalyeye oturur. Yatsı namazından sonra camiden dağılan halk bu gencin buralara neden geldiğini sorarlar. O da rüyasında Azad Beğin kızı Halime adlı kızı görüp onun elinden bade içtiğinden ve pîrler tarafından onu, yani Halime'yi ma'şukası olarak bildiğinden bir koşma söyler. Âşığın oğlu Süleyman'ın torunları Mehmet ve Osman Ergin beylere yazdırılan ve M. Adil Özder Beyin derlediği koşma şudur:

Yatar iken dünya zından var idi
Uyudum muhabbet eden var idi
Kaçtımda üç tane fidan var idi
Acep onlar gökte uçan kuş mudur?

Gönül hulûs eyle makbuldur ricam
Bir gün derman bulur darlansa bir can
Vaktiyle doluca içtiğim fincan
Şimdi bisem dolu mudur boş mudur?

İlişti gözüme aşkın pençesi
Bu yoldan muratsız geçti nicesi
Dertli OSMAN bir yoksulun parçası
Azat Bey kızına kendi eş midir?

Rivâyete göre Âşık Osman, Azat Beyin kızı Halime'nin yanına varır onunla evlenir, bir oğlu dünyaya gelir. Fakat her ne olursa Halime'den ayrılıp tekrar Murgul'a gelir. Sonra oğlu Süleyman Efendiyi çağırıp şu kıt'ayı yazdırır:

Ya ilâhî vücudumu üç alâmet kapladı
Ne hikmettir sana âyan medet senden Yarabbi.
Ecelime sebep sendin razıyım emrine
Ricam budur kolay ayır canı tenden Yarabbi.

Bu kıt'ayı yazdırdıktan kısa bir süre sonra 1901 yılında ölen Âşık Osman'ın şiirlerini akrabası Pehlivanoğlu Osman Bey defterine yazmış. Ondan da M. Adil Özder ve Huzurî'nin derlediği şiirlerinden birkaç örnek verelim.

YURD EYLER

Gönül bu ah vahla vatanda kalsa
Aşk ateşi vücudunu od eyler.
Salayım kendimi dağ ile taşa
Abdal gönül neresini yurd eyler?

Çok merak insana sevdâ buldurur
Vakıamda bana iki yol durur
Mevlâm beni ya murada erdirir
Ya odur ki yâr yoluna kurd eyler.

Âşık ma'şuk ile girer bahs-bahse
Sarışır, sarmaşır çatar mes-mese
Görünen şeytanlar verir vesvese
Nâhak yerde dostu dosta zıd eyler.

Babası Azad Bey, kızı Halime
Oturur köşkünde bakar yoluma
İçtim bâdesini baktı dilime
İlkin muradıma onu ahd eyler.

TÜRBEDAR OLSUN

Şu dertli gönlümün vasfın edeyim
Bilmeyen halimden haberdar olsun
Yollar ise bu hal beni muratsız
Acıyan kalbime türbedar olsun.

Zaman abdal kendim uslu gezerim
Uyumam boyuna candan bezerim
Felekten ben böyle şüphe sezerim
Şamar vurup bana hem burdar olsun.

Yeniden biriyle girsem fedaya
Korkarım ki o da bakmaz edâya
Şu canım yoluna kalksa fedaya
Ecel devesini kim güder olsun?

Gece gündüz çağırırım ya Mevlâ
Sana hep âyandır şer ile belâ
Yetiştir inayet işim iy' ola
Hızır İlyas bana kumandar olsun.

Gönül mahzun iken diyemem şâzım
Düşmana yad oldum dostlara nazım
Kırk iki murattan birine razım
Dünyada güldüğüm ol kadar olsun.

OSMAN der aşk veren pîrler bardakçı
Halime muvafık bulsam yardakçı
İsterem Mevlâ'dan derse ortakçı
Kalbi hayır işe hanedar olsun.

DAĞLAR

Kudretullah halkı cebel cins u cinan yoldaşı
Gün ne gündür efkâr edip bildiniz mi ey dağlar?
Va hasrete, va firkate dedikleri gündür bu
Teşbih edip arasını bildiniz mi ey dağlar?

Çok dertler ki ferah için arzulattırır sizi
Pîrlerin padişahının üzerinde var izi
Çoğusunu siz düşünün nakledeyim ben azı
Ağlayanın göz yaşını sildiniz mi ey dağlar?

Hazret-i Nuh zamanında kavmi dine taş attı
Ol zat inkişar eyleyip azap suyu cuş etti
Bahr-i settar cevlân edip üzerini kuşattı
Sabredip hoş selâmetler buldunuz mu ey dağlar?

Kelimeler: Kudretullah: Allahın kudretiyle. - Efkâr: Fikirler, düşünce ve dertler. - Firkat: Ayrılık. - İnkisar Kırılma, gücenme. - Bahr-i settar: Örten deniz. Cevlân: Dolaşan.

KEŞFÎ

Yusufeli'nin eski adıyle «Zor», yeni adıyle Esenyaka köyünde 1843 yılında doğan Keşfî'nin asıl adı Mustafa'dır. Yirminci yüzyılda yaşayan usta şair Huzurî'nin babası olan Mustafa Keşfî, Erkinisli Muhibbî'nn çağdaşı olup, Keşfî mahlâsını da hemşehrisi Muhibbî vermiştir.

Muhibbî'yi «aşkın müftüsü» olarak nitelendiren âşık Keşfî bir beytinde:

Şairi Sultan Muhibbî dinledi ben kemteri,
Dedi aşkın müftüsü: Çok ehl-i vicdanlar bilür.

diyerek ayni zamanda onu «şairlerin sultanı» olarak görmüştür.

KafasoğluMehmet Efendinin oğlu olan Keşfî, gençliğinde Erzurum'a gitmiş Gaznevî Ahmet Efendinin dergâhına girip kadirî tarikatına intisap ettiği, ilâhilerinden anlaşılıyor.

Şehr-i Erzurum içre gezdim tekkelerde bir zaman
Coştu aşk u firkatım yandım medet Allah aman.
Gazneli Ahmet Efendi meşhur idi bî-güman
Çünkü inabet eyledim katremi ummanlar bilür.
Kadirî zikrinde açtım dergâhı ettim figan
Cem'olundu başıma çok sâlikan pîr ü civan.

Hayatını köyünde bağ ve bahçe işleriyle sürdüren Keşfî, bir de **«Mevlid-i Nebevi»** yazmıştır. Esenyaka köyünde Süleyman Çelebi'nin Mevlid'i yerine Keşfî'nin Mevlid-i Nebevi'-

sinin okunduğunu bu köye 1952 ve 1985 yılı yaz aylarında yaptığımız seyahatlerde bizzat müşahade ettik.

Ömrünün sonlarına doğru dervişane bir hayat süren Keşfî'nin Yunus Emre'den esinlenerek ilâhî ve na't-ı şerifler söylediği, bunları bir divançe halinde Abdülaziz Efendiye yazdırdığını torunu Galip Fikri Coşkun söyledi ve eserinden bize bazı şiirlerini yazdırmak lütfunda bulundu.

Köyünde dokunan kilim, seccade, cesim denen bir nevi örtüleri İspir'in Salaçor köyünde satarken 1910 yılında ölen Keşfî'nin şiirlerinde tasavvufu incelikleri vardır.

Coşkun bir ruh hali içinde söylediği ilâhileri çevrede halen söylenmektedir. (Yandı ha yandı) redifli Muhibbînin şiirine nazîresi, değişik şekilde sanatçı Arif Meşhur tarafından radyo repertuvarına geçmiştir.

KEŞFÎ'den BİR NEFES

Tam bin iki yüz elli dokuzda
Dünyaya geldim tarihim sözde
İşbu nazımım seksen sekizde
Ayığım gaflet istemem ah ah.

Mektebe verdi atamız peder
Okuyup yazmak olmadı kader
Âlim olanlar buldular hüner
Cehl ile kesret istemem ah ah.

Hayli san'atı işledim geçtim
Âhırı muhkem aşka yapıştım
Benliğim gitti kaynayıp coştum
Gayri bir lezzet istemem ah ah.

Taşrada benim kalmadı varım
Doldu muhabbet kurbu civarım
Mahvice bir hoş bağı gülzârım
Goncaya minnet istemem ah ah.

Hüsn-ü dilberi bir kitap ettim
Mürşid-i anka intisab ettim
Uymadım nefse çok hesab ettim
Böyle bir zillet istemem ah ah.

Müşkilim benim Hakk'a âşikâr
Öğrenir gelir tercümanım var
Levh-i dilimiz cami-ül Ezher
Cüz'î mârifet istemem ah ah.

Tâ salâvatta bir gece gördüm
Hakkı mânada nâralar vurdum
Tarîka girdim bir dahi erdim
Gayrı bir lezzet istemem ah ah.

Keşfî sevenler irfan olurmuş
Mürşid olanlar sultan olurmuş
Uzak gezenler pişman olurmuş
Sonra nedamet istemem ah ah.

YANDI HA YANDI

Hey ağalar bu sevdâya düşeli
Kalmadı tutarım yandı ha yandı.
Ne mümkündür yedi umman söndüre
Cehlim gibi nârım yandı ha yandı.

Baş olmadı felek ile çatıştım
Balçık oldum topraklara katıştım
Kerem gibi ikrah oldum tutuştum
İliğim, damarım yandı ha yandı.

Zâlim neden girdin benim kanıma
Hâlimi arzedem o Sübhanıma
KEŞFÎ der ki bir od düştü kanıma
A'za vü etvarım yandı ha yandı.

OKUDUM

Elestü bezminde olundum hitap
«Kalü belâ» lisanından okudum.
Onun çün veririm bu söze cevap
Erenlerin ihsanından okudum.

Niceleri vasıl oldu rahmete
Niceleri düştü anda zahmete
Yüz dört kitap nazıl oldu ümmete
Ben inandım Furkan'ından okudum.

KEŞFÎ'yem derdimi aldım hocadan
İmlâ bildim altmış iki heceden
Saadet kazandım gündüz geceden
Pîr-i Âzam divanından okudum.

BU SEVDA

Hey ağalar size tarif edeyim
Kaldıramam ağır taştır bu sevdâ.
Gece, gündüz yaş döktürür ağlatır
El zanneder kolay iştir bu sevdâ.

İlikten, damardan kanım üzdürür
Gâh can verir gâh da candan bezdirir
Bazan sefil geda gibi gezdirir
Bazan sultanlara eştir bu sevdâ.

KEŞFÎ der getirin melek soylumu
Kadd-ı sürahimi servi boylumu
Bir dilbere beyd etmişim meylimi
Her bir dala konmaz kuştur bu sevdâ.

GÜZEL ALLAHIM

İhsanın ermiştir bize ezelden
Allahım Allahım güzel Allahım.
Güzeldir cemâlin, cümleden güzel
Allahım Allahım güzel Allahım.

Yüzümüz karadır bakma Settarım
Cehennem nârına yakma Gaffarım
Dar günde muinim, melceim, yârim
Allahım Allahım güzel Allahım.

Eşk ile ciğeri giryane geldim
Acaip derdliyim dermane geldim
Visâlin gülüyem kurbana geldim
Allahım Allahım güzel Allahım.

Bir «kün» demek ile cihan eyledin
Bir avuç toprağı insan eyledin
Bir katreye bakıp umman eyledin
Allahım Allahım güzel Allahım.

Nebiler gönderip verdin beşaret
Her isteyenlere kıldın hidayet
Bazılara nasip oldu velâyet
Allahım Allahım güzel Allahım.

Götür bizi Muhammed'in izine
Verdim kulağımı şeker sözüne
Sürdüm yüzümüzü ayak tozuna
Allahım Allahım güzel Allahım.

Sıfatlarda koma zatına kul et
Ümmetin dilerse sen de kabul et
Ey Huda, ihsanın bizlere bol et
Allahım Allahım güzel Allahım.

Garip bülbül derdli dertli ötüşür
Kimiler aşkından yanar tutuşur
KEŞFÎ âşıkların sana yetişir
Allahım Allahım güzel Allahım.

Keşfî hakkında bakınız: M. Adil Özder, Yusufeli'li Keşfî, Türk Folklor Araşt. Derg. Haz. 1958, sayı: 107

Mehmet Gökalp, Yusufeli'li Keşfî Efendi, Yeşil, Çeruh Derg. Mart 1958, Sayı: 2 - İST.

İKRARÎ

Yusufeli'nin Havuzlu -eski adıyla Okar- köyünde 1844 yılında doğmuştur. Asıl adı Mehmet, babasının adı Salih'tir. Keşfî Efendi'nin emsali olan İkrarî, köyde bağında yetiştirdiği meyveleri sepetlere koyar, atına yükleyip Erzurum ve civar ilçelere götürüp satarak hayatını sürdürmüştür. Gittiği han ve kahvelerde söylediği destan, taşlama ve koşmalarla çevresinde sevilmiş olan İkrarî, 1904 yılında vefat etmiştir. Ölümünden 27 yıl sonra Tellioğlu ailesinden İsmail Çelik 1931 yılında dünyaya gelmiş, 1950 yılı baharında yaylâda çift sürerken uykuda pîrlerî tarafından Mısır'ın Kenan ilindeki sevgilisi Ayşe adlı kızun aşkına bâde içmiş ve **«Pervanî»** mahlâsını almıştır.

İkrarî'nin musibetlik üzerine 19 dörtlük tutan bir destanı ve birkaç koşması günümüze gelmiştir. Sümmanî'nin tesiri altında kalan ve bir ara onu görmek için Narman'a doğru yola çıkan İkrarî, yolda **Sümmanî**'ye rastlayıp onunla -lâmlaşmış ve içinden:

«Ola ki bu adam Sümmanî'dir...» diye geçirmiştir. Sümmanî de içinden: «Ola ki bu adam İkrarî'dir.» diye düşünmüş. İkrarî Narman'ın Samikale köyüne varınca:

«Sümmanî Livane'ye «Yusufeli'ne» İkrarî'yi görmeğe gitti...» sözünü duyan âşık, onunla görüşememiştir.

Torunu ÂŞIK PERVANÎ'den derlediğim birkaç güzelleme ve koşmasını dercediyorum.

ARIYALIM MI?

O ki biz bu sevdâya tutulduk
Ah edip sevdâyla çürüyelim mi?
Herkes şahinini almış koluna
Biz de yârimize yürüyelim mi?

Âşıklar zikreder doğru yolunu
N'eylemeli ağam dünya malını
Ak alnın üstünde zülfün telini
Tarak vurup zülfün tarıyalım mı?

Kesildi imdadım yoktur dermanım
Bu dünyada çoktur ahu efganım
Cesette kalmadı süzüldü kanım
Bir gonca gül gibi kuruyalım mı?

Nazlı dilber sen kendini öğersin
Yağmur olur semalardan yağarsın
Allahın emriyle beni seversin
Sevmesen sevdâdan fırıyalım mı?

Okudum imlâyı canı kâmilde
Âşıklar kelâmı söylerler dilde
Ceset sıladadır yâr gurbet elde
Biz de gurbet ele yürüyelim mi?

İkrarî'yim erimişim tuz gibi
Elâ gözler sürmelenmiş saz gibi
Ağustos ayında karla buz gibi
Seni her gördükçe eriyelim mi?

SEVDİĞİM

O ki cemâline müştak olmuşam
Artırırsın ah u zârı sevdiğim
O güzel kokuşun, o sallanışın
Satın alır bu diyarı sevdiğim.

Boynuma takmışım hasret kemendin
Ben senin elinden yandım, tükendim
Arzeylerim seni göremem rengin
Ahrette kavuşak bari sevdiğim.

İKRARİ der sen de başıma taçsın
Sen de benim bu derdime ilâçsın
Dost bağında biten güzel ağaçsın
Yetiştirdin ayva, narı sevdiğim.

NAZ EDER KIZLAR

Dedim güzellere verem göynümü
Hiç gelmez yanıma naz eder kızlar
Hemen gidip güzellere sarılsam
Bu deli gönlümü şaz eder kızlar.

Ehl-i irfan olan insan seçerler
Gonca güller, sümbül gibi açarlar
Önce yaklaşırlar sonra kaçarlar
Kaçıp daldalardan göz eder kızlar.

İKRARÎ der ah edüben solursam
Arayıp da derde derman bulursam
Vâdem yetip eğer bir gün ölürsem
Benim öldüğüme haz eder kızlar.

GÖZLER GİDERİM

Tarikat babından olalı irşad
Ol ismi dergâhı gözler giderim.
Dolandı sahrayı, buldu mürşidi
Ol veliyullahı gözler giderim.

Semaya dayanır ah u figanım
Şefaat eylesin şah u sultanım
Cebrail hocamdır Furkan Kur'anım
Okur Bismillahı gözler giderim.

İKRARÎ dünyada çeker azabı
Hakikat babında nûr-u hicabı
On sekiz bin âlemlerin sahabı
Yaradan Allahı gözler giderim (*).

Bkz. Mehmet Gökalp, «Yusufeli'li İkrarî», Türk Folklor Araşt. Dergisi, Kasım 1950 sayı: 16, sh. 254-256. İst.

M. Adil Özder, «Artvinli Şairler, Âşıklar , Türk Folklor Araşt. Dergisi, Nisan 1966, sayı: 201, 4053. İst.

DİVAN

Ey felek hüzn ile gamhûn eyledin bir yan beni
Akıbet sevda-yi aşka saldırdın giryan beni
Bunca ukubatı mazhar-ı giriftar eyledin
Ne sebepdir bilmem ancak soyunan üryan beni.

Nice yıldır gurbetin kahrı, giribanım tutar
Bir vîrane münasip gör o ilde baykuş öter
Hâl-i aşkı dırasıyle olam Mecnundan beter
Bula dost-u sadıkanım eyleye seyran beni.

İKRARÎ ahvaline gam çekme, şükr-ü daim ol
Edâ eyle farz u sünnet emri Hakk'a kaim ol
İmdi fermana mutîsin eyle zikri saim ol
Ola bir gün dost yolunda edeler kurban beni.

MAHİRÎ

Yusufeli'nin İphan, yeni adıyle «İnanlı» köyünde 1850 yılında doğdu. **Altuntaş** oğullarından Ahmet Ağa'nın oğlu olan Mahirî'nin asıl adı Osman'dır.

On altı yaşına kadar medrese de Kur'an-ı Kerim derslerine devam eden Osman on yedi yaşında iken köy konağında geçlerle birlikte sohbet ederken, bir türkü aklına gelip söyliyemediği için iki kere arkadaşlarına koyun ve keçi keserek ziyafet vermek zorunda kalınca üzülüyor. Bu üzüntü ile köy konağında uykuya dalıyor ve ertesi sabah bir türlü onu uyandıramıyorlar. Rivayete göre Osman'ın öldüğünü zannederek yarım saat ötedeki Erkinis-**Demirkent** bucağına kefen bezi almağa gidenleri **âşık Muhibbî** yolda karşılıyor:

«İş zamanı kefen bezi almayı hayra yormadım evlât...» diyor Muhibbî. Bir genç de Muhibbî'ye dönerek:

«Evet ama Altuntaşların Osman, dün gece köy konağında yatmış ve ölmüş. On altı yaşındaydı...» diye cevap verince usta saz şairi Muhibbî sazını alıp İphan köyüne geliyor. Osman'ın başında saz çalarak üç hane «dörtlük» okuyor. Osman, uykudan uyanıyor, ama, ağzı köpük içinde. Muhibbî'ye:

Uyurken yanıma geldi erenler
Düşersin azizim nâre dediler.
Aşk elinden hemen kaçınır olma
Açarsın sînende yare dediler.

Kim ne bilir bu düşkünün özünü
Ateş almış yakar bakın özünü
Şirvan'daki Mirzahan'ın kızını
Dolanıp İranı ara dediler.

Gideceğim ben bu aşk'ı tarıkta
Âşıkım da, ârifim de, fârıkta
Bin iki yüz eseksen iki tarihte
MAHİR' ismin âşıkâre dediler.

koşmasını okuyunca onun pîrler elinden bâde içip «Hak âşıkı» olduğunu anlıyorlar. Genç Mahirî iki yıl kadar Muhibbî'ye çıraklık ettikten sonra Göle üzerinden **Kars**'a oradan **İran**'a ve **Tebriz**'e kadar giderek altı yıl geziyor. Bu arada Tebriz'de Filvarî ve Azerbaycanlı âşıklarla, Erzurum'da Erbabî ile, Kars'da Kemalî ile karşılaşıyor: Şirvan'a varınca sarayda **Mahitâban** ile karşılaşmalar yapan âşık Mahirî, ilm-i ledün sahasındaki bilgisi sâyesinde her imtihandan yüzünün akı ile çıkıyor. Mahirî Mirzahan'ın kızı Mahitabân ile buluşup İran'dan kaçıyorsa da arkasından gelen Şahın askerleri onu yakalayıp Mahitâban'ı elinden alıyorlar.

Melûl mahzun Kars üzerinden, Sarıkamış, Horasan ve Pasinler yolu ile Erzurum'a gelen Mahirî, orada Erbabî'le imtihan olup onu yenince Oltulu Niyazi Bey onu koruyup köyüne, Othak'a götürür. Niyazi Beyin Münevver adındaki kızını, sevgilisi Mahitâban'a benzeten âşık, onunla evlenir, iki erkek bir kızı doğar.

1914 yılında Oltunun yeni adıyle Cevizli «Othak» köyünde ölen Mahirî'nin bu hikâyesini Yusufeli'nin Esenyaka köyünden Zuhurî daha sonra Ali Fahri Karabulut derleyip yazmış, öğretmen, folklor üstadı M. Adil Özder de ondan derlemişti. Biz de bu hikâyeyi, 1985 yılında 94 sahifelik bir kitapta toplayıp yayınladık ve unutulmaktan kurtardık.

Koşma ve deyişlerinde gurbet acısı, yâr hasreti, ve sevginin yer aldığı Mahirî, gerçek bir «Hak âşıkı»dır.

BİR CÂNÂNIN ELİNDEN

Küçükten ihtiyar gurbet kahrını
Çekem, n'idem bir cânanın elinden.
Doldurmuş şişeye aşkın zehrini
Yudem, n'idem bir cânanın elinden.

Şeydâ bülbül gibi eylerim zârı
Yaktı vücudumu muhabbet nârı
Terkedip yâr diye ben bu diyârı
Gidem, n'idem bir cânanın elinden.

MAHİRÎ'yim duman kalkmaz başımdan,
Yolum şaştı boranından kışından
Felek kısmet etmiş aşkın aşından
Tadem, n'idem bir cânanın elinden.

GÜLÜM YAHŞIDIR

İçerimde göz göz oldu yaralar
Bu aşkın elinden hâlim yahşıdır.
Mecnun Leylâ için çekmişti yası
Bülbül pervaz eyler gülüm yahşıdır.

Günden güne çıkar taze bir forma,
Her olur olmaza kendini yorma
Nice Süleymanlar geldi hani ya
Sanma bu dünyada malın yahşıdır.

Bu aşkın elinden kaldık amana
Bürüdü şavkımız felek dumana.
Der MAHİRÎ geldik ahır zamana
Böyle yaşamaktan ölüm yahşıdır.

MAŞALLAH

Bugün bir güzeli seyran eyledim
Yürüyüşe, vasf u hâle maşallah.
Dökülmüş gerdana zülfün telleri
Yanaklara konmuş güle maşallah.

Oturup da yollarımı gözetmiş
Kadir Mevlâm onu öğmüş yaratmış
İnce bele altun kemer kuşatmış
Kemerle sıkılmış bele maşallah.

MAHİRÎ der bakışları yakıyor
Misk ü amberleri güzel kokuyor
Leblerinden sanki kaymak akıyor
Dilinden dökülen bala Maşallah.

Mahirî hakkında kaynakça:

M. Adil Özder, Muhibbî ile Esmahan Hikâyesi, Lale Mat. Ankara, 1976, sh. 59-61.

Murat Üraz, Halk Edebiyatı, Şiir ve Dil Örnekleri 1933, Suhumet Kitabevi, İst. sh. 173-178.

Mehmet Gökalp, **Mahirî ile Mahitaban Hikâyesi,** Yörük Matb. 1985, İst.

İ Z N Î

Yusufeli'nin Esenyaka köyünde 1850 yılında doğan İznî'nin asıl adı Mustafa olup hemşehrisi İphan köyünden Mahirî'nin çağdaşıdır.

Babası Osman Ağa, küçük Mustafayı köyde Aziz Efendinin yanında bir süre okutmuş, gençliğinde Mataracı Aziz Efendiden saz çaklağı da öğrenen İznî Mustafa Keşfî'ye bağlanarak zamanla usta bir saz şairi olmuştur.

İznî, Erzurumlu Sümmanî, Berzî, Yusufelinden Keşfî, Mahirî ve Cesimî ile karşılaşmalarda bulunmuştur. Ne yazık ki bu karşılaşmaların metinleri tesbit edilmemiştir.

Birinci Cihan Savaşından önce köyünde on beş yıl muhtarlık görevi de yapmış olan İznî, çektiği sıkıntıları **(Muhtarlık Destanı)**nda pek güzel bir şekilde ifade etmiştir. Yine Erkinisli çobanlara otlatmağa verdiği iki ineğini çobanların kaybedip «topal bir danayı» köye getirip ücret istemeleri üzerine onlara söylediği (ÇOBANLAR DESTANI) pek meşhurdur (*).

1914 yılında Merzifon'un Saraycık köyüne göç eden İznî, 5 Eylül 1928 de orada, oğlu Zuhurî'nin yanında ölmüştür.

Destanlarında mizahî bir dil kullanıp, değişik bir söyleyiş tarzı ile bir çok koşmalar söylemiş ve yazmıştır.

Birkaç örnek verelim.

(*) Bkz: Mehmet Gökalp: Âşık İznî'nin Çobanlar Destanı», Ülkü Mec. 1949, sayı: 34.

SEVDİĞİM

— Tecnis —

Meramı kan içmek şuh-i dîdardan
İster bağrım iki yara sevdiğim.
Kaçmam nazeninim vur, aksın kanım
Çekebilmem iki yara sevdiğim.

Nasıl vaz geleyim o sîm-i tenden
Gönül olmadıkça vaz gelmez senden
Ya var ol ağyâre ya el çek benden
Gönül verme iki yâra sevdiğim.

Ebrûların melek pâk-i misâli
Düşem dâmenine hâki misâli
Ben bir yaradımsa çâki misâli
Sen İZNÎ'ye iki yara sevdiğim.

MÜNACAT

Dileğim Bari Huda'dan
Lütfile ihsanım ola.
İhsan ede Hak Zül -Celâl
Keremden in'amım ola.

İn'am ede Hak zül-Celâl
Ziyad(e) olsun mal u melâl
Haram değil olsun helâl
Derd ü gam noksanım ola.

Noksan ola derd ü keder
Ktrk bin oğlan desin peder
Cenab-i Hak kıla kader
Yetmiş bin hubanım ola.

Hubanımın sol sağına
Lâleli gülşen bağına
Her hub ile yüz bin sene
Sallanıp devranım ola.

Devranıma olan mail
Çırağ edem yüz bin sail
Canım alanda Azrail
Ecelden amanım ola.

Amanım Hak etsin nasip
Vakit mürur eyler karip
Hatır etsem yüz bin tabip
Her derde dermanım ola.

Dermanımla sürem süri
İsrafil çalanda Sûru
Her çobana yüz bin sürü
Bir ordu çobanım ola.

Çobanlarım ede oyun
Manda ola yüz bin boyun
Yüz bin sığır, yüz bin koyun
Tuna çay lebanım ola.

Leban oldu Tuna çayı
Var eyle ondan hisseyi
Yoğurdu bulmazam sayı
Akdeniz ayranım ola.

Ayrandan çıkaram yağı
Doldurem sol ile sağı
Her tartısı Ağrı dağı
İki bin mizanım ola.

Mizanımla yağı çekem
Dinkle pirinçliğim öğem
Günde bin kez harman döğem
Rumeli harmanım ola.

Harmanımla döğem gemi
Buluptur her işin demi
Her denizde yüz bin gemi
Yüz bin de yelkenim ola.

Yelkenden çıkam karaya
Onları dizem sıraya
Çin, Maçin, Belh, Buhara'ya
Karadan kervanım ola.

İZNÎ talip isen yâre
Sâdık ol sevdiğin ara
Yalvar daim gerdigâra
Dîdar-i zişanın ola.

SÜRMELİ GÖZLERİN

Elâ gözlerine kurban olduğum
Beni yaktı yâr sürmeli gözlerin
İşimden gücümden abdal eyledi
Ömrüm yıktı yâr sürmeli gözlerin.

Yâr güller açılmış hüsnün bağında
Bir murat almadım yâr kucağında
Öpülmenin, koculmanın çağında
Geçer vakti yâr sürmeli gözlerin.

İZNÎ'yim çekerim dert ile kahrı
Yâr doldursa verse içerim zehri
Nice yüz bin İstanbul gibi şehri
Değer tahtı, yâr sürmeli gözlerin.

DİYORLAR

Kahr-ı aşka düşüp sevdâ çekmeyen
Feragat et bu sevdâyı diyorlar.
Ben ezel nûş ettim aşk bâdesini
Aslâ güç vermedim neyi diyorlar.

Ezelî düş oldum bir ah u zara
Tecellimiz aksi, bahtımız kara
Eğer âşık isen ma'şukun ara
Mecnun isen bul Leylâyı diyorlar.

Ben İZNÎ'yim şikest oldu canımız
Bilmem nasıl olur serencamımız
Halk içinde söylenirken namımız
Şimdi gören hublar «dayı» diyorlar.

İSTER İSEN KÖYE MUHTAR OL

Hey birader helâl mala haramı
Katmak ister isen köye muhtar ol.
Güzel cesedini nâr-ı cehneme
Atmak ister isen köye muhtar ol.

Aklı başta olan evinde yatar
Sebep olan olsun benden beş beter
Günâhın yok ise günde bir kantar
Tartmak ister isen köye muhtar ol.

İmanın üstüne yıkıp fesini
Gûş eyleme her gidenin sesini
Elde kürek onun, bunun tersini
Örtmek ister isen köye muhtar ol.

Hor görünme ahaliye, meclise
Bir renkte dur, her gün girme bir cinse,
Baştan ayağa dek murdar necise
Batmak ister isen köye muhtar ol.

Vekil harcı olma zabit, neferin
Her rast gelen sana döker zifirin
Benim gibi sol tarafta sıfırın
Bitmek ister isen köye muhtar ol.

Her haçan ki oldun köyün emini
Yalan yere sarf edersin yemini
Haftada dört çarık, beş çift yemeni
Yırtmak ister isen köye muhtar ol.

Yakın gitme her kireçli yapıya
Adam gerek hem de kalın sopaya
Gezginci misâli her bir kapıya
Gitmek ister isen köye muhtar ol.

Nâdanlar çoğaldı İrfan milleti
Sağlam vücuduna verme illeti
Elde sopa daim sersem milleti
Gütmek ister isen köye muhtar ol.

Onunla, bununla ne lâzım hay hay
Yetişir beyhûde eyleme vay vay
Eşek cennetinde senede üç ay
Yatmak ister isen köye muhtar ol.

Durursan da tamam durma seneye
Ben darıldım, ben söyledim sana ne?
Ecel törpüsünü nazik sînene
Sürtmek ister isen köye muhtar ol.

İZNÎ bir gedadır buna borcu ne?
Yeni muhtarların gider gücüne
Annen feracesin köyün borcuna
Satmak ister isen köye muhtar ol.

GÖKLE YERİN MÜNAKAŞASI

Yer ile gök birbiriyle cenk eyler
Gök yere der: Arş-ı Rahman bendedir.
Yerler cevap verir şol asümana
Bahr-i muhit, haft-ı umman bendedir.

Gökler cevap verir: Bire bir dahi
Bende devran eder feleğin çarhı
Bitmez nebatatın ey sakla âbı
Hak'dan inzal olan yâran bendedir.

Yer göğe der: Bende biter nebatat
Zikredip akleder bunca mahlûkat
Âyetle sabittir şol mâi hayat
Zemzem gibi âb-ı revan bendedir.

Gök yere der: Sana akıllar şaşar
Bütün fısk u fucur başından aşar
Mahlûkun melektir, değildir beşer
Asıl, nesil, cism-i nûran bendedir.

Yer de der: Senden çekmezem edâ
Hep bende mevcuttur bay ile geda
«Fi ahsen-i takvim» buyurdu Huda
Şol «Lekad halâk-nel insan» bendedir.

Gök yere der senden yücedir başım
Lâ'lı mücevherdir toprağım taşım
Yanar subha kadar nakş-i nakkâşım
Bu yücelik her gün her an bendedir.

.....

Gök yere der: Yeni büktüm kaddimi
Büküp keman ettim servi ceddimi
Yeni bildim erkânımı, haddımı
Afveyle kusurum noksan bendedir.

FİRAKÎ

Şavşat'ın Şalcı köyünde 1854 yılında doğan Firakî'nin asıl adı Abdullah olup, Cennetoğlu ailesindendir. Tepeköy medresesinde bir süre tahsil gördükten sonra 1914 Birinci Dünya Savaşının başlaması üzerine Çorum'un Alaca ilçesi Beşiktepe köyüne göç etmiş, daha sonra 1927 de tekrar Tepe köye dönerek 1939 da burada ölmüştür. Şiirlerini mektupla bir zamanlar Şavşat'ta öğretmenlik yapan M.Adil Özder beye göndermiştir.

KALDI

Bu can murgu teki öter kafeste
Derûn-ı mihnette kapandı kaldı.
Ab u nânın bu cihana yayılmış
Diyar-i gurbette kapandı kaldı.

İnfa edip özüm girdim zındana
Bu aşk-ı razımız çıktı meydana
Arzıhal eyledim Ulu Yezdana
Divan-ı devlette kapandı kaldı.

Ehl-i kâmil nâsa ihtilât etmez.
Tohumsuz tarlada hububat bitmez
FİRAKÎ beyhûde metaın satmaz
Köşe-i vahdette kapandı kaldı.

YAVAŞ YAVAŞ

Yolcu olan menziline yetişti
Göründü bize de han yavaş yavaş
Beyhûde geçirdim ömrü fenâyı
Mürura kalmadı gün yavaş yavaş.

Ne kadar cehd etsem kuvvetim artmaz
Daraldı vücudum nefesim yetmez
İstediğim yere ayağım gitmez
Toplandı bedende can yavaş yavaş.

Der FİRAKÎ yaşım altmışa yetti
Vücut zayıf düştü tâkatım bitti
Bu sînemde gam u hicranım arttı
Çekildi damardan kan yavaş yavaş.

BOŞA GELİPTİR

Beyhûde çekeriz cevr ile cefa
İptida yazılan başa geliptir.
Cahil gelip bir şey bilmeden giden
Onlar bu cihana boşa geliptir.

Kimseden bulmadım derde şifalar
Bu cihanda göremedim safalar
Dünyada çektiğim cevr u cefalar
Mecmuu hayâle, düşe geliptir.

Gam kasavet ile devranım geçer
Kapıyı bağlayan bir günde açar
Deli poyraz yeli başımdan uçar
Geçen yaz baharım kışa geliptir.

Ezelden verilmiş gamın beratı
Çekerim derd ile gamı, firkatı
İhtiyar eyledim diyar' gurbeti
Yine bu FİRAKÎ coşa geliptir.

CANA TAPŞIRDIM

Dolandım dünyayı gezdim cihanı
Hep işlerim âdil hana tapşırdım
Kalmadı bu tende sabr ü kararım
Her cefayı şirin câna tapşırdım.

Gelmişim dünyaya çekerim mihnet
Gün bugün artmakta derd ü meşakkat
Bir nan için kime eylesem minnet
Rezzakımdır, ol Sübhane tapşırdım.

FİRAKÎ yakmakta bu nâr-ı fırkat
Görmedim rahımda ehl-i hakikat
Mevcuttur kalbimde aşk-ı marifet
Her sözümü ol irfana tapşırdım.

Firakî'nin **Sümmanî** ve Şenlik'in tesirinde kaldığı hatta hatta onların karşılıklı deyişmelerinde bulunduğu (fayda ne) redifli deyişmelerine bir de nazîre yaptığını görüyoruz. İlk dörtlüğü:

Maşrıktan doğunca ol şems-i envar
Vilâyet mağrıpta ele fayda ne?
Bülbül ki kafeste feryat eylese
Bağ içinde gonca güle fayda ne?

şeklindedir. (Şenlik ve Sümmanî'nin deyişmeleri için: Dr. Ensar Arslan, Çıldırlı Âşık Şenlik, 1973, s. 110. a bakınız).

SUZANÎ

«Nimet Hoca» diye bilinen Suzanî, Artvin merkezinde 1855 de doğmuştur. Bir taraftan camide imalık bir taraftan da çilingirlik yaparak hayatını sürdürmüş, daha sonra **Sivas**'a göç ederek orada yaşamağa başlamıştır. Şair **Ahmet Kudsî Tecer,** 1930 yılı içinde Sivas Aşıklar Bayramı'nda tanıdığı Suzanî'ye, 1932 de ayni adla yayınladığı kitapta yer vermiş, daha sonra Prof. M. Fuad Köprülü, Türk Saz Şairleri adlı eserde Suzanî'den (C. 3, sh. 728) de:

Çıkar fabrikadan şahımız bizim.

mısraını içeren destanını yayınlamıştır. 1918 de vefat eden Suzanî'ye ait aşağıdaki koşmayı Nida Tüfekçi, Ali Kızıltuğ'dan radyo repertuarı için derlemiş ve 28.3.1976 günü yayınlamıştır.

ATEŞLENDİ

Yine mektup aldım gül yüzlü yârdan
Alıp okur iken dil ateşlendi.
Dedim cevabını yazem gönderem
Kalemim tutuştu el ateşlendi.

Hamdülillah o yâr insafa gelmiş
Şu benim halimden anlamış bilmiş
Bir nâme göndermiş yârimsin demiş
Gönül bahçesinde gül ateşlendi.

SUZANÎ'yim yârim görmek isterim
Gonca güllerini dermek isterim
Nazlı yâr yanına varmak isterim
Yâr aklıma düştü yol ateşlendi.

MUAMMA

Manend-i mutalsam bu lügaz genc-i nihâni
Açılmaz ebed ehl-i himen hall eder anı
Cam-ı tarap encam-ı musaffa bedel olmaz
Safi-i derundur o kadar yok onun şanı.

Tenha alır agûşuna zevk etmede her dem
Mahbub-u gül endamı, dil âviz-i zaman
Âlemde SUZAN sen seni bil bâki heves kıl
Bâki-i huvel bâki cihan zâil ü fani.

Çözümü: Harf 5, nokta 3, hesap 146. Secensel. Ayna

HİCRANÎ

Ardanuç'un Anaçlı köyünde 1855 de doğan Hicranî'nin köyünde çobanlık yaptığı, delikanlı çağında kendi köyünde bir kıza aşık olduğu söylenir. Babası bu sevdâdan onu vaz geçirmek için Bursa'ya götürmüş ise de yedi kere Bursa'dan kaçarak tekrar Ardanuç'a dönmüştür. 1877-78 yıllarında Ardanuç'un işgali üzerine Rus Jandarması Hicranî'yi kelepçe takıp götürürken sevdiği kızın evinin önünde durup şu koşmayı söylediği sanılıyor:

Geriye dönsen a zaptiye başı
Sevdiğim balkonda paşalanıptır.
Eğmiş kametini bükmüş belini
O beyaz gerdanı şişeleniptir.

Bencileyin sevdâ çekmiş bükülmüş
O gül sînesine şeker ekilmiş
Zülüfleri mâh yüzüne dökülmüş
Kaşının önünde köşeleniptir.

HİCRANÎ seninle kafadar idi
Senin meylin evvel bende var idi
Sandım sevdiceğim bana yar idi
Meğer yadlar ile aşnâlanıptır.

GÜLE HASRETTİR

Vücudum şehrinde bir talan var ki
Meğer deli gönül yâre hasrettir.
Gezerim derdimi soran olmadı
Garip bülbül gonca güle hasrettir.

Bu çektiğim dertler bana yetiyor
Aşnâ gönül ne göllere batıyor
Kaşı, gözü hayâlimde tütüyor
Zülfündeki bir tek tele hasrettir.

HİCRANÎ odlara piştim yanarım
Sevdâ yordu beni şaştım yanarım
Ben sıladan ayrı düştüm yanarım
Eyvah gönül vatan ile hasrettir.

İ R Ş A D Î

Artvin'in Vezir köy'ünde 1860 yılında doğan İrşadî'nin asıl adı Mustafa'dır. Âşık Cesimî'nin tesirinde kaldığı ve onu takdir ettiği söylenir. Berta bucağında bir süre Jandarmalık yapan İrşadî 1938 yılında ölmüştür.

BULAN OLMADI

Yazık ömrüm geçti Vezirköy'ünde
Benim bu hâlimden bilen olmadı
Gece gündüz kaldım ah u amanda
Derdime bir çâre bulan olmadı.

Boğuldum efkâre çekildim dâre
Bu gönül mecnundur bir güzel yâre
Bilmem bunun sonu ne yana vara
Sevdiğim yurdundan gelen olmadı.

İRŞADÎ söylerim bunu özümden
Dünya zerre gibi çıktı gözümden
Bir vefa görmedim yârin yüzünden
Akar gözüm yaşı silen olmadı.

DAL GEREK

Sevdiğim dilberin gerdanı mine
Buhağında Zehra gibi hal gerek.
Seyre çıkıp salınanda sevdiğim
Kadd-ı kametinde servi dal gerek.

Hubluk kimde ise ondadır beylik
Nice bendesi var yapar ne eylik
İnsana farz değil sade dilberlik
Güzellik câzibe, hub kemal gerek.

İçerimde vardır nice bir nokta
N'ideyim çok arzum kaldı o şuhta
İRŞADÎ der güzel seven âşıkta
Ya sîm u zer gerek ya ikbal gerek (*).

(*) Prof. Dr. M. Fuad Köprülü, Türk Saz Şairleri, Cilt. 3, sh. 711 de Mustafa İrşadî'nin «Artvin havalisinde şöhret kazanan şairlerden» olduğunu kaydediyor. Bir koşması (sh. 723 de) yayınlanmıştır.

Âlemi yıldırmış hüsnü ziyası
O elvan yanağa gül münasiptir.
Mâhın on beşine benzer cemalin
O billûr yanağa hâl münasiptir.

Seni gören âşık böylece öğer
Tamam bir bûsesi bin altın değer.
Kırk örgü saçların topuklar döğer
O sırma saçlara tel münasiptir.

Çok çektirdin bana ah ile zârı
Ne güzel yaratmış Cenab-i Bâri
Bin beş yüz atına elmas kemeri
Zernişan kemere bel münasiptir.

Ne ararsız bilmem yolcu yolunda
Vâlâ gitti baştan kimler belinde
Hayıf kalmışsın bir kadirsiz elinde
Sana İRŞAD' gibi kul münasiptir.

ELFAZÎ

Artvin'e bağlı Berta bucağının Sakalar köyünde 1875 yılında doğmuştur. Asıl adı Süleyman olan Elfazî, Bayraktaroğulları sülalesinden Mehmet Efendinin oğludur.

Muhitinde kısılıp kalmasına sebep olarak rüyasında Yozgatlı bir kızı görüp ona âşık olduğu, babası bırakmadığı için bu kızı bulmağa gidemeyişi olarak gösterilir. Kendisine âşık olan kız ise öğretmen Niyazi Özcan'ın M. Adil Özder'e anlattığına göre bir haberci gönderip Elfazî'yi buldurmuş ve onunla haberleşmiştir.

Âşık Niyazî ve Nihanî «Erkinisli Osman Hoca» ile karşılaşmalar yapmış olan Elfazî, 1914-18 Birinci Cihan Harbi yıllarında memleketinden Konya'ya gitmiş, Artvin, Kars ve Ardahan'ın Rus işgalinden kurtarılmasından sonra köyüne dönerek 1922 yılında ölmüştür.

Ermenilerin Türklere karşı katliama girişmelerinden önce onlarla dostane yaşayan Elfazî, Ermeni kızlarına (ahçiklere) bir de güzelleme söylemiştir.

GÜLDÜZ AHÇİKLER

Efkârınız neydi arzu ettiniz
Kırk naz ile burya geldiz ahçikler.
Güzel ahbaplıktan hazzedersiniz
Arayıp ehl-i dil bulduz ahçikler.

Al yanağa siyah mûylar dizersiz
Çok kırmayın ince beli üzersiz
Filiz boylu ne yordamlı gezersiz
Aklımı başımdan aldız ahçikler.

Dizilmiş gidersiz siz kiliseye
Meryeme mi taptız, yoksa İsa'ya?
Hiç yakın varmazsız bahşiş keseye
ELFAZÎ kaildir bir çift bûseye
Cilve, âşinalı güldüz ahçikler.

NİYETİMİZ BİR

Göklerde melekler yerde periler
Sevdiğim doğmuşsun hılkatımız bir.
Sen yangına düştün ben bu sevdâya
Gece gündüz artar fırkatımız bir.

Kırklar divanında bir kez yetiştim
Yandı bağrım aşk oduna katıştım
Bunca yıldır sana yandım tutuştum
Gel güzel konuşak ülfetimiz bir.

Artık yüz çevirdim hakikat raha
Temenna eyledim ulu dergâha
Gel niyaz kılalım şah Beytullaha
Der ELFAZ hulûstan niyetimiz bir.

İHSANA GELDİM

— Konya'da vali huzurunda söylediği koşma —

Sükût arzuhalim garip serime
Zarur kıldım böyle ihsana geldim.
Rus içinde esir kaldı malımız
Geçtim emlâkımdan bu yana geldim.

Merhamet etmez mi halimi duyan
Akar çeşmim yaşı gözlerim giryan
Sabiler kan ağlar, kaldılar üryan
Zaruretten yana gümana geldim.

Bu sefil ELFAZÎ bir garip geldim
Vali, vilâyete temenna kıldım
Muammer Beyzade, paşa efendim
Mürüvvet sendedir, ben sana geldim.

GÜZELLER

Gelin geçin böyle anam, bacılar
İstemem sizlerden kârı güzeller.
Hakikat yolunda gidişe bakın
Atmayın elizden ârı güzeller.

Âr ile gidersez gönlüz hoş olur
Hoş lisanla öten bülbül kuş olur
Bazı âşıklarda kaynar coş olur
Âşıkların birdir yârı güzeller.

Kalmakale düştü bizim işimiz
Fikr u hayâl oldu gaflet düşümüz
Günden güne artar gam ateşimiz
Yüreğimde yanar nârı güzeller

Çâr yakışır öyle uygun gidersiz
Ben kasvet içinde sizler nidersiz?
Yaylanır ince bel yordam edersiz
Yay kaşları hilâlkârı güzeller.

Hilâldir kaşları, gözler sürmeli
Billur buhağ ile zülüf burmalı
Hulûs ile kıblegâha durmalı
ELFAZÎ'nin itibarı güzeller.

HUZURÎ

Yusufeli'nin Esenyaka köyünde 1886 yılında doğan Huzurî'nin asıl Adı Ali, Soyadı Coşkun'dur. Kavasoğulları'ndan şair Keşfî Efendinin oğludur. Çevresinde bir âlim olarak tanınan İbrahim Vehbi Efendinin köyde açtığı medreseye devam etmeğe başlayan küçük yaştaki Ali, babası Keşfî'nin sık sık saz şairleri ile buluşup şiirlerini dinlemek suretiyle edebiyata merak etmiş, çocuk yaşta olmasına rağmen irticalen şiirler söylemeğe başlayınca babası tarafından kendisine «Huzurî» mahlâsı verilmiştir.

On üç yaşında iken babası ile beraber Namervan-şimdiki

adı ile Narman - ilçesinin merkezi olan İd'e giden Huzurî, yeni yapılan hükûmet konağına ebcet hesabiyle bir tarih düşürmesini isteyen kaymakam Sivaslı Hamdi Beye bu işi yapacağını söylüyor. Babası da izin verince 10 mısradan ibaret bir kitabe yazıp veriyor. Son mısraları şöyle:

Raif Bey anın vakt-i zamanında hıtam oldu
Sebep ger Hamdi Bey Sivasî ol kaimmakam oldu
Huzurî yadigâr olsun bu tarih canfeza benden
Namervan'ın sarayı Hamdi bî-had tamam oldu.

Bu başarılı mısraların şairi köye döndükten sonra Mataracı Abdülaziz Efendiden saz çalmasını öğrenmeğe başladı. On beş yaşında saz çalmağa ve koşmalar söylemeğe başlayınca genç yaşta Erzurum'un yolunu tuttu.

On sekiz yaşındaki Huzurî Erzurum'da bir kahveye girip orada saz çalmağa başlayınca yaşlı bir âşık olan Kemalî mahlâslı şair sazını alıp kahveve geliyor. Huzurî'ye:

«Sen kimden destur alıp da burada saz açmışsın?»

diye çıkışıyor. Etrafındakiler:

«Baba, o kadar hiddete ne lüzum var, burası kahvedir, kim usta ise kendini göstersin...»diyor. Huzurî, yaşlı âşık Kemalî ile önce divan ayağı tarzında sonra tekellüm ve ilişme atışma fasıllarında daha sonra da beşinci fasılda, imtihan faslında Kemalî'yi mat ediyor.

Bu karşılaşmanın son beş dörtlüğü şöyledir:

Huzurî :

Âşıkların Mevlâdandır talebi
Bazılar zekidir, bazılar gabi
Dilsiz olduğunun nedir sebebi
Söyle bunda olan hikmet nededir?

Kemalî :

Ettiğim Mevlâdan talep değil mi
Meftun eden bir ganca-leb değil mi
O da ol Nemrud'a sebep değil mi
Benim anladığım hikmet andadır.

Huzurî :

Lâf u güzaf eylediğin çok idi
Acı sözün yüreğimde ok idi
Nemrud hiç doğmazdan evvel yok idi
Söyle doğrusunu hikmet nededir?

Kemalî :

Der KEMALÎ hakikate ereyim
Bağban olup güllerini dereyim
Doğrusun bilirsen söyle göreyim
Benim anladığım hikmet andadır.

Huzurî :

HUZURÎ lâf etmez özü özüne
Kimsenin aybını vurmaz yüzüne
Cennette ki uydu şeytan sözüne
Hak dilini aldı hikmet andadır (*).

Erzurum'da Kemalî'yi mat etmesi Huzurî'nin şöhretinin o bölgede yayılmasına vesile oldu. Nitekim aradan yıllar geçtikten sonra 1948 yılının son baharında Erzurum Halkevine gelen Posoflu Müdamî ile Sarıkamışlı Cevlânî'yi dinleyen edebiyat öğretmeni Sıtkı Dursunoğlu:

«Yaşayan şairlerimizin en büyüğü kimdir?» diye soruyor. İki âşık birbirlerinin yüzüne bakarak hep birden:

(*) Bkz. M. Adil Özder, Âşık Karşılaşmaları 1965, sh. 64-76, Bursa, Emek Matbaası.

«**Yusufeli'li Ali Huzurî Coşkun'dur.**» cevabını veriyorlar. Dursunoğlu Sıtkı Bey:

«Şimdi nerde?» deyince iki âşık: «Oltu'da imiş. Sarıkamış'a bir liseli hemşehrisine misafir gelmiş, oradan Oltu'ya geçmiş.» cevabını verince Dursunoğlu, Huzurî'yi Oltu Belediye Başkanına telefon ederek Erzurum'a çağırtmış, üç âşık Havuzbaşında bulunan bugün Halk Eğitim Merkezi olan binada iki gece yerli halka, bir gece de öğrencilere konser vermişlerdir (**).

Huzurî'nin edebî cephesi

Huzurî, âşık İznî ile ikinci karşılaşmayı yapmıştır. Köylüsü olan usta İznî, ondaki irticalen şiir söyleme kabiliyetini takdir etmiştir. Daha sonraki yıllarda yetiştirdiği çırağı İzharî, Posoflu Müdamî, Bardızlı Nihanî, Ardanuçlu Efkârı, köylüsü Fahrî ile de karşılaşmalarda bulunmuştur. Bunların metinlerini ölümünden 35 yıl sonra oğlu Galip Fikri Bey bir sandıkta bulmuş ve bize vermişti. Ayrı bir kitap halinde «Aşık Karşılaşmaları» olarak hazırladığımız bu eseri ilerde yayınlamak emelindeyiz.

Huzurî, Arapça ve Farsçaya vakıf, aydın bir saz şairi idi. Bir süre Şavşat nüfus memurluğunda ve Yusufeli'nde tapu sicil memurluğunda bulunmuş, Şenkaya -eski adıyle Örtülü- ilçesinde de imamlık yapmıştır.

Kars, Erzurum, Ardahan illeri ve ilçelerinden başka Kırım'a kadar gidip oradaki Türklerin kahvelerinde sazla şiir ve destanlar söyleyen Huzurî hakkında bir eseri M. Adil Özder hazırlamış fakat basım işini yapamamış, bizde de 250 sahifelik bir eser var.

Hece vezniyle 200 den fazla koşma, güzelleme ve semai,

(**) Bu eseri telif eden Mehmet Gökalp, Huzurî ile mektuplaşıp onu Sarıkamış'a davet etmiş, üç gün misafir ettikten sonra birlikte Erzurum'a getirmişti. .....

30 a yakın destan ve 150 den fazla aruz vezniyle yazdığı şiirleri bir divanında, kendi elyazısı ile oğlu Galip Fikri Coşkunda bulunmaktadır. Sağlığında, Erzurum'da lise talebesi iken de birçok şiirini bize yazdırmıştı, bir kısmını yayınlayabildik.

Tarih ve edebiyat sahasında tanınmış ilim adamlarımızdan Prof. M. Fahrettin Kırzıoğlu, Huzurî'den bahseden bir yazısında onu, «Yaşayan Saz Şairlerinin en ustası» olarak tanıtmıştı.

(Tarihten Sesler Dergisi, Ekim 1942 sayı 1 ve Şubat 1943, sayı: 2 de iki makalede hayatı ve şiirleri yayınlanmıştır).

M. Sunullah Arısoy, «**Türk Halk Şiiri Antolojisi**» adını verdiği ve 1983 de yayınlanan kitabında, sh. 335 de:

«Yaşadığı dönem içinde yöresinde yaygın bir ünü, etkin bir söyleyişi vardır. Yergici, taşlamacı, iğneleyici yanını da belirtmek gerek.» diyor ki bu sözlere hak vermemiz gerekiyor.

Halen Türkiyede 12 üniversitenin Halk Edebiyatı kürsüsünde, üçüncü sınıflarda Yusufeli'li Huzurî'ye ders proğramlarında yer verilmiştir. Bu da onun değerli bir şair olduğunu gösterir (*).

(*) Bkz. Tebliğler Dergisi, 24 Haziran 1969. Dr. Saim Sakaoğlu, «Üniversitelerimizde Halk Edebiyatı Öğretimi», Folklor ve Etnografya Araştırmaları, 1985, s. 311. ve 322. İst. Anadolu San'at Yayınları.

Ömrünün çoğu gurbet ellerinde, hasret ve meşakkat içinde geçen Huzurî, bir müseddesinde:

Nûş ettim câmi aşkı şöyle kaldım gurbet ellerde,
Nice kahre, nice cevre duyandım gurbet ellerde.
Gam-ı aşk ile çok renge boyandım gurbet ellerde
Bu hasret nârına yandıkça yandım gurbet ellerde
Kerem Kâni kerem eyle kapandım gurbet ellerde
İlâhi tatlı canımdan usandım gurbet ellerde.

Huzurî'nin hayatının önemli dönüm noktaları şöyledir:

1905 yılında Kırım'a bir seyahat yapmıştır.

1914 yılında Van'da piyade eri olarak askere gitmiş, çavuş rütbesini almıştır.

1921 yılında Artvin mutasarrıfı Feyzullah Sacit beyin tezkiyesi ve izni ile Şavşat nüfus memurluğunda 6 yıl çalıştı.

1927 yılında köyündeki evin bir çıra aleviyle kazaen tutuşup yanması, şairi çok üzmüş, onu kedere boğmuştur.

1928 yılında Eylül ayında Yusufeli tapu sicil memurluğuna atanmış, iki yıl çalıştıktan sonra istifa etmiştir.

Ekim 1930 tarihinden sonra köyüne çekilip beş yıl kadar bağ ve bağçe işleriyle meşgul olmuştur.

1934 yılında Ağrı, Erzurum, Samsun, Amasya ve Çorum illerini gezmiştir. Dönüşünde Artvin'e, oradan Ardanuç'a geçerek Âşık Efkârî'ye misafir olmuş, onunla deyişlerde bulunmuştur.

1936 yılında Kars'a gitmiş, M. Fahrettin Kırzıoğlu'nun himaye ve desteğiyle Halkevinde Müdamî ile şiir sohbetleri (müşaare ve tekellüm) fasılları yapmıştır.

1941 yılında tekrar Kars'a gitmiştir.

1942 yılında öğretmen Adil Özder Beyin daveti üzerine yine Şavşat'a gitmiş oradan Efkârî ile birlikte Artvin Halkevin'e giderek Behçet Kemal Çağlar'ın da hazır bulunduğu toplantıda Efkârî ile deyişmelerde bulunmuştur. Şair Çağlar, Ülkü Dergisinin Ekim 1942 tarihli 24. sayısında «Halk Denen Hazineye Doğru» başlıklı yazısında Huzurî'den bahseder.

1943 yılı başlarında önce Tarsus'a oradan Kayseri'ye, oradan da Ankara, Eskişehir, İzmir ve Bursa'ya, İnegöl ve Gemlik çevresini gezip 14 Mart 1943 deİstanbul'a gitmiştir.

İstanbul'da şair Tahir Mevlevî Ongun, M. Halit Bayrı ve Prof. Ziyaeddin Fındıkoğlu ile tanışmış, M. Fahrettin Kırzıoğlu'nun Kars Yurdunda ona depo memurluğu vermiş olması şairin bir süre İstanbul'da kalmasına, Eminönü Halkevinde halka konserler vermesine vesile olmuştur. Ayrıca 1943 yılında M. Fahrettin Kırzıoğlu **«Huzurî'den Birkaç Parça»** adını verdiği 8 sahifelik bir kitapçık yayınlamıştır.

22 Nisan 1943 de İstanbul'dan ayrılan Huzurî, oradan Zonguldak'a ve Kilimli'ye geçmiş, bir süre burada kaldıktan sonra köyüne dönerek bir kaç yıl dinlenmiştir.

17 Ekim 1948 tarihinde Göle üzerinden Sarıkamış'a gelen Huzurî, iki gün Mehmet Gökalp'ın misafiri olduktan sonra onunla beraber Horasan'a kadar gelmiş, oradan Oltuya geçmiş bilâhare Dursunoğlu Sıtkı beyin dâveti üzerine tekrar Erzurum'a gelerek Müdamî ve Cevlânî ile üç gün Erzurum Halkevinde deyişmelerde bulunmuştur.

1949 kış mevsimini Yusufeli'nin Esenyaka köyünde geçiren şair daha sonraki iki yıl içinde hastalanmış, Artvin Devlet Hastahanesine kaldırılmış orada23 Eylül 1951 günü akciğer vereminden ölmüştür.

Bu büyük saz ve halk şairinin hayatı ciltler dolacak kadar renkli ve maceralarla doludur.

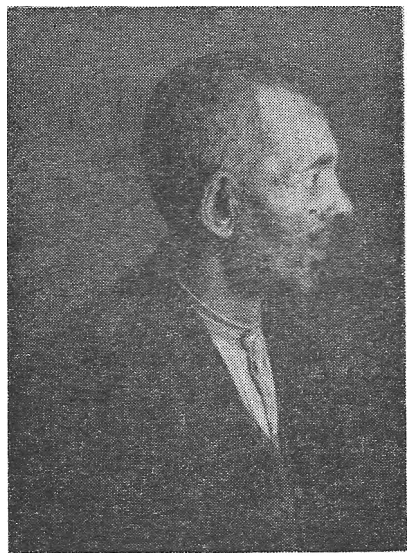

Şair Huzurî, 1936 da Kars'da iken

ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER

TATAR GÜZELLERİNE
(Kırım'da iken)

Zencir-i aşkına etti giriftar
Bir şuh u nazenîn bir şuh-u Tatar.
Naz u eda ile çok eyler reftar
Keman gibi kara kaşlar ok atar.

Meşverlikte güzellere şan verir
İşve mektebinde imtihan verir
Kirpiği can alır lâ'li can verir
Sevdâ pazarında can alır satar.

Ey gönül kimedir naz u niyazın
Ah edip çıkarma arşa âvâzın
Dâmına çün düştü ol hilebazın
HUZURÎ bu yerde hele çok yatar.

SORMAĞA GELDİM

Nan ü nimetini yediğim Şavşat
On altı yılda bir görmeğe geldim.
Tanıyıp bildiğim yâran, ahbabın
Hâl ve hatırını sormağa geldim.

Çok bahar geçirdim ilhamın aldım
Gâh zevke, gâh oldu kedere daldım
Yarı vatanımdır yedi yıl kaldım
Birkaç gün misafir durmağa geldim.

Seyahatım değil, celb-i mal için
Neşr-i şeref için kıyl u kal için
Halk şairleriyle hasbihal için
Olursa bir dernek kurmağa geldim.

Bunca yıl dolandım, çok yeri gezdim
Gitti civan çağlar canımdan bezdim
Usandım her şeyden elimi üzdüm
Benlik zincirini kırmağa geldim.

HUZURÎ eş'ara mailleri var
Edebe meraklı kâmilleri var
Âlim, şair, az çok fazılları var
Halka-ı irşada girmeğe geldim.

KALMAMIŞ

Geştügüzar ettim az çok âlemi
Ruha ferah veren âlem kalmamış
Herkes izhar eyler bin derd ü gamı
Çoğu kan-yaş döker hürrem kalmamış.

Her kimi gördümse bahtı karalı
Boynu bükük gezer ciğer pâreli
Hicran hançeriyle herkes yaralı
Tabibde müessir merhem kalmamış.

Huzurî bilinmez yâr ile ağyar
Bülbül uçmuş dolmuş zağ ile gülzar
Kimisi dalkavuk, kimisi barbar
Dili kalbe uygun adem kalmamış.

GÖREN YOK

Düştüm İstanbul'a garib u bîkes
«Kimsin» diye halimizden soran yok.
Sazımız paslandı, kırıldı heves
Sivrisinek kadar kimse gören yok.

Doğrular saklanmış. hilebaz kalmış
Sol hudud harıcı ince saz kalmış
Şi'ri şiar temyiz eden az kalmış
Arûza, heceye zihin yoran yok.

HUZURÎ felekten yedik bir dayak
Ekmeğimiz atlı olmuş biz yayak
Entarı istemem sokmak -çün ayak
Ham iplikten sade çorap ören yok.

GÜL EKER

Alan yok satanın toprak başına
Bir bahaya gider şam ile şeker
Bir takım sersemler mermer taşına
Toprak alıp su vermezden gül eker.

Öteden beri var bu devr-i mesmun
Hiç kimse hâlinden değildir memnun
İyi değil midir akıldan mecnun
Ne zahmet, ne minnet, ne korku çeker.

HUZURÎ hor bakma beyanımıza
Gizli söyle de geç ayânımıza
Her işimiz döndü lisanımıza
Müsavidir müennes ü müzekker.

TAŞLAMA

— Erzurum'da başındaki kalpağın alınması üzerine—

Felek başımıza iş açtı yine
Anlatmazdan nedir günâhımızı.
İndirmek istiyor zir-i zemine
Arşa dikmiş iken nigâhımızı.

Biz var u yoğundan geçtik cihanın
İstemeyiz sîm ü zerin zamanın
Mürid-i hasıyız pîr-i müganın
Sormak isterlerse dergâhımızı.

HUZURÎ fena iş yaptırmamıştım,
Kimseyi yolundan saptırmamıştım
Hayatımda külâh kapatırmamıştım
Erzurum'da kaptılar külöhımızı (*).

İMAM BULAMAZ

Riyâkâr sofunun kalbi kararmış
Temizlenmek için hamam bulamaz.
Gussasız, günahsız adam ararmış
Ahlâkına uygun imam bulamaz.

Dervişim diyende olur mi gurur
Kendini beğenir ele taş vurur
Eteği belinde Mekke'ye yürür
Girse Beytullah'a İslâm bulamaz.

Nifakı içinde, zehri dışında
Nedir bu alâka halkın içinde?
Herkes iyi bir nâm bulmak peşinde
HUZURÎ kendinden bednam bulamaz.

(*) 27 Ekim 1948 günü Erzurum'da yeşil bir kalpakla dolaşırken önce vali Cemal Dinçer şairi görür, sonra polisler onu yakalayıp kalpağı-külçhı-alıp karakola götürürler. Şiir bu olay hakkında yazılmıştır.

OZANIMIZ VAR

Okuduğu yalan, yazdığı yanlış
Binlerce okuyup yazanımız var
Yüreği paslanmış ,beyni sulanmış
Sayısız yolunda uzmanımız var.

Suyunu taşırız değirmen döner
Nâramızdan yerler yerinden oynar
Hayâl ile dolar yel ile kaynar
Yemeği bitmeyen kazanımız var.

HUZURÎ bilenler pek âlâ bilir
Bilmeyen anlamaz, budala bilir
Ne ölçü, ne ayak ne imlâ bilir
Bilgisiz bir takım ozanımız var.

OLSA DA BİR OLMASA DA

Derd ile me'lûfum sıhhat istemem
Derman olsa da bir olmasa da bir.
Hayâlimde yüz bin peri-peyker var
Huban olsa da bir, olmasa da bir.

Ağyâre âb-i zü döktüğümüz yok
Ümit tohumunu ektiğimiz yok
Varla yok kaydını çektiğimiz yok
Noksan olsa da bir olmasa da bir.

HUZURÎ sevdâya edeli heves
Göremedi rahat yüzü bir nefes
Derdimizi duydu anladı herkes
Pünhan olsa da bir olmasa da bir.

TAZEDEN TAZE

Meclis-i rindâne sakî dolandır
Bade-i gülgûnu tazeden taze
Fert-i meserrette hemen sulandır
Dîde-i pür hunu tazeden taze.

Zahit sakın deme nedir bu hâlet
Şeyhi talep olmuş, uşşakı âlet
Eyler üftadeye hoşgû meserret
Câm-ı Cem kanunu tazeden taze.

Lütfeyle muhtaçtır HUZURÎ kemter
Kerem kıldı mâhın eyler muattar
Eyler irticali ibrazı cevher
Buldukça mazmunu tazeden taze.

SEMAİ

Salına salına gezme
Boyuna kurnaş olduğum.
Gezip de bağrımı ezme
Soyuna kurban olduğum.

Baş koysam göğsün ağına
Yüzüm sürsem ayağına.
Eşiğine, otağına,
Köyüne kurban olduğum.

HUZURÎ derde bırakmış
Kirpiklerin cana çâkmış
Ak ellere kına yakmış
Toyuna kurban olduğum.

YOLUMUZ BİZİM...

Gayetle incedir yolumuz bizim
Her sofu gelemez bizim meslekten.
Belli değil Sağ u solumuz bizim,
Güneş gibi yere düştük felekten.

Açık görüleni rüyada gördük.
Katremizi muhit deryada gördük
Bizler haşr ü neşri dünyada gördük
Aldık hissemizi hur-i melekten.

HUZURÎ kâr, zarar çok eylemişiz
Ahımız düşmana ok eylemişiz
Bahalı kadrimiz yok eylemişiz
Yüz kerre elendik ince elekten

TAZEDEN TAZE

Nedir başımdan ayrılmaz
Melâmet tazeden taze.
Demadem artar eksilmez
Hararet tazeden taze.

Felek etti beni mahzun
Şeb ü rûz dîdesi pür hun
Koparır başımı her gün
Kıyamet tazeden taze.

HUZURÎ eylerim bin ah
Meserret görmedim eyvah
Tevali eylemek nâgah
Felekten tazeden taze.

BİR GAZEL

Mest-i câmi vahdetiz her tavrımız mestânedir
Gönlümüz ruhsör-ı yâre her dem pervânedir.

Biz hakikat dersini Pîr-i mugandan almışız,
Tekkemiz meyhânelerdir, kalbimiz puthânedir.

Lâübali meşrebiz âyin-i mezhep bilmeyiz
Kayd-ı âlemden beri mâmuremiz vîrânedir.

Zikrimiz ah ü enîn, â'malımız dâğ-u derun
Devreder elden ele tesbihimiz peymânedir.

Terk-i sûret eyle ey zâhit hakiykat ehline
Yârdan gayri ne görse mutlaka bîgânedir.

Kıyl ü kalden vurma dem vaız yeter beyhûde kim
Sende yok sıtk u vefa hep, sözlerin efsânedir.

Kayse benzetme HUZURÎ âşık-ı bîçâreyi
Rahm-i maderden değil o çok eski bir divânedir.

TERS ÖĞÜT DESTANI

Bir nasihatım var zamana uygun
Tut sözümü yattıkça yat, uyanma.
Meşhur bir kelâmdır «sen kazan sen ye»
El için yok yere ateşe yanma.

Her nere gidersen eyle talanı
Öyle yap ki ağlatasın güleni
Bir saatte söyle yüz bin yalanı
El bir doğru söyler ise inanma.

Ananın erine çağırma peder
Evvel âhır sana kötülük eder
Kemlik et elinden geldiği kadar
Sakın eylik edip düşman kazanma.

Kime eyi dersen darılır küser
Merhamet zamanı değildir meğer
Yanında birini kesseler eğer
Bir hançer de sen vur sonra utanma.

Cabadan bir kahve verme ahbaba
Evvel âhır seni verir kasaba
Paran çok var ise yatır şaraba
Olur olmaz sadakaya güvenme.

Yüz verme sâile, sarma yakana
Bir tokat vur, eğdir doğru bakana,
Bir yudum su verme canı çıkana
Aklın topla, sersem olma, susanma.

Üç parmak noksan ölç ölçersen kile
Tatlı söz konuşma bir kimse ile
Dört kuruşa sekiz kuruş et hile,
Hilekârlık hoş sanattır usanma.

Eğer ister isen efkâr görmemek
Aslâ gönül yapma, çekme boş emek,
Babanın hayrına verme bir ekmek
Aç kalıp da kapı kapı dilenme.

Hediye namıyle bir şey gönderme
Âdet edip bir misafir kondurma
Komşun evi yanar iken söndürme
El kâriy çin bir adım da uzanma.

Bir yetim görünce döktür dişini
Bozmaya çabala halkın işini.
Günde yüz adamın vur kır başını
Bir yaralı sarmak için uzanma.

Kaynağın tut varsan suyun bendine
Zira herkes pesend eder fendine
Öz aklın yetişir kendi kendine
Eflâtunda görsen aklın beğenme.

Keyfin bozma altı için beş için
Korku çekme olur olmaz iş için.
Canın feda eyle bir sarhoş için,
Kuru sofuların sözüne kanma.

Yanında saklama namus, gayret, ar
Bilcümle mekruhu eyle ihtiyar
Meyhane dibinde seccadeyi sar
Safası olmayan yerde dolanma.

Hakikattır sözüm eylerim tefhim
Ne kimseden öğren ne eyle tâlim
Emaneti geri eyleme teslim
Öte-beri geçin sakın evlenme.

Gönül verme gözüm vefasız kâra
Güzel kumar öğren alasın para
Gündüz kulanpara, gece zampara
Ol da felek sitemine dayanma.

HUZURÎ neylersin dünya rif'atın
Kesme doğruluktan meyl ü rağbetin
Cenab-ı Mevlö'dan iste izzetin
Her şaşkın sözünü duyup bulanma.

ŞADLIK DESTANI

Gûş verin ahbablar bu dasitana
Hayâlet bahsinde marifetim var.
Sözlerim mahsustur ehl-i irfana
İrfan olanlara riayetim var.

Riayetle yad eylerim Furkan'ı
Âlemin farkında lâfz-ı meanı
Menkuş zamirime seb'al mesani
Tam yedi âyetten nasihatım var.

Nasihatım evsafımdan artıktır
Beni vasfetmeyen âlemde yoktu r
Nüfus-u âlemde askerim çoktur
Tâbir-i nâkabil saltanatım var.

Şöhretim dağılmış bay u gedaya
Korkumdan velvele düşmüş dünyaya
Her nefesim benzer dem-i İsa'ya
Münkir olanlara mucizatım var.

Mucizat iledir bunca yerim var
Hind ü Yemen gibi kazam sed hezar
Köylerimdir Erzurum'la Üsküdar
Bin İstanbul gibi vilâyetim var.

Vilâyet sayarım ben İstanbul'u
Cebr ile almışım Sivastapol'u
El altında hazır Batum, Rumeli
Arabistanda da çok milletim var.

Milletimin yoktur haddı, hesabı
Kim yağmağa kadir katre-i âbı?
İngiliz elimden çeker azabı
Şimdi Fransaya azimetim var.

Azimetim Fransa'dan Yunan'a
Milletini muhtaç edeyim nana
Almanya ilini edem vîrane
Bana yetesiye memleketim var.

Memleketin alıp eylerim esir
Nemse'nin ilini dağıtmak yesir
Acem olsun ayak altında hasır
Haçan ki Urus'a hareketim var.

Hareketim görüp hayrette kala
Kars, Tiflis, Batum'a milletim dola
Efhasıl varmalı tâ Petrobol'a
İşitenler desin çok kuvvetim var.

Kuvvetli Urus ki çıkar aradan
Durmamalı Çinde çıksın aradan
Askerin, leşkerim doysun paradan
Ordan geri dönen bir tek atım var.

Bir atım vardır ki dönem geriye
Kayırması güçtür verem yarıya
Bunca asker için üç bin Suriye
Doksan bin etmeden bir tek itim var.

İtlerim hıfzeder bunca davarı
Zay' olan davarlar çobanın kârı,
Lüzum görülürse binsin süvarı
Elli bin milyon hazır atım var.

Atlarım beslenir hazır tavlada
Yalan değil dediğinden ziyade
Pasin yetmez ise arpaya sade
Göle'de her evde bir bağ otum var.

Otum yetesiye olur her günü
Bir askere kesem bir tek koyunu
Pirinç ektirmişem Kiskim'i Van'ı
Bulgur için güzel Beyazıtım var.

Beyazıt'ten askerimin bulguru
Tütün ektim Ardanuç'u, Murgul'u
Lâhana bostanı hep Anadolu
Hesap et ne denlû me'külatım var.

Külliyetim patatesten Homhal'dır
Binat ile Melo havası Çöldür (*).
Nogzivan, Nusuncur şalgamı boldur
Orada temizce Danalet'im var.

Danalet'ten bir fark yoktur Zoybar'a
Arcıvan deresi boyanmış kara
Utav'dan atlayıp varem Zapor'a
Zapor imamıyle muhabbetim var.

Muhabbetim vardır anlamaz goşa
Babası çingene kendisi poşa
Orada ki tutulursam bir kışa
İnem çay aşağı Vecankent'im var.

Vecankent'ten Ahalt yahşıdır hâlâ
Deli gönül ister orada kala
Oradan Öğdem'e eğer yol ola
Saklar Ahmet Çavuş ne mihnetim var.

Mihnetim yok Öğden vergili yerdir
Şadut'un adamı gayet hınzır'dır
Ahot ahalisi er oğlu erdir.
Ordan Zor'a doğru iradetim var (**).

(*) Bu isimler, Yusufeli köylerine aittir.

(**) Zor, yeni adıyle «Esenyaka», Huzurî'nin köyüdür.

İradetim günden güne artırdım
Araya söz geçti beni itirdim
Bütün tüccarları borca batırdım
Memloğlu'nda yüz bin matlûhatım var.

Matlûbatım tutmuş dünyayı tamam
Pîr ü civan eyler bana ihtimam
Boynumu kesseler doğru söylemem
Yalan söylemekte maharetim var.

Maharetim var doğrusu yalana
Neyim gider dünya gitse talana?
Meth etmekle n'olur beni bilene
Tanıyanlar bilir ne kudretim var.

Kudretim yok varam gidem bir yana
Züğürtlüğüm gelmez vasf u beyana
Müflis olduğumuz çıktı âyana
Şimden gerû kime ne minnetim var.

Minnetim kimseye olsa nârevâ
Yamalı tencere yakışır eve
Eski kırık sahan, bir kutus tava
İşlemez «Periyol» bir saatım var.

Saatın kalmıştır bir yelkovanı
Dağılıp gitmiştir geri kalanı
Yapının yıkıldı yoktur tavanı
Bir eski şekilde şerafetim var.

Şerafet yetmez mi olayım mağrur
Adımız söylenir dünyada meşhur
Borçludan kalmadı kapıda çamur
Ayaklar sesinden çok zahmetim var.

Zahmetim var kuruttular hâkimi
Yükletsem bir batman olmaz yükümü
Hâşâ sözden borçlu alsın.
Evin takımından bir sepetim var.

Sepetim eskidir bir yeni alsam
Kurtulup mihnetten şâd olup gitsem
Şükrederim on beş günde bir bulsam
Arpa ekmeğine kanaatım var.

Kanaatım vardır katıksız nâna
Anın çün düşmezem gam ü hicrana
Deli gönül borcun nedir yalana
Yalan ile ömrüm verdim talana.

HUZURÎ çok yalvar Nebî zîşana
Şefaat eylesin ben nâtüvana.
Şaşırdım ettiğim cürmü isyana
Çok günâh eyledim hacâletim var.

(H. Dizdaroğlu, Yusufeli'li Huzurî,
1949, Ulus mat. sh. 89-94) den iktibas edildi.

ARTVİN'İN BÜLBÜLAN YAYLASINDA

Efkârî ile Huzurî karşılaşması

(1950 yılının yaz mevsiminde bir gün Efkârî ile Huzurî Artvin'in meşhur mesire yeri Bülbülan Yaylâsında bir araya gelmişlerdi. İşte deyişmeleri):

EFKÂRÎ

Bülbülan denilen güzel yaylaya
Çıkan çok olmuştur âşık Huzurî.
Biz gibi kendini hacer eyleyen,
Yakan çok olmuştur âşık Huzurî.

HUZURÎ

Burda söner yananların yüreği
Yağmur saçar Leylâların öreği
Bu yaylâya kara çadır direği
Kakan çok olmuştur âşık Efkârî

EFKÂRÎ

Yaz olunca burya gelir nice can
Bu yaylâya gelir seven her insan
Bu göçmen yurdunda kollara mercan
Takan çok olmuştur âşık Huzurî.

HUZURÎ

Mevsim sona erer göçülür gider
Buzlu pınarlardan içilir gide r
Yaylânın lâlesi açılır gider
Kokan çok olmuştur âşık Efkârî.

EFKÂRÎ

EFKÂRÎ der geldik biz düzlerine
Oturduk yemyeşil hoş sazlarına
Valâlı, çemberli Türk kızlarına
Bakan çok olmuştur âşık Efkârî.

HUZURÎ

HUZURÎ der kara çadır damları
İs tutmuştur görünmüyor camları,
Akşam ocağında kara çamları
Yakan çok olmuştur âşık Efkârî.

HUZURÎ HAKKINDA KAYNAKLAR

Açıkgöz Halil: «Âşık Deryamî», Türkiyat Matb. 1987, sh. 12, İst.

Ataman Sadi Yaver: «Bölgelerimiz: Artvin» Türk Folkloru Dergisi, Eylül 1985, sayı: 74, sh. 27. Derstan ve şiirlerinden örnekler verilmiştir.

Barlıoğlu Hikmet: Alvarlı Reyhanî, 1963, Doğan Matb. Erzurum. Reyhanî-Huzurî karşılaşması sh. 88 de yer almıştır.

Dizdaroğlu Hikmet: YUSUFELİ'Lİ HUZURÎ, Hayatı, Şahsiyeti ve Şiirleri, 1949, Ankara Ulus Matb. 210 sahife tutan bu kitapta Huzurî'den 16 destan, 113 koşma, Müdamî-Huzurî karşılaşması ve hayatı hakkında geniş bilgi vardır.

Gökalp Mehmet: «Bir Monografi Tetkiki: Yusufeli'li Huzurî, Türk Folklor Araşt. Derg. Şubat 1951 sayı: 19, Nisan 1951 sayı: 21 de Dizdaroğlu'nun eseri tenkid edilmiştir. Ayrıca T. Folklor Araştırmaları Dergisinin: Şubat 1952, sayı: 31 de «Zarurî bir cevap» Mayıs 1952, sayı: 34 de «Huzurî İstanbul'da», Şubat 1954, sayı: 55 de «Huzurî'nin Köyünü Ziyaret». Kasım 1954, sayı: 64 de «Huzurî'nin Mânevî âlemi».

TÜRK FOLKLORU DERGİSİNDE:

«Aşık Fahrî ile Huzurî Karşılaşması, sayı 74, Eylül 1985. Âşık İzharî, Nihanî ve Huzurî Karşılaşması, Aralık 1985, sayı: 77 de üç âşıkın Bardızdaki deyişmelerinin I. bölümü. Şair Huzurî'nin Lütfi Bey Hikâyesi, Ocak 1987 sayı: 90.

TÜRK EDEBİYATI DERGİSİNDE:

Huzurî ile İzharî'nin sohbetleri, Temmuz 1987, sayı: 165

Bir Güzellemeye İki Nazîre, Eylül 1987, sayı: 167.

TANITIM DERGİSİNDE :

Yusufeli'li Şair Huzurî, Eylül 1986, sayı: 86.

İzharî ile Huzurî Karşılaşması, Şubat-Mart 1987, sayı. 91-92.

Efkârî ile Huzurî Karşılaşması, Kasım 1987, sy. 100.

Kırzıoğlu M. Fahrettin :

Yusufeli'li Huzurî'den Birkaç Parça, 1943, İst. 8 sh.

Yaşayan Âşıklarımızın En Ustası: Yusufeli'li Huzurî, Tarihten Sesler Dergisi, I. Kânun 1942 sayı 1 ve Şubat 1943 sayı: 2 de hayatı ve şiirlerinden örnekler verilmiştir.

Mutluay Rauf :

Türk Halk Şiiri Antolojisi, 1972 sh. 326-339, İst. Huzurî'nin hayatı iki destanı ve 7 koşması yer almıştı.

ÖZDER M. Adil:

Ölümünün 4. Yıldönümünde Yusufeli'li Huzurî, Türk Folklor Araşt. Dergisi, Eylül 1955 sy. 74, Kasım 1955 sayı: 76, Haziran 1956 sayı: 82 de hayatı ve şiirler yer almıştır. Adil Özder Beyin 12 makalesi daha vardır.

Sevengil Refik Ahmet: «Çağımızın Halk Şairleri», Atlas Yayını, 67 de hayatı ve koşmaları vardır.

ÂŞIK ZUHURÎ

Zuhurî'nin asıl adı Tevfik, soyadı Bozkurt'tur. 12 Nisan 1887 yılında Yusufeli ilçesinin Zor «Esenyaka» köyünde doğmuştur. Babası, bu köyün on beş yıl muhtarlığını yapmış olan Âşık İznî'dir. Annesi Hayriye Hanımdır.

Değerli yazar ve halkıyatçı M. Adil Özder'in notlarından öğrendiğimize göre Zuhurî, babası Mustafa İznî'den aldığı

bilgi ve ilham ile şiir söylemeğe başlamış, Keşfî ve oğlu şair Huzurî de ona ustalık etmiştir. Pek az tahsil görmüş olan Zuhurî, 1916 yılında, Rusların Kars, Artvinve Ardahanı işgal edip zulüm yapmaları üzerine ailesiyle Merzifon'a göç etmiş orada dinî bilgisini kuvvetlendirip imamlık yapmağa başlamıştır. Sıla hasretine dayanamayıp 1931 yılında doğduğu köye, Esenyaka'ya gelmiş, tekrar geri dönerek Merzifon'un Türnük köyündc imamlık görevine devam etmiş 1949 yılında orada vefat etmiştir.

Dördü erkek birisi kız olmak üzere beş çocuğu doğmuştur. Oğullarından Osman ve Ahmet tahsil görmüşlerdir.

Zuhurî, Bayburtlu Zihnî ve ustası Huzurî'nin tesirinde kalmış, Fuzulî'den esinlenerek gazel tarzında şiirler de yazmıştır.

Galip Fikri Coşkun'da bulunan eski bir defterden dercettiğim aşağıdaki koşmasında Zuhurî, kendi hayatını anlatmaktadır.

HAYAT DESTANI

El-aman efendi oynak feleğin
Elinden çektiğim gelmez hesaba
Altı yok,üstü yok bir boş küleğim
Doldurdum, boşalttım çok kabdan kaba.

Bir insan bulunmaz böyle gidişte
Durmadan çalıştım yağmurda kışta
Bir fayda görmedim yaptığım işte
Tedbirimde noksan mı var acaba?

Yol yaptım yoruldum biryol iki mah
Dedim işte buldum hayırlı bir rah
Müteahhit bize verdi bir külâh
Bana kaldı bir külüstür araba.

Verdik mahkemeye çıkmadı ucu
Bilinmedi bunda kimin var suçu
Yoksulun varlığa yeter mi gücü
Bu fikirde yaşar isen merhaba.

Baktım bu işlerde kalmadı ekmek
Fakire acıyan bulunmaz bir tek
Hatırıma geldi bir tütün ekmek
Unu da inhisar soktu dolaba.

Pancar ektik para kazanak deyu
Çoluk, çocuk giyip bezenek deyu
Bu yıl olsun biraz düzelek deyu
Aldı icra saydı eski hesaba.

Sen kanbur feleğin işine ey bak
Göremezsen billur gözlüğünü tak
Hiç birinden çıkamadım yüzü ak
Hayatımda girdim çok kabdan kaba.

Şaştım kaldım bir gidecek yolum yok
Arıyorum fakat satlık ölüm yok
Çalışırım yine elde pulum yok
Ne vereyim ekmekçiye, kasaba?

Mukaddermiş bunlar sözüme kızma
Eski masal derler, değildir düzme
Eller giyer, potin, lâstikle çizme
Biz hasret kalmışız çarık, çoraba.

Bir zaman bekledim viran bir hamam
Dedim belki olur çilemiz tamam
Olmadı bir köye durduk biz imam
Yıkandık, tarandık geçtik mihraba.

Şu bizim kafada kalmadı boş yer
Refah yok bir nefes hep elem keder
ZUHURÎ bu kadar çektiğin yeter
Artık girip saklanmalı turaba.

ATA'NIN ÖLÜMÜNE AĞIT

Ne acılı bir gün, ne sisli matem
Acıtır yüzünü sarıyor Atam.
Ciğerimden kanlar, gözlerimden nem
Akıyor sel gibi yürüyor Atam.

Giydi matem donu yıldız ile mah
Var mıdır bir kimse ah etmesin ah
Gün yüzüne perde çekmiş simsiyah
Radyo şu haberi veriyor Atam.

Ağlamaz bir göz yok, bakanda hep hun
İl, ilçe, köy halkı kâmilen mahzun
Bir ben mi on yedi milyon halkın
Ciğeri köz gibi yanıyor Atam.

Bu haber dünyada doldu her yere
O ulu baş derler girdi mi yere
Gök, güneş, ay yıldız, dağ, tepe, dere
Seni birbirinden soruyor Atam.

Çâresiz dünyada beyhude zârı
O mukaddes ruh eyledi mi kararı
Ona öz bağrında yaptık mezarı
Her Türk'ün kalbinde duruyor Atam.

Binbir hisse aldık her rumuzundan
And içmişiz dönen olmaz sözünden
Ölene dek gideceğiz izinden
Ulusun çığırda yürüyor Atam.

Taze bir çiçektin on beş çağında
Kalktın ele gittin el kucağında
Oturmuş kalbimin bir bucağında
Beni her gün her an görüyor Atam.

Girmişsin kalbine meğer herkesin
Çin, ile Japon'un, Alman'la Rus'un
Bütün şarkta, garbde senin gür sesin
Bizi her tufandan koruyor Atam.

Tazarru eylerim senden ey Hüda'm
O'na sen lütfunla gel eyle inan
O mübarek ruha tazimle selâm
ZUHURÎ baş eğip veriyor Atam.

GETİRDİM GELDİM

— Merzifon'dan Yusufeline gittiği 1931 yılı baharında söylediği koşma —

Sorman arkadaşlar garip halimden
Ömrümü gurbette bitirdim geldim
Şeydâ gibi ayrı düştüm gülümden
Beraber her gamı getirdim geldim.

Neler çektim neler gurbet elinde
Çileler doldurdum viran çölünde
Garip kuşlar gibi eller dalında
Yüz bin nimet ile oturdum geldim

Dertlidir ZUHURÎ mey doldur sâki
Değilmiş bu dünya kimseye baki
Benden mahşere dek gitmez merakı
«İznî»yi gurbette yitirdim geldim.

BIRAKTIM

Aman sevdiceğim senin elinden
Başım vurmadığım taş mı bıraktım.
İçip mest olalı sevdâ gölünden
Acep bir şişeyi boş mu bıraktım?

Bülbülüm hasretim kaldı güllerde
Beygû tek beklerim viran çöllerde
Yârim bir illerde ben bir illerde
Bilmem hatırını hoş mu bıraktım.

Bir ateştir düştü yanmakta özüm
Gayri su serpsen de söyünmez közüm
Sevdim cemalini görmedi gözüm
Yârim hayâl miydi, düş mü bıraktım.

BAĞLARIN

Ağla deli gönül, haşre dek ağla
Çıktı elden gitti nevres çağların.
Ah edip gözünden kanlı yaş çağla
Uçtu bülbül vîran kaldı bağların.

Neden doğdun böyle bahtı karalı
Gözün yaşlı bağrın göz göz yaralı
Avcısı peşinde ciğer pareli
Meral kaçmış ıssız kaldı dağların.

Gönül bir gaflette kalmış ayrılmaz
Meler, ağlar kuzuları yayılmaz
ZUHURÎ'yi beyhude yorman sayılmaz
Sayısı yok sînemdeki dâğların.

GÖZÜM YAŞLARI

Küçük yaştan beri beni bu sevdâ
Mecnun gibi dolandırdı taşları.
Bilmem Mecnun kimdir, ne imiş Leylâ
Neden akar durmaz gözüm yaşları.

Dolanırım Leylâ diye yazılar
Tartmaz benim derdim her teraziler
Gece gündüz göz göz olmuş sızılar
Yanar, tüter ciğerimin başları.

ZUHURÎ'yim şaşırttırdı yolumu
Fark edip bulamam sağ ve solumu
Genç yaşımda eğdi, büktü belimi
Keman mıydı o yavrunun kaşları?

AŞKIN ATEŞİ

Nedir bu çektiğim onun elinden
Kül eyledi beni aşkın ateşi
Medet Allah o zalimin elinden
Yanar, tüter sönmez bağrımın başı.

Soldum gittim açılmadan gül gibi
Sevdâ beni gubar etti gül gibi
Ne deryadır, kenarı yok göl gibi
Durmaz akar her gün gözümün yaşı.

Her açılan güle bakma sulanma
Her gördüğün göle girme bulanma
Yeter artık Mecnun gibi dolanma
ZUHURÎ terk eyle dağ ile taşı.

SEMAİLER

I

Senin cilveyi nazından
Akar çeşmim revan oldu.
Ne yaştır iki gözümden
Akan yaşlarım kan oldu.

Ederim her zaman ahı
Yanıp aşkına Billahi
Gönül aradığın mâhı
Doğup gözden nihân oldu.

Aceptir bu dem-i sevdâ
Ki eyler âleme rüsva
Nedir Mecnun nedir Leylâ
ZUHUR Ferhad-ı zaman oldu.

II

Uyan ey divane gönül
Ne yatarsın deli gibi
Geldi bahar öter bülbül
Açıl bahar gülü gibi.

Açtı mor sünbüllü bağlar
Sular şarıl şarıl çağlar
Giydi atlas süsü bağlar
Her yer yeşil halı gibi.

Açma eski yaraları
Ara yeni çareleri
At üstünden karaları
Gezip durma deli gibi.

İşte budur necat yolu
İster sağ ol ister ölü
Çalış da biriktir pulu
Kalma sultan kulu gibi.

Serme boş tekkeye postu
Her yerde kazan bir dostu
ZUHURÎ kalk ayak üstü
Ne yatarsın ölü gibi.

TEKMİLÎ

Asıl adı Gülağa olup, Artvin'e bağlı Oruçlu köyünde 1895 yılında doğmuştur. Eski âşıklık geleneğine göre rüyasında bâde içip bir kıza âşık olunca Tekmilî mahlâsı ile şiirler söylemeğe başlamıştır.

Su almak için çeşmeye gelen bir kızı sevgilisine benzeterek şu koşmayı söylemiştir:

AYA RASTLADIM

Dinleyin ağalar vasfı hâlimi
Sabah seherinde neye rastladım.
Kolları çimlidir, bilekler beyaz
Yeni on beşleşmiş aya rastladım.

Beyaz fistan giymiş içinde gülü
Etrafa şan verir yanakta alı
Nazik nazik söyler o şirin dili
Beli ince serv-i boya rastladım.

Suda balık yalpa vurur düz gider
Çok fasıl eylesem korkem söz gider
Gördüm simasını sandım kız gider
Ben bir tutulmayan toya rastladım.

TEKMİLÎ söylüyor bilin ki sahih
Yüreğinde çoktur efkârı, ahı
Nasip olsa görsem o nazlı mâhı
TEKMİLÎ göremedim güya rastladım.

ONDOKUZUNCU YÜZYILDA YAŞAYAN SAZ ŞAİRLERİ

D E R Y A

Yusufeli'nin Esenyaka köyünde doğmuş, 1940'da ölmüştür. Asıl adı Mustafa'dır.

ÂŞIK DERYA'DAN BİR KOŞMA
— Muhibbîye nazire —

Taht-ı adalette sahip şeriat
Buhtandır bizlere inan efendi.
Tecelli takdirde vardır bir hikmet
Vefa vermez aslâ insan efendi.

Perîşan hal ile düştüm yollara
Nazar eyle gözden akan sellere
Rahmet kıl bu ben teki kullara
Arz edüben geldim İhsan efendi.

Hâkimler hâkimi sen icra eyle
Tevekkül babına girip sabr eyle
Ey pîr-i müganım beni setr eyle
Dayandım afvına aman efendi

DERYA bu iş için çekmez merağı
Şeriat babının sönmez çırağı
Nâhak yere kursa kişi tuzağı
Olur ahır işi yaman Efendi.

NİDASIZ

On dokuzuncu asırda, Artvin'in Berta bucağında yaşadığı sanılan Nidasız hakkında fazla bilgi edinemedik.

Hayatı acılarla dolu olan bu âşığın 1878 (1293) de Artvin, Kars ve Ardahan'ın Ruslar tarafından işgâl edilmesi üzerine Bursa'ya göç ettiği bir süre sonra da peşinden sevgilisinin çıkıp geldiğini söylerler. İşte aşağıdaki koşmayı sevgilisini gördüğü gün söylemiştir.

SEN SEFA GELDİN

Bir bakışta gezişinden tanıdım
Merhaba sevdiğim sen sefa geldin.
Sevdâ ateşine yanan ben idim
Merhaba sevdiğim sen sefa geldin.

Sen de gördün muhacirlik tarzını
İşledin sünneti Hakk'ın farzını
Nice yıldır çeker idim arzunu
Merhaba sevdiğim sen sefa geldin.

Ateşin kâr etti bu şirin cana
Hayıf ömrüm geçti hep yana yana
Mektup ile selâm yazardım sana
Merhaba sevdiğim sen sefa geldin.

Ah edince bu yüreğim eridi
Sel sel olup dîdem yaşı yürüdü
Alem bilir Nidasız'a yâr idi
Merhaba sevdiğim sen sefa geldin.

S E M A İ

Kaşına kalem yaptırsan
Birini bana kaptırsan
Ne olur biraz öptürsen
Bir o yandan, bir bu yandan.

Baktıkça derdim çoklanır
Kucağında koş yuklanır (*)
Koynunda narlar saklanır
Bir o yandan, bir bu yandan.

NİDASIZ kalbim kesili
Sevgilim gezer küsülü
Elmas küpeler asılı
Bir o yandan, bir bu yandan.

(*) Karacaoğlan'ın da ayni redifli bir semaisi vardır. Koş yuklanır: Koş, susakkabağı: yuklanır: uyur.

YARIMÎ

On sekizinci yüzyılda Yusufeli'nin Esenyaka köyünde yaşadığı şair Ali Huzurî Coşkun tarafından ifade edilen Yarîmî'nin doğum ve ölüm tarihleri kesin olarak belli değildir. Âşıkların uykuda bâde içme geleneği Yarımî'de de var. Ancak bâdeyi içerken yarısını içmesi sebebiyle mahlâsını «Yarımî» olarak almıştır.

Uzun süre gurbette gezen Yarımî'nin bir hastalığa tutulduğunu ve köyüne manzum bir mektup yazarak gönderdiğini eski âşıklar söylemektedir.

Divan tarzında yazdığı mektubu dercediyoruz.

FELEK

Düşürdü çekti torunu bana hal etti felek
Mail edip kendisine yaman kul etti felek.
Esir-i gurbet eyledi düşürdü derde beni
Akıttı gözüm yaşını sanki kul etti felek.

Dünyaya mail olanlar bir gün terk etse gerek
Âsiyab-ı dûn misâli bizi un etse gerek
Nice nevres civanları sonra pîr etse gerek
Nice altun madenini sonra pul etti felek.

Hasta gönül sakın inme baygu tek vîranlara
Hizmetinde sen daim ol kadrini bilenlere
Can u dilden selâm olsun ahbab u yârenlere
Sorsalar «haniYÂRIMÎ» deyin «kül etti felek».

Not: Asyap (f): Su değirmeni. Dûn: Alçak, Nevres (f): Yeni yetişen, genç.

KAYNARÎ

Ardanuç ilçesinin «Gümüşhane» köyünde, 18. asrın ortaları ile on dokuzuncu asrın başlarında yaşadığı tahmin ediliyor. Asıl adı Mustafa olan Kaynarî'nın, Servinaz adında bir kıza rüyasında âşık olduğu ve **pîr elinden bâde içtiği söylenir.** Bir dîvanında sorduğu sorularda ledün ilmine dair soruların bulunması, Kaynarî'nin bâdeli bir âşık olduğuna en kuvvetli delildir.

Sevgilisi Servinaz ile evlenemeyip başka biriyle evlenen âşık Kaynarî, üzüntülü ve tenbel bir hayat yaşamış. Bir gün ocakta külleri karıştırırken karısının ona sitem edip bağ, bahçe işinde niçin çalışmadığını söylemesi üzerine aşağıdaki koşmayı söylediğini M. Adil Özder rivayet ediyor:

VİRAN OLSUN

Yine bahar oldu, yine yaz oldu
Kimler kan ağladı kimler şâz oldu
İsterse desinler ahır güz oldu
Bağı kim becerir il viran olsun.

Virane derdini baykuşlar çeksin
Derdimi bilen yok Huda'ya desin
Ben için nafaka Yaradan eksin
Çift, çubuk kim düzer, çöl viran olsun.

Güllerin dalında bülbüller oynar
«Servinaz» yitiren dünyayı n'eyler
KAYNAR'ın bağları elbette söyner
İstemem dünyayı mal viran olsun.

GÜLDÜR YARABBİ

Medet medet âlemleri Yaratan
Sevdiğimi bana buldur Yarabbi.
Sevdâ çekenlerin çoğ olur derdi
Gülmemiş kulların güldür Yarabbi.

Kimse bu âşıkın derdini sormaz
Allah için olsun işini bilmez
Bundan sonra bana bu yer el vermez
Kısmetim buradan kaldır Yarabbi.

Gurbette KAYNARÎ, yakıp yandırma
Gonca güle yad bülbüller kondurma
Ben ölürken Azraili güldürme
Sevdiğime canım aldır Yarabbi.

D İ V A N

Gel seninle el çekelim bugün fâni dünyadan
Hem sekiz cennet cemâlin bağını kim gezdirir?
İnci, zümrütten açılmış türlü olmuş lâleler
Bir yüce dağa yazılmış dağını kim gezdirir.

Kimler idi Ol Resül'ün ipdi kesti tüyünü
Kelime-i tevhid dalında kimler bastı mührünü?
Değişince dünyasını n'eylediler suyunu
Suyunun vardığı yerde ağını kim gezdirir?

KAYNARÎ Mustafa der ki daldım yere, göklere
Hak iman yoldaş edince kim düşecek öğlere (*).
Onda el bağlamak yoktur daha Atabeğlere
Kuruldu mahşerde divan sağını kim gezdirir?

SEMAİ

Ezel bahar yaz ayları
Bir derdi beş olan gönül
Sevdiği yârı yanına
Tazeden düş olan gönül.

Cânân sarmış odasını
Ben alaydım kadasını
Çark-ı felek bâdesini
İçip sarhoş olan gönül.

KAYNARÎ der ah u zârsız
Fâni dünya itibarsız
Derdin eğlenirim yârsız
Dur bağrı taş olan gönül.

(*) Öğeleri: Yerel şivede «önleri» anlamına.

Atabeğler: Eski çağlarda Ardanuç'ta derebeylik yapan (Atabek) leri kast ediyor.

K A H R Î

Artvin'in merkez Hızarlı köyünde 19. yüzyılda yaşamış bir âşıktır. Doğum ve ölüm tarihleri bilinmeyen Kahrî'nin bir koşması ve bir divanini M. Adil Özder İbrahim Pehlivan'dan derlemiştir.

Hey ağalar size tarif edeyim
Bülbül arzumanım güllerde kaldı.
Sefinem garkoldu derya-ummana
Çıkmaz nazlı Sunam göllerde kaldı.

Bu derde düşenler bilmem n'eylerler
Âşık olanları her dem söylerler
Nice meclislerde vasfın eylerler
Hayıf olsun aşkım dillerde kaldı.

KAHRÎ bu sevdâyı hem kâr eyledi
Çekti hasretini hem zâr eyledi
Ne sebebten bizden firar eyledi
Hayıf olsun ırak ellerde kaldı.

DİVAN

Hey ağlar nazar kıdım halları güldür yârin
Dûr dökülür lisanından dilleri güldür yârin.
Mâh yüzünü kaplamıştır bi pare bulut gibi
Görenler desin maşallah telleri güldür yârin.

On iki güzelliğin hepisi buna iner
Gönül pervane misâli daim başına döner
Göğüs mermer, sîm bilekler, vechi nûr gibi yanar
Billûr buhağ, gümüş parmak eleri güldür yârin.

KAHRÎ'ye münasip oldu kucmağa ince belin
Mecnun oldum sahralarda daim beklerim yolun
Hubluğunda hep tamamdır noksanı yoktur bilin
Boyu selvi, kaddı tuba, dalları güdür yârin.

ŞENLİK'E NAZÎRE

Çıldırlı âşık Şenlik'in :

Dalmışam gam deryasına ummanda yüzen benim
Rüyamda çıkıp âlemi seyredip gezen benim.
Pünhandan aldım dersimi ayana çıkmaz sırrım
Ehl-i marfet, hoş sanaat mühevher lisan benim.

diye başılıyan divanına Kahrî, nazîre yapmak istemiştir. Yalnız redif aynı olmakla beraber kafiye farklı olduğundan buna «mülhem olma» da diyebiliriz. (Bkz. Dr. Mehmet Arslan, Çıldırlı Şenlik, s. 129 1973, Sevinç Matbaası, Ankara).

DİVAN

Cennet-i âlâdan çıkmış hur-i gılmanım benim
Aklımı adı başımdan mâh-i tâbanım benim.
Aldı aklımı başımdan etti divane gibi
Seyrangâhta gezer iken taze fidanım benim.

Bülbül-ü şeydâ misâli arttı ah u figânım
Eksik olmaz derunumda bazı derd ü mihnetim
Harc eylesem hayıf yoktur elde var u devletim
Yâr yolunda fedâ olsun cesette canım benim.

Yâr koynunda şah memeler bir gül ü gülşanedir
Mâh yüzünde çifte hallar hubluğa nişanedir
Şimden gerû meskenimiz beygu tek vîranedir
KAHRÎ'yı gözünden atmış nazlı cânânım benim.

HIFZİ

Ardanuçlu Ersrarî'nin çırağı olan Hıfzî'nın Sirya bucağına bağlı Aşağı Maden «Hod» köyünde 19. yüzyılda yaşadığı, güzel saz çalıp koşmalar söylediği köyün yaşlıları tarafından ifade ediliyor.

GÜZELLEME

Güzeller sultanı benim efendim
Açılmış nevreste gül yanakların
Elmadan kırmızı, şekerden beyaz
Açılmış nevreste gül yanakların.

Görenler mest olur âşıka hayfa
Güzellerde hüner canlara cefa
Dertlilere derman hastaya şifa
Bulunmaz pahası al yanakların.

HIFZÎ müptelâdır aklın yitirir.
Her bir köşesinde bir han oturur
Bedirlenmiş kıymetini artırır
Cevahir yeridir hâl yanakların.

ÖRER Mİ OLA ?

Acaba ol şahın nazik boyunu
Alı rakip üzre sarar mı ola?
Müjgân kirpiklerin sırma mûyunu
Çekilip tenhada örer mi ola?

Meleşmez bülbüller zârı olmasa
Acep gül solar mı harı olmasa
Her kişinin bir efkârı olmasa
Kendi vatanından firar mı ola?

Deryalar kaldırmaz kaldım fırakta
Dostum melûl melûl durur zevrakte
Haçan HIFZÎ gönül arzun uzakta
Dahi bu yerlerde karar mı ola?

NE İDİ ?

İptida kalemi yarattı Mevlâ
Diviti ne idi, yazı ne idi?
Ol Adem cennette yedi taneyi
Yediği tanenin tuzu ne idi?

Gör ki bu âlemin şahı neyledi
Dünyadan ahrete Yahya eyledi
Altı aydan sonra bir söz söyledi
Âşık isen söyle sözü ne idi?

HIFZÎ'nın sözünden âlimler naçar
Hudayî olanlar canından geçer
Ol İdris Cennette hulleler biçer (*)
Makası ne idi bizi ne idi?

(*) İlm-i ledüne göre İdris Nebi, kumaştan elbise biçip diken ilk insandır. Ondan önce hayvan derisi giyilir imiş. Yunus Emre bir ilâhisinde:

İdris nebi hulle biçer
Sübhanallah deyu deyu...

diyor. Bu da onun ilk terzi olduğunu gösteriyor. Yine İslâm dinince İdris Nebnin Cennete Allahın izniyle canlı girdiği ve orada yaşamakta olduğuna inanılır.

ESRARÎ

Asıl adı Osman olan Esrarî, Ardanuç'un Anaçlı köyünde yaşamıştır. Doğum ve ölüm tarihleri tesbit edilemeyen Esrarî'nin 19. yüzyılda yaşadığı 1877-78 savaşları sırasında İstanbul'a gittiği biliniyor. Elimizde iki koşması vardır.

GELDİM

Dinleyin ağalar tarif edeyim
Nice cebellerden aştım da gedim.
Elden ele kabdan kaba süzüldüm
Un olup haddeden geçtim de geldim.

Bendi boz bulanık şu dağlğar gibi
Yemişi mahvolan şen bağlar ğibi
Yârini yitiren bir ağlar gibi
Abdâl tek yolara düştüm de geldm.

Kul ESRAR'a demen beyler serseri
Var mı yâr elinden içen kevseri
Dolandım cihanı, Rum'u Kayser'i
Derdime bin defter açtım da geldim.

BİÇENLERDENİZ

(İstanbul'da kendisini hristiyan zanneden bir adama söylediği koşma).

Dinlesinler ehl-i kâmil olanlar
Kıyamet gömleği biçenlerdeniz
Bizde yoktur şu dinlerin gayrısı
Terk edip küffârı kaçanlardanız.

Nideyim eriştim bu ahır zaman
Fitne ile fesat türedi heman
Altı bin altı yüz âyeti tamam
Okuyup biz onu seçenlerdeniz.

Bu fâni dünyada hep benim deme
Fakirin malını kapıp da yeme
Üç yüz altmış beş gün, kırk sekiz cuma
Vird edip biz onu geçenlerdeniz.

Belli olur anda iyi, kötüsü
Kurulmuş terazi sırat köprüsü
Cennet-i âlanın sekiz kapısı
Bizler o kapıyı açanlardanız.

Bir zaman sen yaşa garip ESRARÎ
Çekersin daima gamı, efkârı
Huriler elinden ab-ı kevseri
Alıp kana kana içenlerdeniz.

F İ G A N İ

Artvine bağlı Hızarlı köyünde 19 ncu yüzyılda yaşamayan Figanî'nin doğum ve ölüm tarihleri belli değildir.

Biri âşık Saidî'ye nazîre olmak üzere iki şiiri derlenebilmiştir.

NAZAR KILDIM

Gündüz hasret gece fkr ü hayâlde
Gördüm o cânönı düş nazar kıldım.
Görmeseydi keşki gözlerim onu
Kaldırıp nikabın hoş nazar kıldım.

Sevdiğim seyrana indi salındı
Al yanak üstüne yahşi hâl indi
Bir «of» çektim kara bağrım delindi
Yoksu bağlarına yaş nazar kıldım.

Kime arz edeyim yaman halimi
Felek kırdı kanadımı kolumu
Der FİGANÎ deremedim gülümü
Dostun bağlarına boş nazar kıldım.

GEL YARİM

— Saidî'ye nazire —

Beni abdal eden sen değil misin
Kırıldı gönlümde zârım gel yarim
Herdem yalvarmaktan diller usandı
Sana kurban olsun serim gel yârim.

★

Bîçâre FİGANÎ hem naza gelir
Sineyi yakmağa nâr ceza gelir
Garip bülbül için gül naza gelir
Bugün akşam oldu, yarın gel yârim.

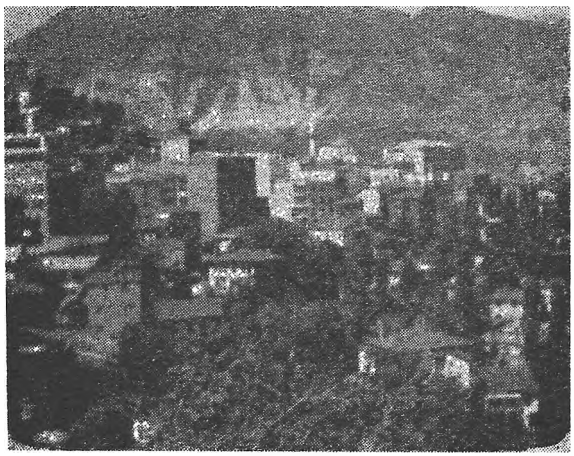

Çoruh vadisine bir bakışj

MAHCUBÎ

Zeytinlik bucağına bağlı Aşağı Hod (Maden) köyünde yaşayan Mahcubî'nin 1912 Balkan savaşlarına katıldığı, bu sebebe 19. yüzyılın sonları ile 20. asrın başlarında yaşadığı sanılıyor.

Müdamî, Karsın İncesu köyünde bir cönk bulduğunu ve o cönkte :

Mukaddem tabii Batum, kasabamız Livanedir.

Hod-ı Suflayı köy kendim duran burda dîvanedir.

dendiğine göre Mahcubî Yusufeli yöresinde yaşamıştır.

HAN YETİŞTİ

Sultanlardan Abdülhamid şaz olsun
Devletler içinde şerefraz olsun.
Dostları çok düşmanları az olsun.
İlme ragıp ol Gazi Han yetişti.

Ol Gazi Han'ın var çok islâhatı
Sâyesinde İslâm buldu şöhreti
Mekke Medine'ye vapur hayratı
Bu şerefe ol âlişan yetişti.

Lütfi Yezdan ola ahırdır zaman
Hak cümleye versin kâmil-ül iman
MAHCUB'um meramım rahmet armağan
Yârana yadigâr destan yetişti.

BİSMİLLAH DERİZ

İrfan meclisinde aşk meydanında
İptida ya fettah, ya Allah, deriz.
Her bir iş anınla bulur intiha
Saniyen kelâmı Bismillah deriz.

Ders almışız bizler bezm-i elestten
Bilinmez sırrımız ta ebed mestan
Haşre dek namımız dillere destan
Pîrimiz Kadirî ya Allah deriz.

MAHCUB'um olmuşum bir yâre muhtaç
İnşaallah etmez ağyara muhtaç
Kanaat serimde sermaye bir taç
Daima «Errizkutal-Allah» deriz.

Ünlü mey ustası
Şavşatlı Cevri Altuntaş

ŞAVŞATLI DİDARÎ

Didarî'nin Şavşat'ın Mirye nahiyesine bağlı Veliköyde yaşadığı, bir süre medrese tahsili gördüğü söylenir. Asıl adı ve doğum tarihini tesbit etmek mümkün olmamıştır. Ancak onun yazdığı şiir ve destanlardan 19. asırda ve 20. asrın başlarında yaşadığını sanıyoruz. Bir koşmasında:

Bin iki yüz kırk beşinde bîhuştum
Aşkım dalgalanıp fezâ'na geldim.

Mısralarından bâdeli bir âşık olduğu, 1829 yılında dünyaya gelmiş olacağını sanıyoruz.

Muamma dalında çok başarılı olan Dîdarî'nin zeki bir insan olduğu, buluşları ve sezişleriyle halk şairleri arasında temayüz ettiği anlaşılıyor.

G E L D İ M

Dokuz ay eğleşip ana rahminde
Emrodu Huda'dan cihana geldim.
Bin iki yüz kırk beşinde bîhuştum
Aşkım dalgalanıp fezâ'na geldim (*)

Bizlere mülk olmaz ahır burası
Muhammet'ten ümmetini çâresi
Ölüm haktır beyan değil arası
Her saat gözledim gümana geldim.

Her şeye kadirdir Cenab-i Bâri
Yaklaştı İsrafil çalmağa sûru
Dünya tamam oldu çıkar Mansuru
Der DİDARÎ ahır zamana geldim.

D E S T A N

(Didarî, 1293 - 1878 savaşının acılarını bu destanda dile getirmiştir).

Yarabbi hidayet yetür hocama
Aldı ateş şirin, cana yetişti.
Ezel böyle imiş yazı beratı
Şad gönlümüz gamlı güne yetişti.

Talipleri bile sağ ve solunda
Meğer âgah oldu dağlar çölünde
Eyvah hocam kaldı Urus elinde
Bu haberler her bir yana yetişti.

(*) Fezâ: geniş yer, meydan.

Beşaret olundu kâfir krala
Hayıf bir gül düştü Uruset ele
Bu haberler gitti tâ İstanbul'a
Vardı Bab-ı Hümayun'a yetişti.

Yarabbi sanadır şikâyetimiz
Yoktur gayrılara hiç minnetimiz
Kaldı böyle garip memleketimiz
Azdı fitne çok isyana yetişti.

Tibel'de kurmuştuk mekânımızı
İlimle besledik bu canımızı
Varıp vîran koyma dershanemizi
Bu feryadım asâmana yetişti.

Bundan sonra bana haramdır Mirye
Arzuhaller İstanbul'a yürüye
Verin hazîneden alın geriye
Yoksa dünya zevaline yetişti.

Gezmiş idik nice çok gurbetleri
Kim bilirdi böyle felâketleri
Burda yetim kaldı hep şakirtleri
Şimdi hâlim pek yamana yetişti.

Etmiş idi Beytullahı ziyaret
Onun hürmetine ola hidayet
Yetişe kırklardan belki keramet
Şâyi olup Al-Osman'a yetişti.

Aslı gam yemezdim bu cihan için
Yaşamazdım hocam böyle gün için
Bugün ahır zaman oldu ben için
Dertli DİDAR' bu tufanda yetişti (*).

(*) M. Adil Özder, Artvin ve Çevresi, 1971, Ay Matb. Ankara, sh. 52-54 de bu destan yayınlanmıştır. 1878 savaşı üzerine Ruslar'un doğudaki işgal hareketini anlatan bu tarihî destandan başka Dîdarî'nin bir destanı daha vardır. Tibel, 1926 dan önce Cevizli köyünün adıdır.

MUAMMA

Ol nedir ki kendi yok sâda verir
Akıbet dünyaya çok ziyanı var? (1)
O nasıl kervandır devesiz yürür (2)
Konar, göçer, onun yüz bin hanı var (3)

Nasıl değirmendir densiz dönüyor (4)
Aleti topraktır kervan iniyor
O nedir ki ağaç atın biniyor (5)
Kendi ruhsuz dört bacağın canı var? (6)

Der DİDARÎ gönlüm çok müşküldedir
Gece gündüz daim kalma kaldadır
O nedir ki gezer başı eldedir.
O nedir ki canı yoktur kanı var (7).

Bu muammanın çözümü : 1) Şimşek ve yıldırım. 2) Güneş, 3) Yıldızlar. 4) Dünya. 5) Cenaze. 6) Tabut. 7) Silâh'tır.

D İ V A N

Açılmış hüsnün bağında gülleri falankesin
Şekerden hasıl olmadır dilleri falankesin.
İptida kalemden damla yüzünün noktaları
Her biri bir hazne değer halları falankesin.

Ayvansaray odalarda selânikler döşenir
Cevahir kemer bağlamış Kirman şalı kuşanır
Beş bin deve katar etmiş Hind kumaşı taşınır
Bağlamıştır bezirgânı yolları falankesin.

Der DİDARÎ mail oldum güzeller öğmesine
Bu bir Selânik parçası benzemez değmesine
Sarraflar kıymet veremez göğsünün düğmesine
El pençe dursa gerektir kulları falankesin.

EFKÂRÎ

Ardanuç ilçesinin Yolüstü köyünde 1909/1316 da dünyaya gelen Efkârî'nin asıl adı Adem, soyadı Şentürk'tür. Annesi Numan Ağa'nın kızı Sultan, babası Yusuf pehlivandır.

1914 yılında Birinci Cihan Savaşı başlayıp Ruslar Artvin, Kars ve Ardahan'ı işgal edince Efkârî, daha önce Merzifona göç etmiş olan amcazadesi İbrahim Usta'nın yanına gitti. Memleketinde Kur'an tilâvetine başlamış olduğundan tahsilini Kara Mustafa Paşa cami avlusunda Marinceneli Selâhattin Hoca'dan dersler alarak tamamladı. Ne var ki 1915 Çanakkale savaşları başlayınca genç yaşta askere alınıp Hamdi Paşa komutasındaki birliğe katıldı. 1917 de «Zasvetel» kasabasına «Almanyaya» giderek orada talim gördü. Oradan Galiçya Cephesine gönderildi. İki yıl içinde biraz da Almanca öğrendi.

3 Mart 1918 de Ruslarla Osmanlı Devleti arasında Litovsk anlaşması yapılarak Kars, Artvin ve Ardahan tekrar Türklere verilince Galiçya'dan İkinci Doğu Kolordusuna katılarak Kafkasyadaki birliğe gönderildi. 18 Alay, 32. fırkanın birinci taburunda çavuş rütbesiyle orduda görev yaptı. Daha sonra Nahçıvan ve Taşlıçay'da Ermeni çetelerine savaş açan birliklere katıldı ve Kâzım Karabekir Paşanın 1918 yılında Tiflis'e giren kuvvetlerinde yer aldı. Karabekir Paşa hakkında yazdığı bir koşmada :

Orduna ses verdi dağ ile taşlar
Bugün dökülmekte her gözden yaşlar
Şimdi matemlidir Sarıkamış'lar
Kars ilinin illerinde saklısın.

diyerek bu değerli komutanını öğmüştür.

7 Mart 1920 de Artvan'in kurtuluşu üzerine her Türk gibi gönlü şad olan Efkârî bir «Zafer Neşidesi» söylemiştir:

Yedi Mart tarihî, mutlu günümüz
Çünkü esaretten bugün kurtulduk.
Yad millete esir idi ilimiz
Muhtelif milletten bugün kurtulduk (*).

Yunanlıların İnönü'de yenilmesi ve 22 Eylül 1922 de Yunan Baş komutanı Trikopis'in esir alınmasından sonra terhis olan Efkârî, memleketine dönmüştür. 1980 de öldü.

Hayatını ziraatle ve kışında dâva vekilliği yaparak sürdüren Efkârî, birkaç kez Konya Âşıklar Bayramına da gerek yarışmacı, gerekse jüri üyesi olarak katılmış, başta Huzurî olmak üzere İzharî, Fahrî ve Posoflu Müdamî ile karşılaşmalar yapmıştır.

Vatan sevgisi, millet aşkı Efkârî'nin şiirlerinde buram buram tüter. Onda coşkun bir ruh hali vardır. Bazı koşmalarını aşağıya dercediyoruz.

— 1 —

ÇORUH DİYARI

Ey benim sevdiğim Çoruh diyarı
Baharın başkadır, yazın başkadır.
Manendi cennettir yeşil bahçeler
Çayırın, çimenin düzün başkadır.

Saymakla bitmeyen şirin yerlerin
Yeşil tepelerin güzel kırların
Yaylımı olmuştur bol sürülerin
Koyunun başkadır, kuzun başkadır.

(*) Bkz. A. Emin Arslan, «Ardanuçlu Âşık Efkârî», Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, Artvin Özel sayısı: Nisan 1966, sayı: 201, sh. 4044-4046.

Kahramanlıkların vardır öğülür
Zeytinli bağların başta sayılır
Dağlarında mor koyunlar yayılır
Maceralı geçen mazın başkadır.

Manendi bir cennet güzel ilin var
Irkından bellidir Türkçe dilin var
Âşık Efkâr gibi şen bülbülün var
Güzel koşmaların sazın başkadır.

— 2 —

SEMAİ

Güzelim bana ıraktan
Bakar nazlanı nazlanı
Beni aşkın fırakına
Yakar nazlanı nazlanı.

Al giyinmiş al üstüne
Beyaz yaşmak hal üstüne
İnce kemer bel üstüne
Sıkar nazlanı nazlanı.

Mailim şakı dillere
Bülbülüm gonca güllere
Altın bilezik kollara
Takar nazlanı nazlanı.

— 3 —

OYUNLARI MİLLÎDİR

Bir isim bırakmış önce ecdadı
Kalmış bu dağlarda pancarcı adı
Çıkıp yaylalara gezmek muradı
Oynaşırlar oyunları millîdir.

Her dernekte millî çalgı çalınır
Gençler oyunlara kalkar salınır
Yaylâra çıkıp dört gün kalınır
Bilinmiştir her adedi bellidir.

Orta çalgıları başa geçer de
Türküler söylenir mani saçar da
Yığnaklarda yemek, kebap açar da
Halay tutan oyuncular bellidir.

Coşkun halaycılar oyuna kalkar
Bir gider ayaklar su gibi akar
Ses verir tepeler seyrine çıkar
Şarkıları bütün ana dillidir.

Arpalı, Yamaçlı ziyaret günü
Bunların yaylâsı «Karagöl» suyu
Pancarlı ayları Ağustos ayı
Dört yaylânın biri «Gürnatelli'dir.» (*).

*) Bkz. M. Adil Özder, Yakın Yurt, 1950, Vakit Matb. s. 99.

— 4 —

BAHAR MIDIR, YAZ MIDIR

Hey ağalar beni yakar bu sevdâ
Ateş midir, alev midir köz müdür?
Her daim gönlümün kış mevsimidir
Eyyam mıdır, bahar mıdır yaz mıdır?

Sağalmıyor sînemdeki bu yara
Son nefeste desem verse su yâre
Bu derdimi n'olur saysam o yâre
Seksen midir, doksan mıdır, yüz müdür?.

EFKÂRÎ'yim yarı buldum sanarım
O yâr sanar ikarımdan dönerim
Sevdiğimde üç nişana yanarım
Edâ mıdır, cilve midir, naz mıdır? (**).

**) Tahir Kutsi: Türk Halk Şiiri ant. 1986, sh. 87. Toker Y.

— 5 —

ÇOBAN KARDEŞ

Yüce dağlar, yeşil yarlar senindir
Davarı yaylâya sür çoban kardeş.
Buzlu sular, gök pınarlar senindir
Şu yanık kavala vur çoban kardeş.

Sesini ağaçlar, taşlar elesin
Sunalar saç gibi bele dolasın
Koyun baş kaldırsın, kuzu melesin
Erisin kuzeyde kar çoban kardeş.

Âşık hayranınız her daim sizin
Vefasız cânandan koparsa izin
Başıboş gönlünü düşünmeksizin
Güttüğü sürüye kor çoban kardeş.

EFKÂRÎ der: Çoban mesleğin metin
Hoşuma gidiyor işin, âdetin
Eğer âşıklara varsa hizmetin,
Keçeni altına ser çoban kardeş.

— 6 —

ÖLSEK NE OLUR?

Saltanat elinden yurt kayıp oldu
Ağlasak ne olur, gülsek ne olur?
Dinleyen yok dâva, dert kayıboldu
Yaşasak ne olur ölsek ne olur?

Aferin o yüzü ağlarımıza
Koydu yad avcıyı bağlarımıza
Dahi güneş çalmaz bağlarımıza
Açılsak ne olur solsak ne olur?

Dahi kıymet almaz bir güle döndük
Eli, kolu bağlı bir kula döndük
Her yelken işleyen bir göle döndük
Boşalsak ne olur, dolsak ne olur.

Bir öksüz çobanın olur mu tacı
Kime dedik hacı, çıktı bir haçı.
Yine mi arıyak Arap huccacı
Arasak ne olur, bulsak ne olur?

Kurtlar zapt olur mu bir bağ içinde?
Kırılır oynayan parmak içinde
EFKÂRÎ canımız bir ağ içinde
Yaşasak ne olur, ölsek ne olur?

— 6 —

AĞIT

Yarab bu ne ölüm, bu nasıl zulüm
Sığmaz yüreklere içler ağlıyor.
Çiçeği burnunda giden bu gülün
Toprağa karışan saçlar ağlıyor.

Hiçbir can dayanmaz böyle bir zâra
Mahşere kalmıştır bendeki yara
Hey mezarcı kazma vurma mezara
Sen görmezsin toprak, taşlar ağlıyor.

Ötme bülbül ötme bağlar yaslıdır
Bugün Ardanuşta dağlar yaslıdır
Kalan bir Kerem'dir, giden Aslı'dır
Ovalar, yaylâlar, göçler ağlıyor.

EFKARÎ sen gamsız kalmazsın bir gün
Ortada bir tabut, bu nasıl düğün?
Her kimin yüzüne baktımsa bugün
Çekilir yürekler içler ağlıyor.

— 7 —

FATMA NİNEYE TAŞLAMA

Tavuğuma atma taşı
Onlar bizim evin kuşu
Öldüreceksin nunuşu
Ayıptır bu sana karşı

Nine, nine Fatma nine
Tavuğa taş atma nine
Kıracaksın bacağını
Yıkacaksın ocağını.

Ürkütme tavukçuğumu
Ağlatırsın çocuğumu
Nine nine Fatma nine,
Kaşlarını çatma nine.

Kıracaksın kanadını
Kıramadım inadını
Be hey meşenin odunu
Söyle zararın adını.

Nine, nine Fatma nine
Tavuğa taş atma nine
Misafiriz köyünüze
Uyamadık huyunuza

Nasıl ziyan verdi size
Nine nine Fatma nine
Kaşlarını çatma nine.

Eştiyseler samanını
Kestir verem ziyanını
Gel ikna edeyim seni
Ne olur incitme nine.

Nine nine Fatma nine,
Tavuğa taş atma nine
Efkârî'nin budur bahsi
Senin olsun yumurtası.

Ortak olsun da civcivsi
Koy senin olsun hepisi
Nine, nine Fatma nine
Tavuğa taş atma nine.

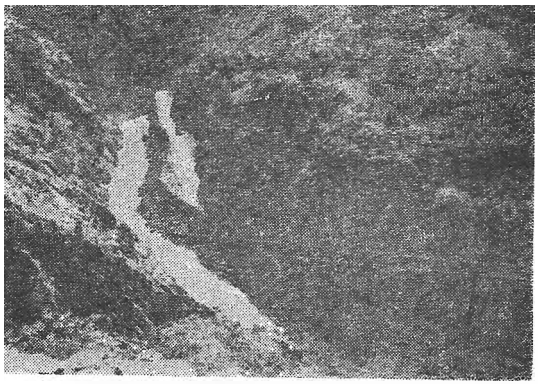

Çoruh Vadisinde Bir Görünüm.

EFKÂRÎ'DEN HUZURÎ'NİN SAZINA

Âşık Adem Efkârî, Konya Âşıklar Bayramından Ardanuç'a dönerken Huzurî'nin köyü Esenyaka'ya çıkıyor. Oğlu Galip Fikri'den şairin sazını görmek istiyor. Telleri bozulmuş, perdeleri güveler yemiş olan saza bakarak şu koşmayı söylüyor:

Ey şanlı üstadın mâtemli sazı
Ağlamış, çürümüş tellerin senin
Senden gitmiş Huzurî'nin avâzı
Artık değişilmiş hallerin senin.

Her tarafın gördüm mâtem bürümüş
Aka aka göz yaşların kurumuş
Güve değmiş perdelerin çürümüş
Ne ile gözükür yolların senin.

Senin ustan âşıkların nazırı
EFKÂRÎ söylerim gelmiştir yeri
N'ettin Huzurî'yi beklersin Zor'u
N'oldu sana değen ellerin senin.

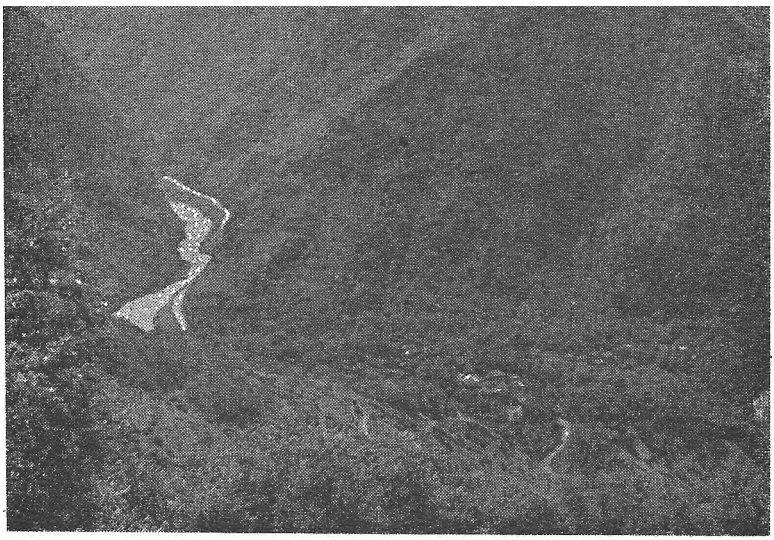

Çoruh Vadisi ve Mahirî'nin Köyü İnanlı

EFKÂRÎ İLE FAHRÎ KARŞILAŞMASI

İki âşık, aşağıdaki karşılaşmayı Esenyaka köyünde 1938 yılında yapmış, âşık Ali Huzurî Coşkun tarafından, zapta geçirilmiştir. Huzurî'nin cönklerinden yararlanarak istinsah ettik.

Âşık Fahrî:

Gel âşık seninle alt-üst olalım
Koparak dumanın tozu bu gece.
Adana, Konya'yı dolanıp geldin
Alacam elinden sazı bu gece.

Âşık Efkârî:

Her olur olmazla ben dost olamam
Herkesin altına bir post olamam
İhtiyarım yahu, alt-üst olamam
Dolanma bayıra, düze bu gece:

Âşık Fahrî:

Her âşık anlamaz sağ ve solundan
Dökmeğe başlarsam zehri dilimden
Bu akşam yakanı kurtar elimden
Ardanuçtan ver gel kızı bu gece.

Âşık Efkârî :

Şimdi altmışında neylersin yari
Senin evlenmenin değildir yeri
Kız yerine sekseninde bir karı
Vermelisin bin beş yüzü bu gece.

Âşık Fahrî :

Âşıklar cengine hemen dalarım
Orduları bölük bölük bölerim
Üzerinde tüy bırakmam yolarım
Geçirdim elime kazı bu gece.

Âşık Efkârî :

Aşk oduna yakılmadan korkarsın
Cahillere takılmadan korkarsın
Yollar donmuş yıkılmadan korkarsın
Korkuttu Zor köyün buzu bu gece.

Âşık Fahrî :

Her neyi yaparsak tamam yapalım.
Tellâklık bilirsen hamam yapalım
Seni Zor köyüne imam yapalım
Saralım başına bezi bu gece.

Âşık Efkârî :

Âşık olan birbirine tokuşur
Bazan da tekellüm söyler takışır
İmamlık bana, müezzinlik sana yakışır
Çektin bu sınıfa bizi bu gece.

Âşık Fahrî :

Yâr elinden dolubâde içerim
Ham taşla gevheri iyi seçerim
Vücudunda yüz bin yara açarım
Serperim yarana tuzu bu gece.

Âşık Efkârî :

Bu tekellüm gitsin boyu boyuna
Bâde içtim deme turşu suyuna
Benim ile girmek ister oyuna
Zor köyünde yedim kuzu bu gece.

Âşık Fahrî :

Silâhşör diyorlar gürzü atmağa
Kendini alıştır tuğda yatmağa
Beş on yumurtadan civciv yapmağa
Çıkaram altından kuzu bu gece.

Âşık Efkârî :

Efkârî meydanda sanma şaşırdı.
Nicesini yola koydu aşırdı
Bizi kükürt aramaya düşürdü
Nerden bulduk bu uyuzu bu gece? (*).

Âşık Fahrî :

Bektaşı misâli geçip oturdun
Ben FAHRÎ'nin sıfırını bitirdin
Yine Huzurî'yi hatırıma getirdin
Koydun içerime kozu bu gece.

(*) (Burada kafiye-ayak değişiyor. Atışmada söylenenler hakaret sayılmaz).

Âşık Efkârî :

Ayak bitti tekellümü deyiştin
Ben anladım ki sen nere dönüştün
Gezdin birkaç vilâyeti dolaştın
Kayalık içinde Zor'a dönmüşsün.

Âşık Fahrî :

Çokça konuşmuşsun lâf tutmuş seni,
Kaşa oturmuşsun küf tutmuş seni
Fazla okumuşsun kaf tutmuş seni
Derinin içinde lora dönmüşsün.

Âşık Efkârî :

Ben bilmezdim Zor'da bu da var imiş
Aşk ile mest olmuş kemale ermiş
Sedâsı kesilmiş hem de göğermiş
Tuluğun içinde şora dönmüşsün.

Âşık Fahrî :

Vucüd ikliminde sevdâ var mıdır?
Yanmış, çıralanmış nâre dönmüşsün
Postunda oturan dervişler gibi
Başından ayağa nûra dönmüşsün.

Âşık Efkârî :

Âşığım der üçle beşten atarsın
Buraya gelen her âşığa çatarsın
Bazan ilişirsin bazan katarsın
Bahçe çeperinde hara dönmüşsün.

Âşık Fahrî:

Sükûtsün görenler sanırlar gelin,
Elinde eldiven ayakta nalın
Belinden incesin dalından kalın
Yer altında gezen mura dönmüşsün.

Âşık Efkârî:

Bir zaman eline saz alıp gezdin
Baba Huzurî'den usûller yazdın
Ahırında sen bu mesleği bozdun
Bir mütahhit olup vara dönmüşsün.

Âşık EFKÂRÎ'ye çatmak hevesin
Evirem, çevirem bakayım nesin
Kuru kaval gibi çıkmıyor sesin
Çığ da koparamaz kıra dönmüşsün.

Âşık Fahrî:

Der FAHRÎ gözünde ağın var senin
Bülbüller ötecek bağın var senin
Karnında kırk kilo yağın var senin
Değirmen çarkında pere dönmüşsün.

Âşık Efkârî:

EFKÂRÎ der kokan iğde değilsin
Ağa desem olmaz bey de değilsin
Kayseri değilsin, Niğde değilsin
Biraz ötesinde Bor'a dönmüşsün.

FAHRÎ

Asıl adı Ali, soyadı Karabulut olan Âşık Fahrî Yusufeli ilçesinin Esenyaka köyünde 1913 yılında doğmuştur. Ustası Ali Huzurî Coşkun'dur. Huzurî, İzharî, Efkârî ile karşılaşmaları vardır. Epey süre medrese de okuduğundan Arapça ve Farsçaya vakıf, seri yazı yazan bir aydın kişi olduğundan bazı âşık karşılaşmalarını zaptederek, unutulup kaybolmamasını sağlamıştır.

Huzurî ile beraber Kars, Erzurum, Ağrı illeri ve ilçelerinde yıllarca gezip koşma, semai, divanî ve türküler söyleyen Fahrî'nin elimizde pek az şiiri vardır.

Bir ara inşaat müteahhidliği yapan Âşık Fahrî, Artvin, Karaköse «Ağrı», Tutak, Patnos, Düzce'nin camilerini inşa ettirmiş, son yıllarında Esenyaka köyüne dönerek bağ ve bahçeçe işleriyle uğraşmıştır.

MÜSEDDES

Âşık Huzurî'nin aruz vezniyle yazdığı bir şiirini okuyalım.

Ey serv-i seyhi bağda serv-i semenimsin
Ruh-i kalbim, rişte-i feyz-i sühenimsin
Bâde-i gamım derd-i dilemim dâğ-ı nemümsin
Bî- mihr ü türlü hatır dökenimsin

Çok çok bilirim aybını amma ki benimsin
Aybın diyemem kimseye zîra ki benimsin.

Ahval-i perîşanımı görsen utanırsın
Çektiğim adade alırsan utanırsın
Ellere vefa, bizlere hançer kuşanırsın
Gülşende mi külhanda mı nerde dolanırsın?

Çok çok bilirim aybını amma ki benimsin
Aybın diyemem kimseye zîra ki benimsin.

Beni mahveyledi mestane nigâhın
Çok Kays'ı deli etti senin zülf-i siyahın
Kaşın, gözün şeref-i kadrini mahveyledi mâhın
Aşkın ciğerim yaktı nice âle siyahın

Çok çok bilirim aybını amma ki benimsin
Aybın diyemem kimseye zîra ki benimsin.

Sevdâ le âlemde Huzurî gibi zârım
Eyvah medet belli değil leyl u niharım
Yok nabutuna zerre kadar sabr u kararım
Bu mısr ile nakş olunur senin mezarın

Çok çok bilirim aybını amma ki benimsin
Aybın diyemem kimseye zîra ki benimsin.

ARTVİN DESTANI

Çok vilâyet gezdim görmedim dengin
Dolansan bulunmaz eşi Artvin'in.
Her sebze mebzuldur lezzetli şeker
Altındır toprağı, taşı Artvin'in.

Her gün bayram gibi davulu, sazı
Neş'e ile geçer baharı yazı
Çalkanır göllerde ördeği kazı
Bülbül gibi öter kuşu Artvin'in

Saklayan bulunmaz yüzde on malı
Ormana bakıyor sağ ile solu
Ağaç meyve verir arılar balı
Senede bir aydır kışı Artvin'in.

Camide boş kalmaz dolar mihraplar
Kahve, lokantada güler ahbaplar
Her köşe başında döner kebaplar
Gayet meşhur olur şişi Artvin'in.

Binaları kiremitle örtülü
Arazisi altın ile tartılı
Cihan harbi sefaletten kurtuldu
Daha çok genç kaldı yaşı Artvin'in.

Der FAHRÎ doğru çalışan çoktur
Yerleri dar amma gözleri toktur
Esnafı çalışkan hasutluk yoktur
Pek az bulunur kallaşı Artvin'in.

ZOR «ESENYAKA» KÖYÜ DESTANI

Ne kadar methetsem methe revadır
Açılır baharda gülleri Zor'un.
Cennetten seçilmez ab-ı havadır
Dört taraftan esen yelleri Zor'un.

Yağı bol, sütü bol, etine lâf yok
Şairler yatağı methine lâf yok
Bağ, bahçe yoncadır otuna lâf yok
Gayet besilidir malları Zor'un.

İçeride yemez yaz, kış sürüler
Kuş uçurtmaz bekçilidir korular
Yüz çiçekten macun yapar arılar
Gayet tatlı olulr balları Zor'un.

Zor'a deli gelen kimse uslanır
Altın, gümüş küp içinde paslanır
Düğünde bayramda herkes süslenir
Her yerden fazladır alları Zor'un.

Bahçesi var ama bülbüller ötmez
Bacası var ama dumanı tutmaz
Yüz yıl kısır kalır kocaya gitmez
Gayet inatlıdır dulları Zor'un.

Rahat bir nefesi getiremedik
Arzuyu yerine götüremedik.
Üç sene çalıştık bitiremedik
Yine yarım kaldı yolları Zor'un.

FAHRÎ der ki ömür satın alınmaz
Gurbete gitmeyen pek az bulunmaz
Fantazi artmıştır bu huy silinmez
Biraz perîşandır halleri Zor'un.

BİR GÜZELE

Esenyaka köyünde Mehmet Demirci'nin kahvesinde bir güzel kızın resmini gören Âşık Fahrî, Efkârî ile birlikte ona güzelleme söyler.

Ne gidişin belli, ne de duruşun
Her saat karşıma çıkarsın güzel
Ne öpüşün vardır ne de gülüşün
Mahzun bir bakışla bakarsın güzel.

Dudak sende, lisan sende dürr sende
Kiraz sende, ayva sende, nar sende
Cennet kürsüsünden nişan var sende
Bir reyhan misâli kokarsın güzel.

Güzellikte rengin yoktur birinci
Beyaz hem ahmerî hem de narenci
Dudağın kevserdir dişlerin inci
Ocaksız, ateşsiz yakarsın güzel.

Der FAHRÎ al beni olayım Bilâl
Döksen bu kanımı ederim helâl
Leb sükker, dil imran, dehanın zülâl
Yanan arı gibi sokarsın güzel.

EFKÂRÎ'den DUVARDAKİ RESME

(Bir kısım köylüler Âşık Efkârî'nin de duvardaki güzel kız resmine bir güzelleme söylemesini istemişler. O da köylüleri kırmamış):

Nazmıma vesile olan sûretin
Melektir bakışın desem aldanmam.
Bence çetin bilmek yar memleketin
Gönlüme akışın desem aldanmam.

Arasam bulunmaz geçer nice yıl
Sarsam konuşmazsın ey canı senkil
Sanki taze açmış yedi veren gül
Bu misal kokuşun desem aldanmam.

Sen akmışsın üç âşığın içine
Seni bulmak için gitmeli Çin'e
Şahın gibi canım alıp pençene
Bu misâl takışın desem aldanmam.

EFKÂRÎ'yem canım sade mihnette
Hiç güzel görmedim böyle sûrette
Bir tek eşin gördüm bağı cennette
O Sündüzdür eşin desem aldanmam.

İZHARÎ

İzharî'nin asıl adı Mehmet, soyadı Ayık olup Yusfeli ilçesinin Esenyaka köyünde 1914 yılında doğmuştur. Âşık Huzurî onun şiir söylemedeki kabiliyet ve hünerini keşfedip çırak olarak yetiştirmiş, yanına alarak brçok yerleri birlikte gezdirmiştir. 1936 yılında Şenkaya'nın Bardız bucağına Huzurî ile giden İzharî, Nihanî gibi badeli bir âşık, Huzurî gibi usta bir âşıkla iki gece süren uzun bir deyişmede bulunmuştur.

Âşık İzharî kendi hayatını şöyle anlatıyor:

Bin üç yüz otuzda geldim cihana (*)
Koptu seferberlik gözümle gördüm.
Oldu muhaceret uydum zamana
Maderim sırtında Çorum'a vardım.

(*) Rumî 1914 tarihinde doğmuştur.

Tam kaldım altı yıl etmedim keder
Etti vefat orda sevgili peder
Bize böyle imiş takdiri kader
Hem fakir, hem yetim boynumu burdum.

Oradan sılaya tuttuk yolumuz
Evvel Erzurum, şimdi Artvin ilimiz
Memleket hasreti büktü belimiz
Yürüdüm iki ay kendimi yordum.

Zengin de yok ekmek fakirde az aş
Geçim için vurduk çok çâreye baş
Bir iken bin oldu açlıktan telâş
Bir yana kaçmayı aklıma kurdum.

Yarabbi bir çare kıl n'ideyim dedim
Doyunca bir lokma yutayım dedim
Diyar-ı gurbete gideyim dedim
Düşündüğüm fikri anneme sordum.

Annem izin verdi düştüm yollara
Attı felek bizi çölden çöllere
O ki varıp gittim gurbet ellere
Bir garson olarak kahvereye girdim.

Eğlendim orada kaldım nice ay
Gecesi uyku yok, gündüzü hay hay
Geldi bir müşteri istedi bir çay
Tabağı düşürdüm bardağı kırdım.

Usta azarladı çık dedi burdan
Seni öldürürüm geçersin serden
Dedim Yarap bir yol kaçarım nerden
Sırtıma almağa yorganı serdim.

Diyar-ı gurbette kaldım nice yaz
Perîşan halimden ne söylesem az
Az çok para kazanmıştım ben biraz
Şükrüm ol Hüda'ya eyledi yardım.

Felekten serime atıldı bir ok
Tükenmez sînemde derd ü gamım çok
Her ne iş yaptımsa baktım sonu yok
Ahır şairlikte kararı verdim.

İlçe Yusufeli, Çoruh ilimiz
Kem yerde kocalık büktü belimiz
Mihnet-i sevdâdır elde malımız
Aşkı ibraz edip sözümde durdum.

Feleğin sillesi değdi güşumde
Akşi felek çok dolaştı peşimde
Teveccüh eyledim tam kırk yaşımda
Kader böyle imiş murada erdim.

Bin üç yüzotuzda cihana geldim
On beşinde aşkın bahrına daldım
Zor köyünde İZHAR' diye ad aldım
Çıkmadım bir yana mitili serdim.

İzharî, Âşık Efkârî, Fahrî, Sarrafî ve Azarbaycanlı kadın âşık Feride ile deyişmelerde bulunmuştur. Bu deyişmeleri (ÂŞIK KARŞILAŞMALARI) adı altında 180 sahifelik bir kitapta topladık.

İZHARÎ'den BİR KAT'A

Şöhret-i şanın yaktı yandırır beni
Mesti hayran olmadan bir bade kandırır beni
Nermi gafletten uyandım dîdeler kan ağlamış
Düştü bir sevda ateşi yaktı, yandırır beni.

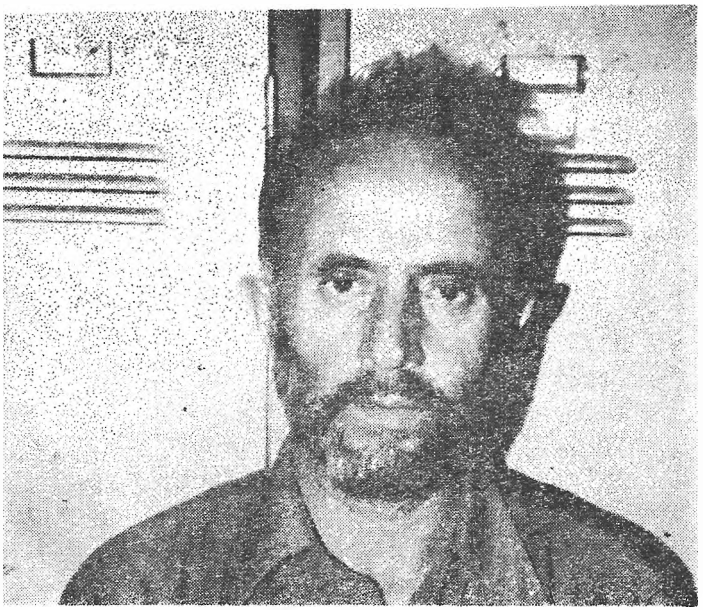

Şavşatlı Deryamî 1978'de Sakarya'da

D E R Y A M Î

Şavşat'ın Arsiyan köyünde 1926 yılında doğmuştur. Asıl adı Dursun Ali, soyadı Erdoğan olan âşığa, edebiyatçı Halil Açıkgöz'e söylediğine göre, ustası Huzurî **«Deryamî»** mahlâsını vermiştir. Sakaryada bize anlattığına göre Erzurum Halkevinde bir zamanlar müdürlük de yapmış olan Sıtkı Dursunoğlu, âşık Dursun Ali'yi dinledikten sonra kendisine hayranlığını belirtmiş:

«Bu adam derya mı ne?» diye mırıldanmış ve **«Deryamî»** mahlâsını kullanmağa başlamıştır.

Deryamî, 1950 yılında Erzurum Halkevinin açtığı şiir yarışmasına, **«Hürriyet»** adlı şiiri ile katılmış ve birincilik ödülünü alınca şöhreti Doğu Anadolu'da, Kars, Artvin ve Erzurum yöresinde yayılmağa başlamıştır. Folklor ve halk edebiyatı üzerinde derleme ve incelemeler yapan öğretmen Nejat Birdoğan, Deryamî'yi Iğdır yöresinde tanımış ve Türk Folklor

Araştırmaları dergisinde 39-64 de onun hakkında güzel bir etüd yayınlamıştır.

Birdoğan'ın anlattığına göre Deryamî Iğdır köylerinde «çerçi» denen seyyar kumaş satıcığı yapardı. Önce sazını çıkarıp çalar, şiir ve güzellemeler söyleyip halkı başına toplar, sonra da sazını bir tarafa fırlatıp: **«Gelelim tezgâhımıza...»** diyerek eline, sazın yerine bu sefer metresini alır ve kumaş satarak hayatını kazanırdı.

Bir miktar para kazanınca eski bir kamyon alarak Adapazarı'na gelen Deryamî, burada nakliye işlerinde çalışırken 1976 yılının Eylül ayında karısına kızar; onun, eve almak istemesine şartlar koşması ve para almadan eve sokmaması üzerine kira ile oturduğu evi ateşe verip yakar. Asıl ızdıraplı günler bu tarihten sonra başlar: Tevkif olup Sakarya Cezaevine girer. Oradan manzum tahliye dilekçeleri yazınca Ağır ceza Savcısı **Ayhan Abdi Özen** ve hemşehrisi Mehmet Gökalp'ın dikkatini çeker ve âşığa bir de saz alıp onu ziyarete giderler.

Deryâmî, önce 3 aylık bir mahkûmiyetle cezaevinden tahliye olur. Ancak müdahil avukat dava dosyasını temyize gönderince karar bozulur ,tekrar tevkif edilir ve hapse konur: Bu sefer beş yıl ağır hapis cezası verilmiştir. Çaresizlik içinde kalan Âşık Deryamî (*) cezaevindeki durumu kuvvetli bir şiirle belirtir:

Sizin köyde hürriyet var, hayat var,
Bizim köyün baharı yok, yazı yok.
Sizin köyde gelin kızlar geziyor
Bizim köyün gelini yok, kızı yok.

(*) Bkz. Halil Açıkgöz, «Âşık Deryanî», Türk Edebiyatı Derg. Ocak 1988 Sayı: 171 sh. 49-51 ve **«Âşık Deryamî, Hayatı ve Şiirleri**, 1988 400 sh. Türkiyat Basımevi - İstanbul.

Sizin köyde bağ-bahçeler tozuyor
Bizim köyde beton duvar kızıyor.
Sizin köyde ana-kuzu geziyor
Bizim köyün kucağında kuzu yok.

Sizin köyde koyun-kuzu meliyor
Bizim köyü hep fareler deliyor
Sizin köylü tatlı tatlı gülüyor
Bizim köyün hiç gülümser yüzü yok.

DERYAMİ der sizin köyde umut var
Bizim köyde gök görünür bulut var.
Sizin köyde maç yapılır raunt var
Bizim köyün sahası yok, düzü yok.

Hapishaneyle dış âlemi bu derece güzel dile getiren kaç şairimiz var? Gâh istihza eden, gâh ciddiyetle söylenen bu koşmalar, Deryamî'yi Sakarya hallına sevdirdi.

Gençliğinde Zahide adlı bir kıza âşık olan Dursun Ali, kızın başka bir köye gelingitmesi üzerine şu semaiyi söylemiştir:

Hele gelin bana sorun
Eli bıraktım giderim
Gönül bahçesinde açan
Gülü bıraktım giderim.

Yâr görür mü hayâlinde
Beni bu dertli hâlimde
Sevdiğimin cemâlinde
Halı bıraktım giderim.

Bozdum bahçemi bağımı
Seyret Arsiyan dağını
Ana, baba ocağını
Dolu bıraktım giderim.

DERYAMÎ bin aşkın atı
Çoktur bu aşkın sür'atı
Kazandığım saltanatı
Malı bıraktım giderim.

Şavşat'tan uzaklaştığı 1958 yılından sonra; sıla hasreti onu yakmış, kavurmuştur. Derdini şöyle dile getiriyor:

Yine geldim vatanıma
Göreydim sonra öleydim.
Yâr otağından içerî
Gireydim sonra öleydim.

Yârin hilâl kaşlarını
O şahin bakışlarını
Dalga dalga saçlarını
Öreydim sonra öleydim.

Yârim unuttu adımı
Ben unutmam feryadımı
Yâr köyüne kanadımı
Gereydim, sonra öleydim.

Hayatı ızdırap ve yokluklar içinde geçen Deryamî, sosyal konulara olduğu kadar tabiatın güzelliklerine de eğildi. Çiçeklere bile derdini anlatan âşık, 17 Kasım 1987 de Istanbulda öldü.

GEVHERİNİZ VAR

Mahlâsî «Mehmedî» bir gül demedi
Aşkın cebelinde cevheriniz var.
Gönül sarayının aşk-ı ebedî
Şiir sahasında gevheriniz var

Hicran otağında, gam yatağında
Dostun ırmağında, şıtâ çağında
Kasavet dağında, gönül bağında
Aşkın batağında kevseriniz var.

Gülme mezarıma, gülme zârıma
Kader hep yek attı gülme zarıma
İstersen dikersin gül mezarıma
Artvinli DERYAMÎ serseriniz var.

GİTMİŞ DEDİLER

Şeydâ bülbül haber aldım
Bağı terk etmiş dediler
Birden derinlere daldım
İzinli gitmiş dediler

Baba Mehmedî ozanı
Gönül şehrinin ezanı
Aşk ocağının kazanı
Kaynayıp tütmüş dediler.

Ne var, ne yok bizim elde
DERYAMÎ boğuldu gölde
Dertli bülbül Yusufel'de
Gitmiş de ötmüş dediler.

1978 yılı kış ayında hapishaneden âşık Deryamî'nin gönderdiği bu koşmaya Mehmedî (Mehmet Gökalp) şu nazîreyi yapmış ve göndermiştir.

Deryamî Adn cennetinde
Uzanıp yatmış dediler.
Aşk çölünün heybetinde
Batağa batmış dediler.

Bizim eller harab olmuş
Bahçeleri turab olmuş
Ciğerleri kebab olmuş
Zehirden tatmış dediler.

MEHMEDÎ Hak nazarında
Baykuş ötmez mezarında
Benliğin aşk pazarında
Bir pula satmış dediler.

BİZLERİ DE YAZ

Sakarya Savcısı Nevzat Odyakmaz
Kitabın içine bizleri de yaz.
Kıymetli eserin gönülden çıkmaz
Tüyleri yolunmuş kazları da yaz.

Azı hayat yaşar, çoğu dardadır
Çıkış yolu bilmiyorum nerdedir?
Ağa ayda gezer, fakir yerdedir,
Önünü görmeyen gözleri de yaz.

Her gün memlekete girer bir moda .
İçki, viski, ince işler baloda.
Fakir köylü ter döküyor tarlada,
Eli nasırlanmış kızları da yaz.

.....
Haksızı gördük mü çatıyoruz biz,
Bazı da yıkılıp batıyoruz biz.
DERYAMÎ hapiste yatıyoruz biz
Telleri kırılmış sazları da yaz.

(Hali Açıkgöz'ün hazırladığı Aşık Deryamî kitabından).

YALAN MI?

(Ayhan Özen, Bekir Sami Daçe, Mehmet Gökalp ve Eczacı Yücel Bey Deryamî'ye bir saz hediye ettikleri gün söylediği şiir).

Nasipten bahseden hocam
Bizlere kuru kurban mı?
Sizin nasip pirzola da
Bizimki ekşi ayran mı?

İkimiz Adem, Havva'dan
Çıkmışız ayni yuvadan
Sen usandın baklavadan
Bize koca patlıcan mı?

İçimdeki bu yarada
Sen orada, ben burada
Sen Paris'te, Londrada
Bana Artvin, Ardahan mı?

Doldur kadehi içek de
Getir tarlayı biçek de
Senin sözlerin gerçek te
Benim sözlerim yalan mı?

DERYAMÎ sözlerin canda
Bilene derde derman da
Seni doğuran insan da
Beni doğuran hayvan mı?

Sakarya, 10.10.1976

ÖTEMEZ...

Hürriyet âşıkı yaralı bülbül,
Bin dönüm yer kafes olsa yatamaz
Vatanı çalılık, neşeli bülbül
Gül kokusu almayınca ötemez.

Altın kafes «gel gel» diye seslesen
Her yanına ipek çekip süslesen
Keklik vurup eti ile beslesen
Hürriyet delisi lokma yutamaz.

Yardım eyle velîlerin velîsi,
Sahabeye ikram illâ Alisi
DERYAMÎ olsaydı aşkın delisi
Delinin ağzını kimse tutamaz.

SULTAN MI YAPTIN?

Seni bilmeyeni, tanımayanı
A'zasını benden noksan mı yaptın?
İsmi kâfir dedin inanmayanın
Sanki ona karşı isyan mı yaptın?

Hep eşit yarattın, ayırmadın ki,
Seveni sevip de kayırmadın ki
Benim köye gelip buyurmadın ki
Beni ondan farklı insan mı yaptın?

Mü'min ile münafıkın arası,
Ayırşalar, ayrılacak neresi?
Burda değil ayıracak orası
DERYANÎ'yi köşke sultan mı yaptın?

ZAMLAR ÜSTÜNE

Ucuzluk jetten sür'atli
Tut tutabildiğin kadar,
Et oldu yedi kanatlı
Yut yutabildiğin kadar.

Fakir hasta düşmüş inler
Kim var ki derdini dinler?
Ak günlere kara günler
Kat, katabildiğin kadar.

Mimar hasta saray bozuk
Verilen emeğe yazık.
DERYANÎ zam, sivri kazık
Dürt dürtebildiğin kadar...

Deryamî'nin 1500 ü aşkın koşma, destan ve güzellemesi var.

ADALETE ÖVGÜ

Bir güzel seyrettim Hak deryasında
Sürmeler çekilmiş kalem kaşına.
Sordum bu güzelin adı adalet
Keşke otursaydı benim başıma.

İnceden inceler iniş, yokuşu,
Suçluyu şaşırtır arslan bakışı.
Dili bile ayrı o bülbül kuşu
Güle konar, konmaz leşin üstüne.

Kılı kırka bölüp ince seçerken,
Çözülmeyen düğümleri açarken
DERYAMÎ der yanlarından geçerken
Gel otur dediler, taşın üstüne.

ZATEN BELLİ ÂVAZINDAN...

Deryamî, Sakarya Cezaevinde tutuklu iken ona çok acımış ve bir semai yazıp göndermiştim. Hemen nazîresini yaparak bana cevap vermişti. İşte 1977 yılının Ağustos ayında yazdığım koşma.

Deryamî daldı çıkmadı
Bu muhabbet denizinden
Dervişler diri gömüldü,
Kefenler Antep bezinden.

Unuttuk yalan dünyayı
Geçirdik yılları, ayı,
Vurduk yaralı turnayı
Kör ettik iki gözünden.

MEHMEDÎ getirdi yada
Gerçekler acı dünyada
Başlamayalım feryada
Gücenmeyelim sözünden.

DERYAMÎ'NİN NAZÎRESİ

Âşık ma'şuka eremez
Eğer geçmezse özünden.
Hüsn-ü cemâlin göremez
Yanmazsa onun közünden.

Elif, Mim'den akar pınar
İçmeyen içeni kınar.
Pervane ateşe yanar
Sönmeyen aşkın özünden.

Gece, gündüz ne getirir?
İnsan ömürünü bitirir
Âşık aşkını yitirir
Eğer dönerse sözünden.

Yakan yananı yaktı mı
Sayılı günler aktı mı,
Bu ruh kafesten çıktı mı
Toprak olur enkazından.

Dıştan savcı, içten şair
Ömür pirincini ayır.
DERYAMÎ kurumuş nehir
Zaten belli âvâzından.

ONA MI MİNNET EDECEĞİM

Âşık Deryamî, kabadayı meşrepliği, hayata yukardan bakışı, sert mizacı ile hemşehrisi Ali Huzurî'nin karakterini taşıyor gibiydi. Huzurî, Zarrafî ve Yangunî Tokdemir adlı saz şairleriyle karşılaşmalar yapmıştı. İrticalen şiir söylemekteki meharetini Konya Âşıklar Bayramın'da ve İstanbul'da Gülhane Parkında yapılan «Aşıklar Şöleninde» gösteren şairin birlikte otururken hemen şevke gelerek bana yazdırdığı koşması şöyledir:

Damarında kan şüpheli
Kana mı minnet edecem.
Veren O'dur, alan O'dur.
O'na mı minnet edecem?

İstediği yere çeksin
Fakirin belini büksün
Mezarıma diken diksin
Sana mı minnet edecem.

Bu bir varlığın gücüdür,
Bilmez her taraf suçudur
Yazık yazık hukukçudur (*)
Sîne mi minnet edecem.

Bu rüzgâr ki böyle esti
Beni zam, kasavet bastı
Kılıç ki sînemi kesti
Kına mı minnet edecem?

DERYAMÎ'yi aşk yediyse
Geçer böyle çok hadise
Peygamber benim dediyse
Dine mi minnet edecem?

Sakarya Belediye Başkanlığı, uzun süre bu ilde kalan, ızdıraplı günler geçiren, ama edebî zevkını dilden bırakmayan Deryamî'nin şiirlerini yayınlamağa karar vermiş ve muhterem edebiyatçı Halil Açıkgöz kitabını hazırlayıp baskıya vermiştir.

Belediyenin bu kadir şinas davranışı Artvin, Erzurum ve Kars illerinin belediyelerine örnek olmalı. Sümmânî, Zülâlî, Hıfzî, Huzurî ve Keşfî gibi saz şairlerinin eserlerini yayınlamakta yardımcı olurlarsa, edebiyatımız kazançlı çıkacaktır.

HATIRI YOK MU?

Artvin'den Çoruh akıyor
Akışın hatırı yok mu?
Dağlar dağlara bakıyor
Bakışın hatırı yok mu?

(*) Aleyhinde dâva açan H.A. adlı bir avukatı kast ediyor.

Vatan o köşeye doğru
Çiçekler neşeye doğru
Karanlık meşeye doğru
Yokuşun hatırı yok mu?

Dedelerimiz n'ettiler
Hepsi elele tuttular
Düşmana kurşun attılar
Bakışın hatırı yok mu?

Çayır, tarla dört köşeler
Yaylâmızdaki neşeler
Boynu buruk menekşeler
Kokuşun hatırı yok mu?

Yeşil Artvin ahalisi
Muhabbetin pahalısı
Dokunur, kimim, halısı
Nakışın hatırı yok mu?

İsrafilim, Haşim Beyim
Sen ne isen ben de oyum.
DERYAMÎ ayni köylüyüm
Oluşun hatırı yok mu?

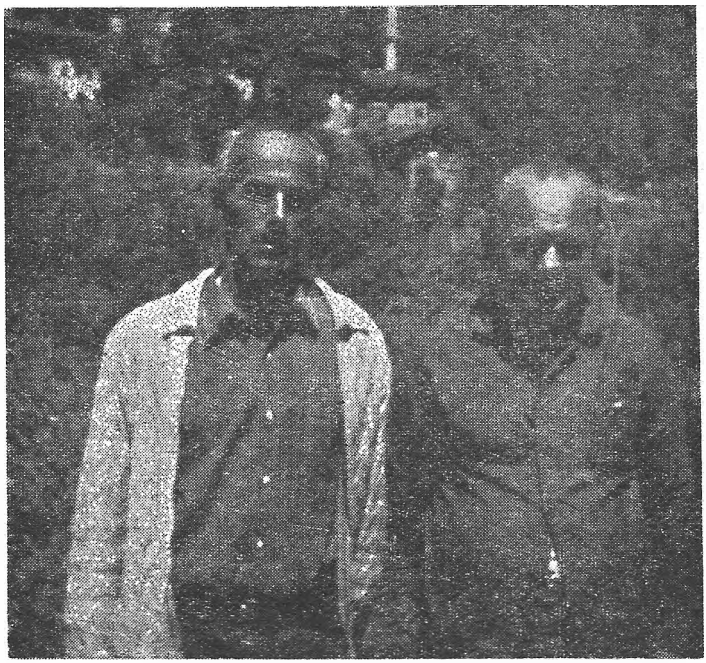

Âşık Özerî (Solda) Huzurî'nin oğlu Galip Fikrî Coşkun'la.

ÖZERÎ

Asıl adı Ahmet, soyadı Özer olan âşık ÖZERÎ, Yusufelinin Zor «Esenyaka» köyünde 1928 de doğmuştur. İlk okul tahsili yapmış olan Özerî,köyde bağ ve bahçe işlerinde çalışmış, bir ara Libyaya işçi olarak gitmiştir.

Hayatının en iyi yıllarını köyünden ve ailesinden uzak bir diyarda geçiren âşık Özeri, gurbet duygularını en güzel şekilde dile getirmiştir. Zekice seziş ve buluşları, söyleyişindeki rahatlık ve hüzünlü hava şiirlerinde yer yer görülür.

Libyaya giderken söylediği şu koşma ne kadar güzeldir:

GİDERİM

Ayrılık var şirin yaylâm elveda
Güzel ismin anar anar giderim
Felek bizi güldürmedi dünyada
Göz yaşlarım pınar pınar giderim

Ayva sende kaldı, nar sende kaldı
Gönlümün arzusu var sende kaldı
İki gözü yaşlı yâr sende kaldı
Geri bakar döner döner giderim.

Ansızın ayrıldık, boynumuz buruk
Bir daha ya kısmet eylesem sûlük
Yaralı bülbülüm kanadım kırık
Daldan dala konar, konar giderim.

Kimlere açayım gizli derdimi
Kadir Mevlâm esirgeme yardımı
Kısmet bana terkettirdi yurdumu
Eşten dosttan kenar kenar giderim.

Dünya değil imiş gülmenin yeri
Böyle söylemişti ustanın biri
Kederli bıraktım gül yüzlü yâri
ÖZERÎ'yim yanar, yanar giderim.

Hemşehrisi âşık Huzurî, İzharî ve Ardanuçlu Efkârî ile karşılaşmalarda bulunmuş olan Özerî, semai, koşma ve destanlarını el yazması bir defterle bize vermişti. Tasnif edip yayına hazır hale getirdik.

DALLAR GARİP BEN GARİP

Öz vatanım oldu gurbet köşesi
Çöller garip, yollar garip, ben garip.
Bir türlü gelmiyor gönlüm neşesi
Güller garip,dallar garip, ben garip.

Bir od düştü yanar yanar tüterim
Bu dert ile mahvolurum, biterim
Yaralı turnayım, gitti katarım
Seller garip, göller garip, ben garip.

Dövünür dönerim, bir yelpazeyim
Mecnun olup çölden çöle gezeyim
Posta gitmez, haber, mektup yazayım
Eller garip, yeller garip ben garip.

Dost dostun hatırın yokluyor amma
Bülbüller gülünü kokluyor amma
Sevdiğim bir selâm bekliyor amma
Teller garip, pullar garip, ben garip.

Gurbet bizi çok uzağa kiralar
Kısmet çekti uzak düştü aralar
Yaslıyım, üstüme giydim karalar
Aylar garip, yıllar garip ben garip.

ÖZERÎ bu hasret çekilmez, ağır
Duyan yok, bilen yok, bağır ha bağır
Gurbette dilim lal, kulağım sağır,
Kullar garip, diller garip ben garip.

BAYRAMDA

Kalbe kader güldürmedi
Bizi bayramda bayramda.
Döktü kalbe, aldırmadı
Közü bayramda bayramda.

Dumanı artar başımın
Ardı gelmez göz yaşımın
Güler mi garip kişinin
Yüzü bayramda bayramda

Kısmet kalktı duramadım
Hâlinizi soramadım
Çok isterdim göremedim
Sizi bayramda bayramda.

ÖZERÎ'yim yaram derin
İstemem dünyanın varın
Öter dertli âşıkların
Sazı bayramda bayramda.

Âşık Pervanî 1987 de Eşkişehir'de

PERVANÎ

Yusufeli ilçesinin Havuzlu eski adı ile «Okar» köyünde 1931 yılında doğan Pervanî'nin asıl adı İsmail, soyadı Çelik'tir. Dedesi saz şairi Mehmet İkrarî'dir. İsmail Çelik, âşıklık hikâyesini şöyle anlatıyor.

Gençliği Kaçkar dağlarının güney yamaçlarında çiftçilik ve bağ -bahçe işlerinde geçen İsmail 19 yaşında iken Okar köyünün Saatol yaylasında bir tarlayı kara sabanla sürerken yorulup bir kiraz ağacının altında uykuya dalıyor. Rüyasında Hızır, İlyas ve Kutup nebi yanına yaklaşıyorlar. Hızır nebi diyor ki:

— Hele gel bakalım Sümmanî'nin yadigârı... Çok zamandır seni bu mesleğe eriştirmeğe çalışıyoruz. İsmin İsmail'e şeriat kapısını açacağız. Sonra bir şerareye (kıvılcıma) tutuştura-

cağız...» diyor. Yeşil elbiseler giymiş olan ak sakallı pîrler, onun etrafında bir halka çeviriyorlar. Yine Hızır Nebi diyor ki:

«Mısır'ın Kenan ilinde babasının adı Ali Rıza, anasının adı Fatma, asıl adı Ayşe olan bir kız vardır. Kızın adı Ayşe'dir; ama ona âşıklar meclisinde «Nazlıhan» ismini vermişiz Nazlıhan'ı sana, seni de Nazlıhan'a nişanladık.» diyor ve önce üç üzüm tanesi verip peşinden üç kadeh de bâde ikram ediyor.

Sonra İlyas nebi, dört kitabın bendini öğretiyor yedi muhit deryasını gezdiriyor. Bir süre sonra Hızır nebi yanına gelip onu gezmeğe çıkarıyor. Bir değirmen görüyorlar, çarkları dönmüyor. İsmail, heyecanla soruyor:

«İhtiyar baba, bu değirmen niçin dönmüyor?» diyor. Hızır:

«Oğlum, bu değirmen Narman'ın Samikale köyünden Âşık Sümmanî'ye aittir. Sümmanî öldüğü günden beri dönmüyor. Yedi deryanın suyu bundan gelip geçiyordu. Kendisi öldüğü için değirmen dönmüyor.» diyor. Biraz yürüdükten sonra yeni yapılmış bir değirmen görüyor.

«Bu değirmen kimindir ihtiyar baba?» diye sorunca, Pîr ona:

«Oğlum bunun sahibi yoktur.» diyor. İsmail merakla değirmenin çarklarına, pervanelerine baktıktan sonra:

«İhtiyar baba, bu değirmen benim olmaz mı?» diyor. Pîr de:

«Ya oğlum, bu değirmen senin için yapılmıştır. On iki hicapda bu değirmenin yeri var. Vakit tamam olmuştur. Bundan sonrası karanlıktır.» diyor İsmail bakıyor ki değirmen öyle dönüyor ki sanki iki taş kanat bağlamış...» Ne güzel dönüyor ayni pervane gibi...» diyor.

Hızır nebi o zaman: «Oğlum senin mahlâsın PERVANÎ»-dir diyor ve değirmenin kapısına bu adı yazıyor. Bir süre ummanlarda dolaştıktan sonra mantık okutuyorlar. Hızır Nebi, İlyas Nebi'ye yiyecek getirmesini söylüyor ve diyor ki:

«Git, Cenabi Allah âşıklara bir kurban göndermiştir. Başını Âşık Ömer, yüreğini Bayburtlu Kuddusî, sağını Erkinisli Muhibbî, sol tarafını Narmanlı Sümmanî yedi. Geriye kuyruğu kalmıştır. Getir onu da biz yiyelim..»

Oturup yemeklerini yedikten sonra Kutup Nebi İlyas Nebi'ye:

«Gidip perdeyi kaldır.» diyor. İlyas nebi, karşısındaki perdeyi kaldırınca güzeller güzeli bir kız ortaya çıkıyor. Hızır::

«Oğlum, bu kızı sana nişan etmişiz.» diyor. Kıza dönüyor:

«Ya kızım, Çoruh vilâyetinin Yusufeli kazasının Okar köyünden, babasının adı Ali, anasının adı Ayşe, kendi adı İsmail ve mahlâsı Pervanî'yi sana nişanlamışız.» diyor ve ikisinin elini tutuşturup sağ elini Pervanî'nin sırtına, sol elini Nazlıhan'ın sırtına koyarak:

«Size destur demişim.» diye sesleniyor. Sonra da: Hiç merak etme, bu dünyada size kavuşmak yoktur. diyor ve pîrler gözden kaybolurken, Pervanî'de elinden kurtulup gitmekte olan Nazlıhan'ın ardından bir türkü söylüyor.

Bir süre sonra uyanınca, ortalığın kararmış olduğunu, öküzlerin de hamutlarıyle tarlanın öbür ucunda otladığını gören Pervanî, gece yarısı dağdan köye iniyor. Marangoz Osman ustayı sabahleyin evinde ziyaret edip:

«Usta bana dut ağacından bir saz yap..» diyor. Usta, İsmailin bazı düğünlerde zurna çaldığını bildiğinden gülerek:

«İsmail, sen zurnayı ne zaman bıraktın ki şimdi saz çalmağa başlayacaksın?» diyor. Ama o sırrını altı ay söylemiyor. İsmailin hâlini merak eden eğitmen Vasıf Çınar bir muamma hazırlayıp köy odasının tavanına asıyor. «Bunun içindekini bilirsen, gerçek Hak âşığısın.» diyor. Pervanî bir gece mühlet istiyor. Ertesi günü muammayı çözüyor: Bir siyah

taş, dört yapraklı yonca, bir kâğıt üstünde Bismillah... Âşık olduğuna hak veriyorlar ancak İsmail:

«Hocam, Allah kelamını bana kör gözle okuttun ya...» diye hayıflanıyor. Bir süre sonra Zor köyünden âşık Huzurî'yi getirip onunla deyişmesini sağlıyorlar. Huzurî giderken: Sümmanînin yadigârı size mübarek olsun...» diyerek takdirlerini bildiriyor.

Daha sonra Sofu Mustaaf Çolak ile bir yurt gezisine çıkan İsmail, Ummanî ile Tortum'da, Güllühan ile Erzincan'dan, Sularî ile Tercan'da Çobanoğlu ve Reyhanî ile Eskişehir ve Sarıkamış'ta karşılaşmalar yapmıştır. Seksenden fazla şiirini derleyip bir kitap haline getirdiğimiz Pervanî, Sümmanî'nin devamı sayılır. Şiirlerinde aşk, sevgi, gurbet ve dinî konular yer almıştır. İnsana ferahlık veren bir söyleyiş tarzı vardır. Yirminci asırda gerçek iki bâdeli âşık var: Kadirli'li Halil Karabulut, ve İsmail Pervanî...

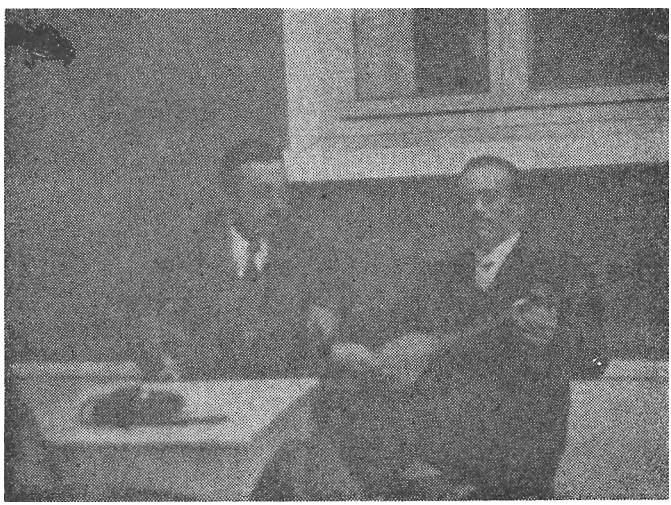

Âşık Pervanî'nin deyişmelerde bulunduğu Tercanlı saz şairi Davut Sularî

ÖYLE GİT

—Rüyasında gördüğü Nazlıhan'a söylediği ilk koşma—

Dön beri dön beri yüzün görelim
Bir dakka karşımda dur da öyle git.
Eyledin cismimi hep kızıl yara
Derin yaralarım sar da öyle git.

Sevdiceğim ben karşında ötüştüm
Şirin dudu gibi lisan konuştum
Gözüme göründün elimden kaçtın
Bana bir teselli ver de öyle git.

Bir telini vermem yüz bin liraya
Neylerim bir perde girdi araya.
Cismimi düşürdün kızıl yaraya
Yarama bir derman sor da öyle git.

Perişandır ayrı ince halların
Eyliyor benimle kalmak hâllerin,
Açıldı goncalar, güzel güllerin
Gonca güllerini der de öyle git.

PERVANÎ'nin elden gitti cânânı
Gönül feryat eder eyler figanı.
Sevdiceğim bulam nerede seni?
Bâri bir nişane ver de öyle git.

İÇİNDİR

Mor menekşe, lâle sümbül bağlarda
Açılıp goncalar bitmek içindir.
Bülbül figan eder gülün üstüne
Arz u maksadına yetmek içindir.

Okudum pîrimden aldım ihsanı
Bana beyan etti ol has mekânı.
Yedi kafes derinine ummanı
Nûş edip bâdeyi tatmak içindir.

PERVANÎ'yem giydim akı, siyahı
Açıldı kapılar, gördüm dergâhı.
Hazîneden aldım malı, metaı
Götürüp sarrafa satmak içindir

GELİŞİNDEN TANIRIM

Zülüfleri tel tel amber kokulu
Ben yârimi kokusundan tanırım.
Bir yanı zemzemdir, bir yanı kevser
Sevdiğimi gelişinden tanırım.

Elâ gözlü yârin servi boyu var,
Kadehler içinde zemzem suyu var
Kimsede bulunmaz güzel huyu var
Nazlı nazlı konuşundan tanırım.

Kendisi nûrdandır, dürdendir dişi
Bir tele uygundur kirpiği kaşı
Tamam on dört, on beş cânanın yaşı
Pervaz vurup uçuşundan tanırım.

Konuşmağa tatlı talı dili var
Al yanak üstünde gonca gülü var
Elâ göz üstünde çifte halı var
Keklik gibi yürüşünden tanırım.

Sanki zemzem olmuş yârin dudağı
Süslü gevher, zebercetle parmağı
Kınayla allanmış yârin tırnağı
Şeker, şerbet verişinden tanırım.

PERVANÎ düşmüştür gama, hicrana
Müştak oldu Kenan'daki cânana
Benziyor cennette huri, gılmana
Bana yakın duruşundan tanırım.

YERİM VAR

Düştüm aşkın nikabına ağlarım
Erenlerin durağında yerim var.
Hakikat babına gönlümü verdim
Erenlerin yatağında yerim var.

Dervişan olanlar söyler gazele
Yazıldı tarihim ezel ezele
Müştak oldum binbir adlı güzele
O cânânın kucağında yerim var.

Zikrullah muradım örtündüm tacı
Cenab-i Bari'den iste ilâcı
Bana beyan etti ol yedi burcu
Yedi burcun budağında yerim var.

Ah edüben düştüm ah u zârına
Okudum mürşitten daldım derine
Ağalar yanmışım firkat nârına
Pervaneyem ocağında yerim var.

Ağlarım giderim has mekân için
Yüz dört kitap beyan olur ben için
Feda kıldım canı bir cânan için
Başında, hem ayağında yerim var.

PERVANÎ dünyada bulmadı lezzet
Cenab-i Mevlâdan geldi hidayet
Nebiler rehberi Ulu Muhammet
Muhammed'in sancağında yerim var.

NİC'OLDU?

Gel gönül aldanma dar-ı dünyaya
Nebi gibi şah sultanı nic'oldu?
Süleyman hükmetti ol kaftan kafa
Davut gibi Süleyman'ı nic'oldu?

Ne cefalar çekti Meryemle İsa
Firavunu yedi Hazreti Musa
Mucizat gösterdi elinde âsa
Musa gibi Hak cenabı nic'oldu?

Bozuldu dünyanın dem ü devranı
Gel gönül eyleme cürmü, isyanı
Rehber **Muhibbî**'dir nısfı **Sümmanî**
Bir gün derler: Kul PERVANÎ nic'oldu?

S E M A İ

Geldi bu eyyam-ı bahar
Güllere soralım yâri.
Çekilir mi hasretle zâr
Ben ağlarım zârı zârı.

Bülbül olsam yâr bağında
Yandım aşkın ocağında.
Yatsam yârin kucağında
Koklasam misk ü amberi.

Saçlarından olur bir saz
Gelmem diye eyledi naz
Dudağı bal, yüzü beyaz
Sanarsın dağların karı.

PERVANÎ saldı ataşa
Sürme çekmiş kirpik, kaşa
Benziyor gökte güneşe
Göklerin şems ü kameri.

İlâhî

PEYGAMBERİMİZE ÖVGÜ

Geldi nebiler serveri
Doğdu cihana Muhammed.
Saçıldı mü'minlere nûr
İndi nişan-ı Muhammed.

O Şah-ı menzil-i beşer
Bir kez aya kıldı nazar
Ay oldu «veş-şekkül kamer»
Gökler ezanı Muhammed.

Feriştahlar arşta durur
El bağlayıp saf saf yürür
Cümle salâvat getirir
Bahr-ı revanı Muhammed.

Başı açık, yalın ayak
Mahşerde gezen bu yayak
Ona ne hulle ne Burak
Neyler cinanı Muhammed?

Sıddık ile göre giren
«Entelu teşiği» uran
Ezder tabanını soran
Sıddıktır yâr-i Muhammed.

Kâbede zerresin kalkan
Kayzer'i tahtından yıkan
Ömer'dir yüze çıkaran
Nur-u ezanı Muhammed.

O'dur nebiler sultanı
Kör olsun sevmeyen onu
Cem'etti Osman Kur'anı
Duyudu şehr-i Muhammed.

Gelin olun şekten beri
Serveridir oldu eri
Ol Ali yıktı Hayberi
Ali'dir yâr-i Muhammed.

Bunca seksen bin âlemin
Hem peri hem de âlemin
Cümle Arap ve Acemin
Dini, imanı Muhammed.

Kim ki yolu tuttu gide
Yol içinde Miraç ede
Bırakmaz âciz tamuda
Sünnet kelâmı Muhammed.

Her gafil bunu bilir mi
Biip de insan olur mu?
Hışmı nârdan kurtarır mı
Küfre gideni Muhammed?

Ver ruhuna salâvatı
Bulacaksın şefaatı
Bu âlemin bidayeti
Şahı, Sultanı Muhammed.

Zir u zemin, asümanın
Biz gibi mahcur kalanın
Ağlayan âşık Pervan'ın
Derdi, dermanı Muhammed.

PERVANÎ İLE HUZURÎ DEYİŞMESİ

Âşık Pervanî, ilk şiirlerini saz eşliğinde okumağa başladığı 1950 yılının bahar aylarında, onun gerçek bir Hak âşıkı olup olmadığını anlamak için Havuzlu köyüne yarım saat mesafede bulunan Zor-Esenyaka köyüne bir haberci gönderip Huzurî Babayı dâvet etmişler. Huzurî, Yusufeli'nin Havuzlu köyü kahvesinde genç âşık Pervanî'yi karşısına alıp başlamış ona sataşmağa..

HUZURÎ

Gel seninle bir kalmakal edelim,
Söyleyelim burda hece Pervanî.
Eğer evlenmeği istersen dahi
Tezden evlen, kalma «gec»e Pervanî.

PERVANÎ

Tatlı konuşalım senle burada
Gidelim ziyaret Hacca Huzurî.
Okuyup her ilmi ezber etmişsin
Hem mollasın, hem de hoca Huzurî.

HUZURÎ

Dolandı çağımız daha neyleyim
Gece, gündüz ben de feryad eyleyim
Evlenmeni ağabeyen söyleyim
Anlatalım hali gece Pervanî.

PERVANÎ

Çok söylersen az da sözüne kanmam
Düşüp de ateşe nâfile yanmam.
Askerlik yapmadan aslâ evlenmem
Bu hâli dedin sen nice Huzurî.

HUZURÎ

Der HUZURÎ sen de uyanamadın
Aşk oduna düşüp boyanamadın
Çok söyledim amma inanamadın
Kalbin dönmüş sanki tunca Pervanî.

PERVANÎ

Der PERVANÎ artık burda kalalım
Şevketlenip gayet burda gülelim
Darılma da birisini alalım
Bulalım bir beli ince Huzurî.

Huzurî'nin, Pervanî'nin evlenmesini teklif etmesi, onun sevdiği Nazlıhan'ın adını söyletmek içindi. Ama Pervanî ondanbir «beli ince kız» isteyip, sözü tatlıya bağlamıştır. İkinci fasılda (iki b) li, üçüncü fasılda iki R li kelimelerle tekellüm faslında Pervanî'yi deneyen Huzurî köylülere: «Sümmanî'nin yadigârı size mübarek olsun» demiştir.

PERVANÎ İLE GÜLLÜHAN KARŞILAŞMASI

Son fasıl

Yusufeli'li Pervanî, ile Güllühan'ın 1951 yılı baharında, Erzincan'da Mustafa Efendinin kahvesinde karşılaşmasının son faslını aşağıya alıyoruz:

PERVANÎ

Kulak ver sözüme Âşık Güllühan
Önce dost bağına giren kim idi?
Sana çektireyim derdi, figanı
Soyunup da üryan olan kim idi?

GÜLLÜHAN

Gûş ver bu sözüme âşık Pervanî
Âdemdir, cinane giren o idi
Adem buğday yeyip çıktı cinandan
Soyunupda üryan olan o idi.

PERVANÎ

Sana çektirelim mihneti, nazı
Konuşak burada doğruca sözü
Söyle kim burmuştur Kızıl Öküzü
Nerededir söyle, buran kim idi?

GÜLLÜHAN

Seninle eyledik burda âvâzı
Çâre yok elinden alacam sazı
Cennet-i âlâda burda Kızıl Öküzü
Cebrail'dir onu buran o idi.

PERVANÎ

Der PERVANÎ gönlüm burda şad oldu
Arş-ı âlaya deniz nereden geldi?
Mevlâ evvel kaçbin melek hâlk etti
İptida şahadet veren kim idi?

GÜLLÜHAN

Der GÜLLÜHAN bu meydanda duramam
O ki bu meydanda galip olamam
Söylediğin muammayı bilemem
Arayıp bulamam Âşık Pervanî.

Güllühan mat olmuş, yani bağlanmıştı. Allahın önce kırk bin melek yarattığını, ilk defa şahadet verip Müslüman olanın Hz. Ebu Bekir olduğunu söyleyen Pervanî, sonunda şu taşlamayı söyledi:

Kulak ver sözüme Âşık Güllühan
Her alçak gedayı yüce mi sandın?
Güneş doğup söndürmüşse kameri
Hâlâ gün doğmamış, gece mi sandın?

Sen de tanımazdın çok ile azı
Ver ustaya hemen gönder sen sazı
Bir insan başına sarsa beyazı
Her beyaz başlıyı hoca mı sandın?

Şah oldun burada döndün sultana
Benliği eyledin döndün şeytana
Çok sözler söyledin sefil PERVAN'a
Pervanî'yi sana koca mı sandın?

Âşık Pervanî 1951 de Sarıkamışta

PERVANÎ İLE KELÂMÎ KARŞILAŞMASI

Âşık Pervanî, Erzincan'ın Tercan ilçesi Mans köyünde 1926 da doğan Davut Sular (Kelâmî) ile 1950 yılı Mayıs ayında Erzincan'da bir kahvede aşağıdaki karşılaşmayı yapmıştır. Türkü ve besteleri, ustaca saz çalışı ile tanınmış olan Davut Sularî, o zamanlar «Kelâmî» mahlâsını kullanıyordu. 1984 yılında ölen bu usta âşık, daha sonra 1955 yılı yaz ayında Selim ilçesinin Başköyünde Pervanî ile huzurumda bir karşılaşma daha yapmıştı, metinlerini kaybettiğim bu karşılaşma, sohbet şeklinde idi.

KELÂMÎ

Gel seni düşürem feryad ü derde
Âşıklar imtihan olurlar burda
Ab-ı kevser akar söyle ki nerde,
Ara ki bulasın âşık Pervanî?

PERVANÎ

Her ne ki yaratmış Cenab-i Allah
Kalemle tedarik eylemiş ilâh
Yeşil kubbe içre bendi Bismillah
Arar da bulurum âşık Kelâmî.

KELÂMÎ

Gel sana eyleyim burda bu hâli
Gösterem burada bu kalma kalı
Söyle ki tûbanın nedir emsâli
Ara ki bulasın âşık Pervanî?

PERVANÎ

Beni fırkat, nâra yakan ateştir
Zikrettiğim daim Bir ile Beştir
Emsali dünyada onun güneştir
Arar da bulurum âşık Kelâmî.

KELÂMÎ

Bîçâre Pervan'ın benzi de gitti
Burada benimle imtihan etti
Gökteki yüzlere neyle hat çekti
Ara ki bulasın âşık Pervanî?

PERVANÎ

Bana yardım eden Cenab-i Allah
Şefaat kânimiz Ol Resulallah
Göklere hat çekti «Amentübillah»
Arar da bulurum âşık Kelâmî.

KELÂMÎ

Bîçâre Pervanî dara kalmıştır
Kelâm âşıklardan nice görmüştür
Yedi cehnem nerde makir olmuştur
Ara ki bulasın âşık Pervanî?

PERVANÎ

Âşıkların ondan olmaz korkusu
Tükenir mi bu ummanın gerisi?
Yedi celanem, ahret sırat köprüsü
Arar da bulurum âşık Kelâmî.

KELÂMÎ

Gel seni okutam Elif u ha'dan
Âşıklar azmedip çıkmaz aradan
Söyle Sırat köprüsü neden
Ara ki bulasın âşık Pervanî?

PERVANÎ

Âşıkların hâli bu kalma kaldır
Yılanın kuyruğu olan bir kıldır
Meclis-i irfanda dili bülbüldür
Arar da bulurum âşık Kelâmî.

KELÂMÎ

Sana çektirelim derdle feryadın
Âşıklar dünyada ister muradın
Gel de bana söyle yılanın adın
Ara ki bulasın âşık Pervanî?

PERVANÎ

Âşık, sadıklardan çok olur bilen
Âşıklar dilinde bulunmaz yalan
Sorarsan onu da «Haşiye» yılan
Arar da bulurum âşık Kelâmî.

KELÂMÎ

Der KELÂMÎ bunu bulmak müşküldür
Âşıkların hâli bu kalma kaldır
Dudaktan dudağa ne kadar yoldur
Ara ki bulasın âşık Pervanî?

PERVANÎ

Ben onu bilirim sana müşküldür
Nedersen Mevlâ'ya ona kabuldur
Dudaktan dudağa üç bin yıllık yoldur
Arar da bulurum âşık Kelâmî.

KELÂMÎ

KELÂMÎ der bizim ele kaz geldi
Bu çocuğun hemen rengi saraldı
Beyt-i ma'mûr dünyada ne kadar kaldı
Ara ki bulasın âşık Pervanî?

PERVANÎ

Âşık sadık olan bu hâli bildi
Cenab-i Mevlâ'dan ihsanı geldi
Nuh Peygamber mu'cizatına kadar kaldı
Arar da bulurum âşık Kelâmî

Bu karşılaşmadan sonra Pervanî sual sormuş, Kelâmî cevap vermiş ancak Kızıl öküzün varlığını Kelâmî inkâr edince mat olmuş sayılmıştır. Pervanî, bu karşılaşma üzerine şu taşlamayı söylemiştir:

TAŞLAMA

Kulak ver sözüme âşık Kelâmî
Her camış bokunu helva mı sandın?
Okuyup yazmadan hekim olmuşsun
Kalmakalsız işi dava mı sandın?

Nâmertler bağının olurmu barı
Hakikatten dalamadın ileri
Burada eyledin sen de inkârı
Her yalan sözü sen imlâ mı sandın?

Sen de bu başıma pek oldun belâ,
Palakların gezer seninle bile
Hemen dalıp gittin bir küçük göle
Kurbağa gölünü derya mı sandın?

PERVANÎ afveyler burada seni,
Var da git meth eyle her yerde beni
Solda tırmık almış, elde dirgeni
Eldeki dirgeni yaba mı sandın.

Not: Beyt-ül ma'mür: Yedinci katta «Arş-ı Rahman'da» büyük bir camidir. Ledün ilmine ve İslâm dinine göre hutbe okuyan Mikail, imamı Cebrail'dir. İsrafil de namaz kıldırır. Cebrail, İsrafil, Mikail ve Azrail kelimelerinin baş harflerinden AMİN diye her duanın sonunda bu dört büyük meleke salâvat verilir.

Makirt Yedi cehennemde bulunan korkunç bir yaratıktır. Haşiye yılan: Işıktan yaradılmıştır. Hışmedicidir.

PERVANÎ İLE UMMANÎ'nin İMTİHANI

Ummanî'nin asıl adı Vezir, soyadı Köroğlu olup 1915 de Tortum'da doğmuştur. 1950 yılının bahar aylarından bir gün Oltu Halkevine giden Pervanî, halkın önünde Ummanî ile çetin bir imtihan olmuş, halkın takdirini kazanmıştı. Aşağıdaki metni bizzat Pervanî'den 1951 yılında Sarıkamış'ta tesbit ettik.

UMMANÎ

Gûş ver bu sözüme âşık Pervanî
Şol arşın iracı neden Pervanî?
Adem ne yiyip de geldi cihana
Ne idi cennette fidan Pervanî?

PERVANÎ

Gûş verdim sözüne Âşık Ummanî
Şol arşın iracı sudan Ummanî.
Adem buğday yiyip geldi cihane
Yetişti cennette fidan Ummanî.

UMMANÎ

Âşık olan gül benzini soldurur
Akıp umman deryasını doldurur
Arş-ı âlâyı kaç melâik kaldır
Arş -âlâ hâlk oldu neden Pervânî?

PERVANÎ

Pîri olan bu halleri bildirir
Gece, gündüz bu aşk beni soldurur
Arş-âlâyı dört melâik kaldır
Arş-âlâ hâlk oldu nûrdan Ummanî.

UMMANÎ

Âşıklar hasmından burda ayrıla
Korkarım ki tezden kolun yorula
Arş-ı âlâ anda geldi görüle
Neydi arş-âlâyı saran Pervanî?

PERVANÎ

Yoktur benim gibi bu aşka dalan
Âşıklar dilinde bulunmaz yalan
«Meranüş» isminde hâlk oldu yılan
Odur arş-âlâyı saran Ummanî.

UMMANÎ

Âşık olan dertli dertli söyledi
Gece, gündüz yandı feryad eyledi
«Meranüş» yılan ki gönül eğledi
Kimdir ona zemin kuran Pervanî

PERVANÎ

Koymadı ki gülem Cenab-i felek
Gece, gündüz Hakk'a eylerim dilek
«Tareke» isminde hâlk oldu melek
O'dur ona zemin vuran Ummanî.

UMMANÎ

Sefil Pervanî'nin benzi sarardı
Kesildi takatı, feri kalmadı
Gökte bir meleğin kanadı sindi
Söyle kabahatı neden Pervanî?

PERVANÎ

Âşıkların asla yüzü gülmedi
Âşıklar dünyada derman bulmadı
Bir böcek rızkına razı olmadı
Onun kabahatı ondan Ummanî.

UMMANÎ

Seninle açmışız demi devranı
Geçmiş bu dünyanın lezzeti, demi
Göklerin yüzünde vardır bir cami
Söyle kimdir müezzin olan Pervanî?

PERVANÎ

Mürşid-i kâmilden aldık imdadı
Neyleriz dünyada lezzeti, tadı
O caminin «Beyt-ül Ma'mur»dür adı
Cebrail'dir müezzin olan o idi.

UMMANÎ

Der UMMANÎ fasıl burada kala
Bülbülün arzusu şol gonca güle
O camiin içi kaç kulaç ola
Söyle kimdir imam olan Pervanî?

PERVANÎ

Der PERVANÎ hele durmayıp söyle
Seninle girelim bu kalma kala
Beş yüz yıllık yoldur var hesap eyle
Mikail'dir, imam oldur Ummanî.

Pervanî, bütün soruları cevaplandırmış, ancak ilm-i ledünden Ummanî'ye sual sormamıştır. Belki Ummanî bâdeli âşıklardan olmadığı için cevap veremez de mahcup olur diye düşünmüş olmalı. (Bu karşılaşmanın tam metni, Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, Sayı: 41, de 1951 de yayınlanmıştır).

PARA DESTANI

— Pervanî'nin en sevdiği destan —

Biri dâsitanım var zamana uygun
Bûs etmeğe dest ü dâman paradır.
Mahzunu şâd eder, şâdları mahzun
Ma'murları eden vîran paradır.

★

Parasız kimsenin bakma yüzüne
İsterse şad olsun özü özüne.
Sakın başka bir şey alma gözüne
Merde revnak veren ünvan paradır.

★

Bîgâne dolanır parasız derviş
Sende değil herkeste var bu teşviş.
Derler: Para ile görülür her iş
Taht ü rif'at, köşk ü ayvan paradır.

★

Yapsan faide yok yüz bin hünerler
Parasız kalanlar kış günü terler
Sîm ü zersiz şaha, gedâdır derler
Ağa, paşa, mihr ü miran paradır.

★

Kesende yok ise köprüden geçme
Tezden tutulursun bir yana kaçma.
Parasız hükûmet kapısın açma
Kadı, müftü, emr ü ferman paradır.

★

Fakir olan her dem gider engine
Parasız bellidir baksan rengine.
Her mecliste «buyur» derler zengine
Yâran, ahbab, lütf u ihsan paradır.

«Ya Hû» nun cevabı, kuru «Eyvallah»
Parasıza çok ümittir: «İnşallah»
Parasız bir molla demez «Bismillah»
Kitap, mezhep, din ü iman paradır.

★

Fakir suya düşse çıkamaz kirden
Zengin arabasın aşırır kırdan.
Topal zengin, iyi, sağlam fakirden
Her şeyden evvelâ noksan paradır.

★

Yâd görünür pulsuz gelse dâderdin
Zengin mihman olsa olmaz kederin
Kimse sormaz «ne kişidir pederin»
Asîl, nesil, şöhret ü şan paradır.

★

Fakir olan ne iş tutsa sonu yok
Üç gün aç da kalsa zengin yine tok.
Pulsuz bilse aşçı derki: Yemek yok...
Yemek, ekmek, peynir, ayran paradır.

★

Hep zir-i destine almış cihanı
Her yerde söylenir şerefi, şanı.
Bir pençede yıkar bin pehlivanı
Karşı durulmayan arslan paradır.

★

Onunla ağ olur yüzün karası,
Geç sağalır müflislerin yarası.
Kızıl altun pasaportun tuğrası
İngiliz, Fransız, Yunan paradır.

Onun başındadır edeb ü hâya
Karanlık gecede artırır ziya.
İster mutteki ol,ister evliya
Şimdiki asırda insan paradır.

★

Fakir ise bâkire kız dul gibi
Devletsiz şan kıymetlenir pul gibi
Paralıdan şeytan kaçar yel gibi
İbare, dubara, şeytan paradır.

★

Nice ocakları yakar, söndürür
Nice müşterinin aklın kandırır.
Nice şahitlerin dilin döndürür
Eğri, doğru, yalan, bühtan paradır.

★

Züğürdün eceli çoğu uyuzdan,
Üç kerre «yok» dersen düşersin gözden.
Bir lira yahşıdır bin doğru sözden
Merhamet, mürüvvet, vicdan paradır.

★

Zengine çay gelir felekten caba
Postasını taşır ol bâd-ı saba.
Cebin dolu ise derler: Merhaba
Selâm, kelâm, lisan, beyan paradır.

★

Yok deme, cevabı «buyur kenare»
Tutuşma evladım beyhûde nare.
Desen «baba ekmek» der «oğul para»...
Ana, baba, sadık ihvan paradır.

Bin salâvat versen karşısı cennet
Bin tevhid eylesen olmaz emniyet.
Bin «ihlâs» okusan yüz bin de «Tebbet»
Yine iş aşıran heman paradır.

★

Yokluk mektebinde ne oku, ne yaz,
Olmak ister isen var eyle niyaz.
Dükkâncı ne dua alır, ne namaz
Ticaret, kemâmat, ziyan paradır.

★

Zamana uygundur bu sözün nâçar
Alan, veren ancak ol Perverdigâr.
Vefasız dünyaya aldanma zinhar
Padişah da olsan ahır ölüm var,
HUZURÎ yok yere olma günahkâr
Sana elden evvel düşman paradır.

ÂŞIKLADA BÂDE, HIZIR

ve

LEDÜN İLMİNE DAİR

Burada, bâde, ilm-i ledün ve Hızır hakkında açıklamalar yapalım.

Bâdeli saz şairleri, Cenab-i Allah tarafından kendilerine bahşedilen bir lütuf sonucu şiirler söylemekte, din ilminin nitelik ve niceliklerini beyan etmekte meharet kazanırlar.

Yaptığımız incelemelere göre bu âşıkların çoğu bir rüyada pîr elinden bir iksir içmekte, daha sonra mantık ve imlâ öğrenmekte ve **ledün ilmine** vâkıf olmaktadırlar. Ledün ilmi, Kur'an-i Kerimin Kehf sûresinde 64 ncü âyette Hızır Nebiye Allah tarafından bahşedilen gaybı bilme, gizli bilgilerden haber verme ilmidir:

Kur'an tefsircilerinden Celâl Yıldırım ledün ilmi için şöyle diyor:

«İlim genellikle biri vehbî, diğeri kesbi olmak üzere iki kısma ayrılır. Birincisi Allah tarafından sunulup kalbde meydana gelen ledünnî bir bilgidir. Diğeri, çalışıp tahsil ile elde edlen bir bilgidir... (1)» demektedir. Nitekim Yunus Emre:

Sa'd benem, Saîd benem-Yunus dahi benümledür

İlm-i ledündür ustadım, ol esrarı duyan benem (2)

diye ledün ilmini, üstadı saymaktadır.

Büyük bir hadîs derlemesi olan **Sahih-i Buharî**'de 102 nci hadîste, Hazreti Musa'nın Yuşa ile gezerken Cenab-i Allah' tan ilim taleb edince, onun iki deniz arasında (o kul'u) bulması , ondan ilim öğreneceği vahy edilir (3). Sonra (O kul) dediği Hızır aleyhiselâmla karşılaşır, ancak sabırsızlığı yüzünden ledün ilmini öğrenemez.

Bayburtlu Celâlî, dağda sığır güderken uykuya dalmış,

rüyasında bâde içip, âşık olduktan sonra ledün ilmini tahsil etmiş, iki yıl medresede okuduktan sonra, din hocaları ile bilgi yönünden yarışır duruma gelmiştir. Bir koşmasında:

Sefinemiz sahil-i bahriyi geçti
Ledünnî şehrine revanımız var. (4)

diyor. Onun çağdaşı olan Sümmanî ise Celâlî'ye gönderdiği bir koşmada:

Üstadım hocadır himmeti hazır
Muhabbet bahsinde misli lâ-nazır.
Bu ledün ilminde olmuştur vezir
Himmetle açıldı zekâvetiniz. (5).

diyerek onun gerçek bir âşık olduğunu, ledün ilminin veziri olduğunu söylüyor.

Bâdeli âşıklardan Yusufeli'li Muhibbî (1823-1868), Osman adlı Kur'an tahsil etmiş bir gencin bâde içip derin uykusundan uyanmaması üzerine ona söylediği koşmada:

Pîrler neşe almış şirin sesinden
Bir bâde içtin mi kırklar tasından
Sende mi giyindin aşk libasından
Aç gözün gafletten sorayım n'olmuş?

diyor ve Mahirî mahlâsını alan Osmanı derin uykusundan uyandırıyor. (6).

Bardızlı Nihanî de rüyasında pîr elinden bâde içip, Afganistanda yaşayan Mihriban'a âşık olunca, Hızır nebiden yardım etmesi için dua ediyordu:

Dar günde yetişir o Hızır nebi
İniş, yokuş düz olsun da geleyim.

diyor. Narmanlı Sümmanî (1862-1914), bâde içip âşık oluşunu beyan ettiği koşmasında:

Okudum sevdâyı zihnim bulandı
Baktım çâr yanımda kadeh dolandı
O yârın aşkıyle gönlümüz yandı
Nûş ettim pîrlerin bâdesi tek tek.

demek suretiyle bâde içip sevdâya tutuluşunu anlatmaktadır.

Posuflu Zülalî (1873-1956) âşık oluşunu anlatırken bâde içme sahnesini şöyle tasvir ediyor:

Safa çekilende işittim sedâ
Onlar lisanında zikrolur Hüda.
Baktım ellerinde tutarlar bâde
Sandım vücuduma safa çekildi.
.....
Bir bâde verdiler yârin aşkına
Yangın talihimden vefa çekildi. (7)

Çıldırlı âşık Şelik ise:

Hikmet-i pîr ile âb-ı zülâlden

Kevser bulağından içtim bu gece (8).

diyerek pınardan su içer gibi, bâde içtiğini belirtmiştir.

Yusufeli'li Pervanî (İsmail Çelik) 19 yaşında âşık olduğu zaman bize yazdırdığı bir koşmada:

Bugün Hak'tan geldi vefayı izzet
Dost eline bizi mihman dediler
Üçler zümresinden aldık icazet
Ledün ilmi bana beyan dediler...

demek suretiyle bâde içip rüyada Allahın inayetiyle «ledün ilmini» öğrendiğini anlatmak istemiştir. Merhum düşünür Cemil Meriç (9) bir makalesinde:

«İrfan, batı entelliji-yansının «granz» adını verdiği ilm-i ledündü. Karanlıkları ışığa boğan bir şimşek. Yarı ilham, yarı seziş...» diyor ki tam mânasiyle gerçeği ifade ediyor.

Çağımızın bâdeli âşıklarında Kadirli'li **Halil Karabulut** da ilm-i ledünden, bir semaisinde şöyle bahsediyor:

Halil der: Maddeyi koyup
Mânâ şerbetinde doyup
İlm-i ledünden okuyup
Yazanlar vahdet gördüler. (10).

Bütün bu açıklamalardan sonra konumuzu özetlersek:

Bâdeli âşıklar, rüyada Hızır elinden bâde -iksir içerek vücutlarında bir şerare, bir heyecan duyuyorlar. Bir bekleme süresinde ledün ilmini Cenab-i Allahın lütfiyle öğrenip Allahın levh-i mahfuzda yazılı ilmini, ledün ilmini öğreniyor ve ondan sonra şiir söylemeğe, Allahın nitelik ve niceliklerini beyan etmeğe başlıyorlar. **(Rüyasında pîr elinden aşk bâdesi içerek deyiş yapma, söyleme gücüne erişen kimselere «bâdeli âşık» deniliyor... (11)**

Diğer âşıklar ise ya kendi yetenekleriyle, veya usta malını satarak âşıklık geleneğini sürdürüyorlar. Birincilere **kalem şairleri,** ikincilere **«ehl-i dil âşık»** deniyor.

Artvin ilinin Yusufeli, Ardanuç, Şavşat ve Borçka yöresinde ve bu ile bağlı on beş köyde yetişen saz şairlerinin bir kısmı bâdeli âşıktır, diğerleri de âşıklık geleneğini devam ettiren, yetenekli şairlerdir. Onları, eserleriyle tanıtmak için bu eseri hazırladık.

LEDÜN İLMİNE DAİR KAYNAKLAR

1) Cemal Yıldırım: Kur'an-ı Kerim, Meal ve Tefsiri, sh. 302, 1982.

2) Prof. Dr. Faruk K. Timurtaş: Yunus Emre Divanı, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayını, 1986, sh. 103.

3) Kâmil Miras: Sahih-i Buhari Tercümesi, cl. 11 102, hadîs. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını.

4) Mahmut Kemâl Yanbeğ: Bayburtlu Celâlî, Baha Mat. 1963, sh, 53, İst.

5) Ayni eser, sh. 67.

6) Mehmet Gökalp: Mahirî ile Mahitaban Hikâyesi, 1985, sh. 19 ve M. Âdil Özder, Mubihbî ile Esmahan Hikâyesi, 1963, Lâle Mat. sh. 60, Ank.

7) İrfan Ünver Nasrettinoğlu, Posoflu Âşık Zülalî, 1987, sh. 156.

8) Dr. Ensar Aslan: Çıldırlı Âşık Şenlik, Sevinç Mat. 1973, sh. 11,

9) Cemil Meriç: Kültürden İrfana, 1986, Ğ/st. sh. 11.

10) Doç. Dr. Saim Sakaoğlu, Senin Aşkınla, Konya, 1987, sh. 182.

11) M. Adil Özder: Doğu İllerimizde Âşıklık geleneği, Türk Folkloru cl. Ekim 1985, sayı: 71, sh. 15-16. İst.

KİTABA AİT KAYNAKLAR

1) M. Fuad Köprülü: Türk Saz Şairleri, Cilt: 3, sh. 461-462.

2) M. Adil Özder: Doğu İllerimizde Âşıklık Geleneği, Türk Folkloru Dergisi, Ekim 1985, sayı: 71, sh. 16-16.

3) Haşim Nezihi Okay: Saz Şairi Sümmanî, Maarif Kütüphanesi Y. İst. 1958, sh. 28.

4) Refik Ahmet Sevengil: Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, Atlas Yayınevi, 1965, sh. 331.

5) Hikmet Dizdaroğlu: Celâlî'nin Şiirleri, Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, Eylül 1960, sayı: 134, sh. 2232.

6) Mehmet Gökalp: Yusufeli'li Âşık Pervani, Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, Kasım 1952, sy. 40, sh. 627. İkinci yazı ayni dergi Aralık 1952, sy. 41 dedir.

7) Mehmet Gökalp: Âşık Pervani, Hayatı ve Eserleri (yayınlanmamıştır), sh. 41.

8) Dr. Müjgan Cunbur: Başakların Sesi, Poyraz Reklâm Yayını, 1968, Ajans Türk Mat. Ank. sh. 158.

9) Mehmet Gökalp: «Mahiri ile Mahitaban Hikâyesi, Mehtap Yayını, 1985 İst. sh. 19 ve 81.

10) M. Said Ramazan El Bûti: Fıkh'us Sıyre, Peygamberimizin Uygulaması ile İslâm, Tercüme edenler: Ali Nar ve Orhan Aktepe, 1984 Selâm Yayını, sh. 141, Ank.

11) Dr. Ensar Arslan: Çıldırlı Âşık Şenlik, 1975, Sevinç Matb. Ankara. sh. 10 ve 11.

12) Dr. Ensar Arslan: Çıldırlı Âşık Şenlik, 1975, sh. 11

13) Prof. Dr. Süleyman Ateş: Kur'an-i Kerim ve Yüce Meâli, Kılıç Yayınevi, Basım tarihi yok, sh. 300 ve 301.

14) Mehmet Gökalp: Yusufeli'li Şair Huzurî, Tanıtım Dergisi, Eylül 1986, sayı: 86. İst. sh. 30 ve 31.

15) Dr. Ensar Arslan : Doğu Anadolu Saz Şairleri, ikinci kitap, 1978, Erzurum Atatürk Üniv. Yayını sh. 110.

Zülalî'nin bir muhammesinde:

Rûz-ı Hızır gün idi yâr bana mihman idi,
Gezerdik bir sahrayı her yanı gülşen idi...

diyor ve Hızır (s.a) dan bahsediyor.

16) Prof. Dr. M. Fuad Köprülü: Türk Edebiyatında İlk Mutasavvırlar, Diyanet İşleri Bşk. Yayını, 1984, sh. 346, 272.

17) Celâl Yıldırım: Kur'an-i Kerim Meâl ve Tefsiri, 1982, Tercüman Gazetesi Yayını, sh. 302 de Ledün ilmine ait not.

18) Prof. Dr. Süleyman Ateş, Kur'an-i Kerim ve Yüce Meâli, sh. 112

19) Ensar Arslan, adı geçen eser, sh. ve H. N. Okay, a.g.e. S. 73

20) Âşık Pervanî'den derlediğimiz koşma.

SÖZLÜK

A

Ahçık (Ermenice) : Kız
Andelip (a) : Bülbül
Anka (a) : Kaf dağının ardında olduğu söylenen güzel bir kuş, masal kuşu.
Âsiyap (f) : Su değirmeni.
Âşina (f) : Tanıdık, bildik, dost.

B

Bâde-i gülgûn (f.) : Gül renkli şarap, içki.
Bâd-i sabâ (f) : Baharda hafif esen rüzgâr
Bahr-i muhit (a) : Büyük deniz, okyanus.
Bednâm (f.) : Kötü ad, ünvan
Berf (a) : Kar
Beşaret (a) : Müjde, hayırlı haber
Bezm (f) : Meclis.
Bîhadd (f) : Sınırsız, pek çok
Bîhuş (f) : Aklını kaybetmiş, sersem
Bîkes (f) :Kimsesiz.
Bizzarure (a) : İster istemez.
Bûs etmek (f) : Öpmek.

C

Câm (f) : Cam, kadeh
Câm-i Cem (f) : Cemin kadehi, şarap kâsesi
Canfeza (f) : Hayat verici, iç açıcı, taze.
Cehl (a) : Bilmezlik
Cehnem (cehennem) : Günah işleyenlerin ceza göreceği yer.
Celb-i mal (a) : Mal kazanma, mal getirme.
Cemal (a) : Güzellik, yüz güzelliği.
Cevlân (f) : Gezme, dolaşma,
Cinan (a) : Cennetler. Arşta bulunan sekiz cennet.

Ç

Çâr (f) : Dört

Çâr-i yâr (s) : Dört halife, Ebubekir, Ömer, Ali ve Osman

D

Dâm (f) : Tuzak
Dâr (f) : Dar ağacı
Didar (f) : Yüz, sevgilinin yüzü
Dil (f) : Gönül

E

Ebru (f) : Kaş
Efkâr (a) : Fikirler.
Ehl-i irfan (a) : Bilgi sahibi
Ehl-i kâmil (a) : Olgun kişi, yetişkin insan.
Elest-ü bezm (a) : Ruhların var olurken toplandığı meclis. Allahın Ademi yarattığı an sorduğu: (Ben sizin Rabbiniz değil miyim?) sorusuna «Evet-kalü belâ» dendiği meclis,
Emsal (a) : Dilden düşmeyen sözler, meseller, hikâyeler.
Emsar (a) : Bıyık, sakal.
Envar (a) : Nurlar, ışıklar
Enîn (a) : İnleyen, ağlayan
Eşk (f) : Göz yaşı.

F

Fârık (a) : Ayıran, ayırd edebilen.
Ferace (f) : Yabanlık bol cübbe. Kadınların üstlüğü.
Fettah (feth'den) (a) : Kapılar açan, karışık işleri çözen (Tanrı).

G

Gaffar (a) : Bağışlaması çok olan, Tanrı.
Gamkin (f) : Tasalı, gamlı, kederli.
Gayb (a) : Gizli, görünmeyen, göz önünde olmayan.
Geda (f) : Yoksul, fakir.
Gılman (a) : Cennette hizmet gören kimseler. Dişi melekler.

Gussa (a) : Tasa, kaygı.
Gûş (f) : Kulak

H

Hadde (a) : Sivri, ince, keskin, sert
Hallac-ı Mansur (a) : (Enel Hak) dediği için idama mahkûm edilen 922 yılında Bağdat'ta öldürülen sofu.
Hafv-ı Hüda (a) : Allah korkusu
Har (f) : Diken
Hidayet (a) : Yol gösterme, doğru yolu arama
Hilye-i Hakan (a) : Hakana mahsus süs, cevher.
Huvel bâki (a) : Baki kalan
Hurrem (f) : Sevinçli

İ

İkrah (a) : Zorla bir işi yaptırma, tiksinme.
İnayet (a) : İyilik, gayret
İnkisar (a) : İncinme, kırılma.
İnzal (a) : İndirme.

M

Mahbub (hub'dan, a) : Sevilen erkek sevgili
Mahv (a) : Yokedercesine
Mahzun (a) : Hüzünlü, üzüntülü
Manend (f) : Benzer, eş
Mâ'şuk (a) : Sevilen kadın
Matlub (a) : İstenilen, aranılan şey
Mebzul (a) : Bol
Melâl (a) : Usanç, sıkıntı,
Melce (a) : Sığınılacak yer, Tanrı
Meserret (a) : Sevinç
Muhabbet - mahabbet (a) : Sevme, sevgi, dostluk
Murg (f) : Kuş
Mutalsam (a) : Tılsım, büyü ile yapılmış.
Muti' (a) : İtaat eden, baş eğen

N

Nâhakk (f) : Haksız yere
Nâme (a) : Mektup, sevgili mektubu
Nâreva (f) : Uygun olmayan
Nebi-i Zîşan (a) : Şanlı Peygamber.
Neva (f) : Ses, ahenk
Nemim (a) : Fısıltı
Nigâh (f) : Bakma, bakış
Nihad (f) :Tabiat, huy

R

Rakip (a) : Başka biriyle ayni istekte olan'
Reftaâr (f) : Salınarak edalı yürüme
Revnak (a) : Parlaklık, güzellik

S

Sâkı (a) : Kadehle içki sunan
Sekr (a) : Sarhoşluk
Semen (a) : Yasemin, semizlik
Settar (a) : Örten, ayıpları örten, Tanrı.
Seyh (a) : Doğru
Siyret (a) : Bir kimsenin içi

Ş

Şâne (f) : Tarak
Şecer (a) : Ağaç
Şem'a (a) : Muma batırılmış fitil.
Şerafet (a) : Soyluluk, şerefli olma.

T

Tarîk (a) : Yol, Tanrıya ulaşmak için tutulan yol.
Teng (f) : Dar
Tenzil (a) : Azalltma.

P

Pîr (f) : Yaşlı, ihtiyar hoca
Pinhan (f) : Gizli

Ü

Üryan (a) : Çıplak, yoksul

Z

Zâloğlu Rüstem : Fars kahramanı bir yiğit
Zâyı (a) : Kaybolma, yitik
Zevrak (a) : Kayık
Zişan (f) : Şanlı
Zikrullah (a : Allahı anma, hatıra getirme
Zîr ü zemin (f) : Yerin altı.

ALFABETİK FİHRİST

Cesimi/48
Derya/128
Deryamî/174
Didarî/146
Efkârî/150
Elfazî/89
Esrarî/140
Fahrî/166
Firakî/80
Figanî/142
Hakkî/42
Hıfzî/138
Hicranî/85
Huzurî/92
İkrarî/63
İrşadî/87
İzharî/171
İzni/72
Kahrî/135
Kaynarî/32
Keşfî/57
Mahcubî/144
Mahirî/68
Muhibbî/30
Nidasız/129
Osman/53
Özerî/187
Pervanî/191
Recaî/45
Saidî/39
Sıdkî/18
Suzanî/83
Şamilî/34
Şerifî/21
Şirinî/17
Şöhretî/26
Yarimî/131
Tekmilî/127
Zuhurî/118

DOYYEM
TARIM ÜRÜNLERİ SANAYİ ve TİCARET A.Ş.

Necatibey Cad. 74 — Karaköy/İSTANBUL

Tel : 151 27 80 — 143 83 17 — 3 hat
Telex : 25185. fax. 1449413

ORTAKLAR
Dayanıklı Tüketim Malları Ticaret ve Sanayi A.Ş.

Halı, Mobilya, İç Dekorasyon TV, Video ve buzdolabı

Ankara Cad. 229 - Pendik/İSTANBUL Tel. : 354 18 22

MEHMET İNCE

HAYDARPAŞA PETROL OFİSİ

Merkez : Rıhtım Cad. Kefeli Hüseyin Han - Karaköy

Tel. : 145 03 14 - 15

Şube : Ankara Yolu başlangıcı Petrol ofisi tesisleri

Tel. 337 97 62

SOYKAN MERMER

SANAYİ ve TİCARET A.Ş.

MEHMET SOYKAN

Fab. : Ankara Asfaltı, Soğanlı Mevkii - Kartal Tel.: 353 46 66

Yazıhane: Mumhane Cad No. 43 - Karaköy

Tel. : 144 70 72 — 167 66 17

TÜRK ÇOCUĞUNU BESLER, TOSUNLATIR

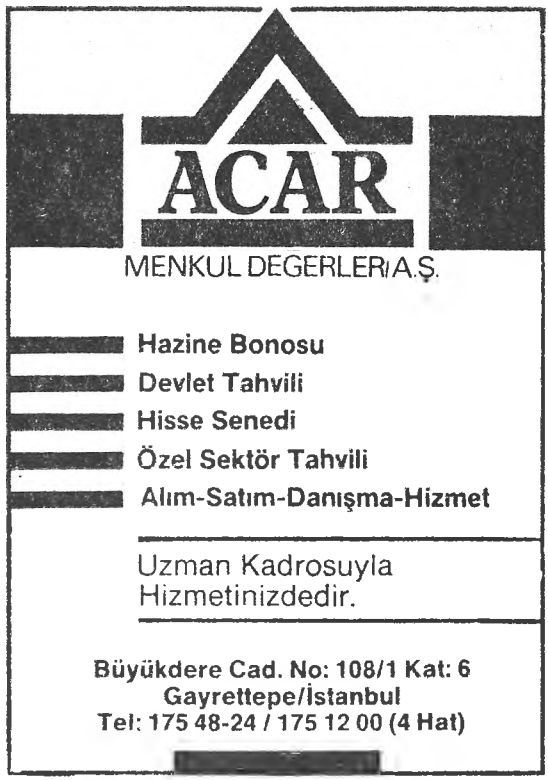

ACARLAR

ŞİRKETLER GURUBU

Merkez : Gökfiliz İşhanı Kat. 6 No. 16 Gayrettepe/İSTANBUL

Tel. : 174 29 60 — 61
175 16 04 — 05
172 27 69 — 172 30 51

AKBANK sanatın, sanatçının, sanatseverin yanında.

Geçmişten geleceğe bir köprüdür sanat. Dünden bugüne... bugünden yarına. İnsandan insanlara... toplumdan toplumlara. Sevginin, güzelliğin, inceliğin, yaratıcılığın, ölmezliğin kanıtıdır sanat eseri. Korunmalı... yüceltilmeli.

AKBANK, bazı kurumlara bu konuda öncelikle görev düştüğü inancındadır. Bu bilinçle görev üstlenir. Yıllardır...

- Yurdun dörtbir yanında sürekli sergiler açar, Akbank Sanat Galerileri'ne yenilerini ekler.
- Değişik türlerde seçkin kitaplar yayımlar.
- Akbank Karagöz-Kukla Tiyatrosu ve Akbank Çocuk Sineması etkinliklerini sürdürür.
- Sanatseverin ilgisini çekecek, sanatçıyı özendirecek... ödüllendirecek çeşitli yarışmalar düzenler.

...yıllardır, sanatın... sanatçının... sanatseverin yanındadır AKBANK.

AKBANK
"Güveninizin eseri"

METE KARDEŞLER

KUM - ÇAKIL PAZARLAMA ve DENİZ NAKLİYATI TİC. LMT. ŞT.

Büro : Ankara Cad. No. 74 - Kartal

Depo : Kumcular Sitesi No. 8 - Yunus

Tel. : 353 42 82 — 353 55 22
353 32 46 — 353 49 28
353 42 38 — 353 81 96

Kalebodur

"seramik budur"

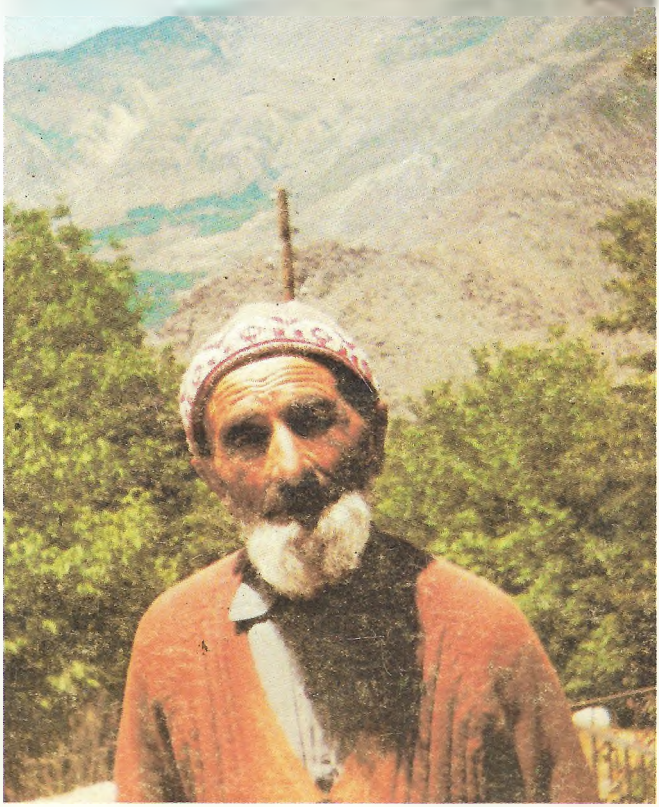

Avcısıyım o cânânın göllerde,
Gele diye gözetirim yollarda,
Bîçare Muhibbî gurbet ellerde,
Nice ay dolandı, seneler geçti.

Yusufeli'li Muhibbî

Artvin'den	Ardanuç'tan	Yusufeli'den
Elfazî	Efkârî	Derya
Figânî	Esrârî	Fahrî
İrşadî	Cesimî	Huzurî
Kahrî	Fırakî	Keşfî
Mahcubî	Hıfzî	İkrarî
Nidasız	Hicranî	İzharı
Osman	Kaynarî	İzni
Saidî	Sıdkî	Mahirî
Suzanî	Şöhretî	Muhibbî
Şamilî		Özerî
Şirinî	Şavşat'tan	Pervanî
Tekmilî	Deryamî	Şerifî
	Didarî	Yarımî
	Hakkî	Zuhurî
	Recaî	

3000 TL